

Województwo
Śląskie

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2022

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Katowice, czerwiec 2022

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	5
2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA	7
2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej	7
2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej	18
2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne	18
2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych	20
2.2.3. Zagrożenie ubóstwem	20
2.2.4. Przystępczość	22
2.2.5. Rynek pracy	23
2.2.6. Uchodźcy z Ukrainy	25
3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ	28
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ	42
5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ	54
5.1. Liczebność i struktura zasobów kadrowych JOPS	54
5.2. Pracownicy OPS i PCPR	60
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej	64
5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie	65
5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR	66
5.3. Pracownicy socjalni	69
5.4. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej	74
5.4.1. Ekonomia społeczna	74
5.4.2. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	74
5.4.3. Pomoc społeczna oraz system wspierania rodziny i pieczy zastępczej	75
6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ	79
6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin	81
6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom	84
6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin	89
6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów	97
6.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem	97
6.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy	102
7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	103
8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2022 ROKU	110
8.1. Korzystający z pomocy społecznej	111
8.2. Zasoby instytucjonalne	112
8.3. Zasoby kadrowe	115
8.4. Świadczenia pomocy społecznej	116
8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy	116
8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu	118
8.5. Wydatki w pomocy społecznej	119
9. PODSUMOWANIE	121
10. WNIOSKI I REKOMENDACJE	128
11. ANEKS	135

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

bd	Brak danych
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum integracji społecznej
DPS	Dom pomocy społecznej
GOPS	Gminny ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JOPS	Jednostka organizacyjna pomocy społecznej
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
LPL	metoda „lejdejska” (<i>Leyden Poverty Line</i>)
m.	Miasto (dotyczy miast na prawach powiatu)
MON	Ministerstwo Obrony Narodowej
MOPR	Miejski ośrodek pomocy rodzinie (określenie obejmujące miejskie ośrodki pomocy społecznej oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie działające w miastach na prawach powiatu)
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (obecnie MRiPS)
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (obecnie MRiPS)
MS	Ministerstwo Sprawiedliwości
MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
OFE	Otwarty fundusz emerytalny
OPS	Ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące GOPS-y i MOPR-y)
OZPS	Ocena zasobów pomocy społecznej
PCPR	Powiatowe centrum pomocy rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2268 ze zm.), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

1. *Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
2. *Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
3. *Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
4. *Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następujący.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku (...).

Raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2022* zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, w tym związanej z kryzysem migracyjnym wywołanym wojną na Ukrainie, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczonych na finansowanie świadczeń, współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powyższe informacje zostały z reguły przedstawione w ujęciu dynamicznym (najczęściej na przestrzeni lat 2019-2021) oraz statycznym (w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających podregiony oraz rodzaje powiatów, gmin i instytucji). Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2022.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej. Wiele z nich będzie w najbliższym czasie zdeterminowanych panującym od marca 2022 r. kryzysem migracyjnym spowodowanym działaniami wojennymi na Ukrainie.

Niniejszy materiał został przygotowany w oparciu o następujące główne źródła informacji:
1) *sprawozdanie MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r. oraz jego odpowiedniki z lat wcześniejszych,
2) *sprawozdanie MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 3) *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez

Główny Urząd Statystyczny, 4) formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2021/2022 (OZPS 2021/2022)*, przygotowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, służący do zbierania danych z gmin i powiatów oraz 5) *Ankietę uzupełniającą do formularza OZPS 2021/2022* w zakresie informacji na temat kwalifikacji pracowników OPS / PCPR oraz współpracy tychże jednostek z sektorem pozarządowym.

Ponadto, przy tworzeniu niniejszego materiału wykorzystano dane na temat sytuacji na rynku pracy dostępne w ramach *Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia* oraz informacje o pracownikach ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie ujęte w *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2021-07-01 do 2021-12-31* oraz *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, dodatku do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa w art. 115 ust. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, i dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego, o którym mowa w art. 113a tej ustawy, za okres od 2021-07-01 do 2021-12-31*. Dodatkowo, w związku z wybuchem wojny na Ukrainie oraz wynikającego z niej kryzysu migracyjnego, w materiale uwzględniono najnowsze informacje nt. uchodźców udostępnione przez Straż Graniczną, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Urząd do Spraw Cudzoziemców, a także najważniejsze wyniki badania socjologicznego *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce* przeprowadzonego przez Platformę Migracyjną EWL, Fundację Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL” i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego.

Z uwagi na konstrukcję formularzy *OZPS*, które oprócz danych historycznych zawierają także prognozy dotyczące roku oceny, niniejsze opracowanie stanowi ważne źródło informacji nt. przewidywanej sytuacji w obszarach objętych oceną. Na podstawie otrzymanych danych podjęto próbę sformułowania rekomendacji dotyczących podjęcia niezbędnych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej.

O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe.

* * *

Autorzy niniejszego opracowania serdecznie dziękują wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej oraz Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie za wysiłek włożony w rzetelne wypełnienie formularzy *OZPS – edycja 2021/2022* oraz ankiety uzupełniającej do tego narzędzia, zwłaszcza w obliczu zwiększonej ilości zadań wynikających z trwającego kryzysu migracyjnego.

2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem wielkości terytorium region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce¹. Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Województwo śląskie składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 miast na prawach powiatu oraz 17 powiatów ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej miast na prawach powiatu niż powiatów ziemskich².

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:³

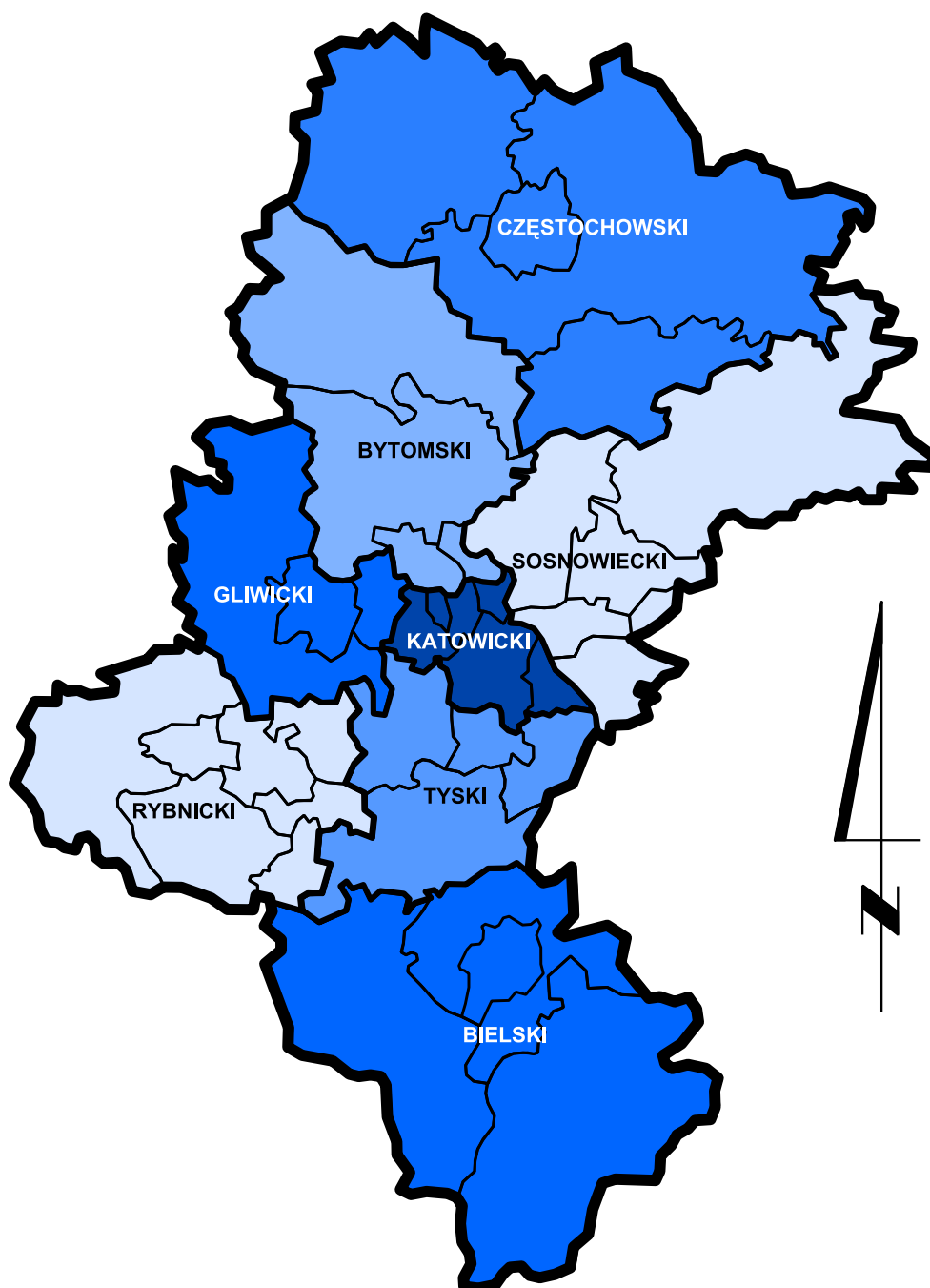
1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochowski** – obejmujący powiaty: częstochowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 01.03.2022].

² Ibidem.

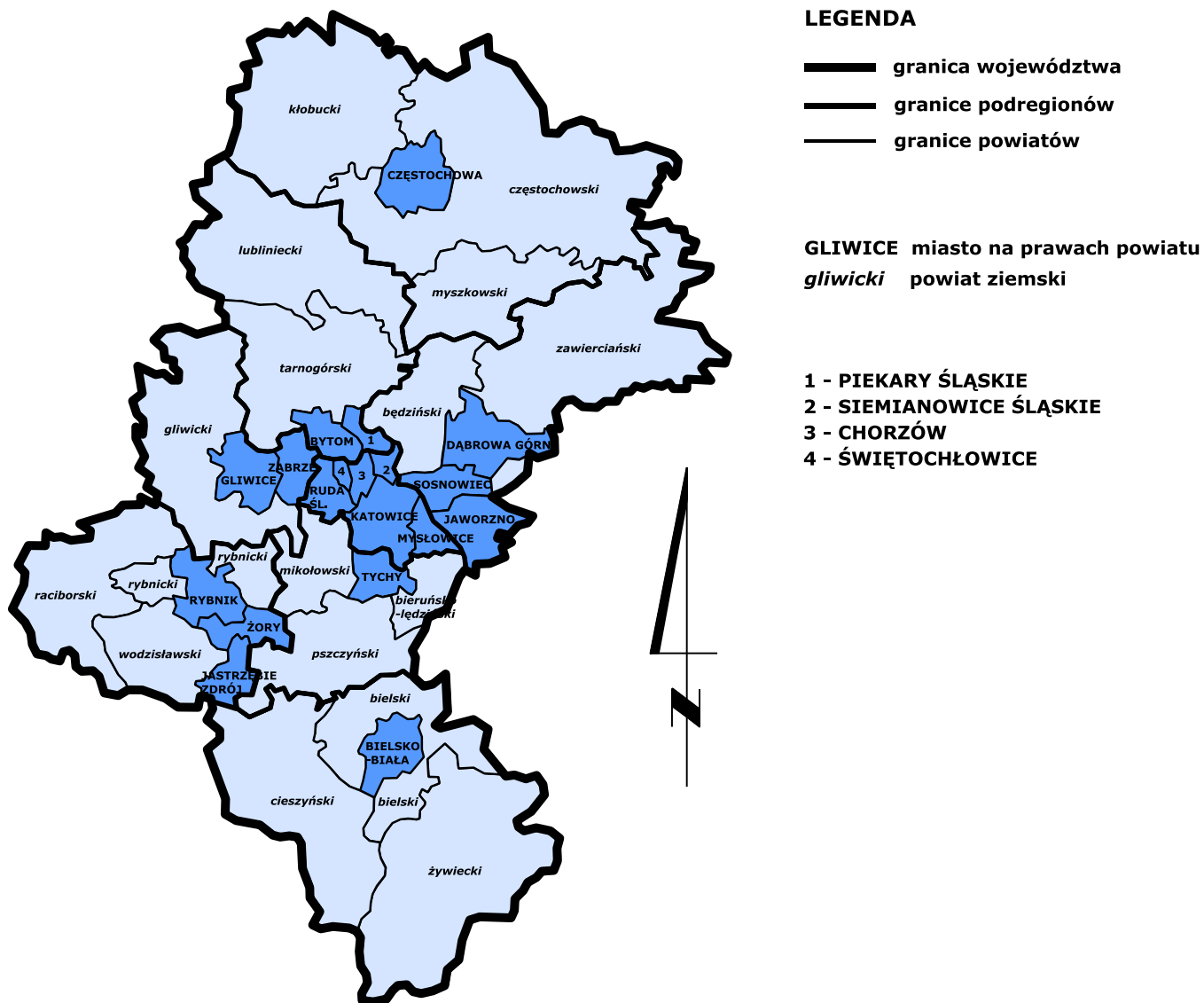
³ Ibidem.

Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2020 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4 492 330 osób, które stanowiły 11,7% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2019-2020 spadek wyniósł 25 305 osób (0,6%), natomiast w dłuższej perspektywie, tj. w latach 2010-2020 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 142 605 osób (3,1%). Do roku 2050 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 3 680 615 osób, tj. o 18,1% mniej niż w roku 2020⁴.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2020 roku wynosiła ona 364 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 122 osoby/km². Prognozowany dla województwa śląskiego spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 298 osób/km² w 2050 roku⁵.

Struktura ludności wg wieku

W województwie śląskim w 2020 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wyniósł 17,2% (w Polsce 18,2%). Na przestrzeni lat 2010-2020 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 27 409 osób (z 799 933 do 772 524), tj. o 3,4%. Według danych pochodzących z prognozy ludności do roku 2050 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się o kolejne 247 107 (o 32,0%), do poziomu 525 435. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,3%, co oznaczać będzie spadek o 2,9 punktu proc. w stosunku do roku 2020⁶.

W województwie śląskim w 2020 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 59,1% (w Polsce 59,5%). W latach 2010-2020 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała o 368 053 (z 3 021 163 do 2 653 110, tj. o 12,2%). Prognoza GUS do roku 2050 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 621 052, tj. o 23,4%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2050 roku 55,2%⁷.

W 2020 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 23,7% (w Polsce 22,3%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2010-2020 liczba osób wzrosła o 252 857 (z 813 839 do 1 066 696), tj. o 31,1%, a udział zwiększył się o 6,1 punktu proc. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się do tego czasu do poziomu 1 123 122, tj. o 5,3%. W 2050 roku ich udział ma wynieść 30,5%, co oznacza wzrost o 6,8 punktu proc. w odniesieniu do roku 2020⁸.

⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 02.03.2022].

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

Współczynnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem współczynnika obciążenia demograficznego⁹. W 2020 roku współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym wyniósł 69,3 (w Polsce 68,0)¹⁰. W 2050 roku wartość tego współczynnika ma wynieść 81,1 (w Polsce 78,2)¹¹.

Wzrost liczby osób starszych spowoduje zwiększenie zapotrzebowania na opiekę. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat¹². Na koniec 2020 roku w województwie śląskim takich osób było 208 533. Stanowiły one 4,6% ogółu ludności (w Polsce 4,4%). W latach 2010-2020 liczba osób w wieku 80+ zwiększyła się o 65 305, tj. 45,6%. Prognoza opracowana do roku 2050 wskazuje, że wyżej wymienione negatywne trendy będą się pogłębiać. Na koniec tego okresu udział osób w wieku 80 i więcej lat ma wynosić w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%¹³.

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym

Dodatковым czynnikiem utrudniającym zapewnienie opieki osobom niesamodzielnym jest zmniejszanie się wielkości i struktury gospodarstw domowych. Przeciętne gospodarstwo domowe w województwie śląskim liczyło pod koniec 2020 r. 2,48 osoby (w Polsce 2,61). Dla porównania w 2010 r. były to 2,76 osoby.

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Cechą charakterystyczną województwa śląskiego, wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów, jest wysoki udział ludności zamieszkującej miasta. Na koniec 2020 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwało 3 434 528 osób (76,5% mieszkańców, przy średniej dla Polski wynoszącej 59,9%), natomiast tereny wiejskie 1 057 802 osoby (23,5% mieszkańców). Systematycznie obserwowany jest jednak spadek udziału ludności miejskiej – między 2019 a 2020 rokiem o 0,1 punktu proc., natomiast w latach 2010-2020 o 1,3 punktu proc.¹⁴.

Urodzenia żywe

W latach 2010-2020 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahaniom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2010, w którym to na świat przyszło 47 814 dzieci, natomiast najniższą rok 2020 z liczbą urodzeń wynoszącą 38 151 (spadek o 20,2%). W 2020 roku na świat przyszło 2 357 dzieci mniej niż w 2019 roku (spadek o 5,8%). W przeliczeniu na

⁹ W niniejszym opracowaniu przyjęto, że jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3953,pojcie.html> [odczyt: 04.03.2022 r.].

¹⁰ Im wartość niższa tym, z punktu widzenia potencjału opiekuńczego, sytuacja korzystniejsza.

¹¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

¹² P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

¹³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

¹⁴ Ibidem.

1000 ludności liczba urodzeń w województwie śląskim w 2020 roku wyniosła 8,5 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 9,3¹⁵.

Zgony ogółem

W województwie śląskim w latach 2010-2020 liczba zgonów zasadniczo rosła. Najniższą ich liczbą cechował się rok 2011 (47 709), natomiast najwyższą rok 2020 (60 054). Wskaźnik zgonów na 1000 ludności kształtował się w 2020 roku na poziomie 13,3 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 12,5¹⁶.

Zgony niemowląt

W latach 2010-2020 liczba zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim zasadniczo malała. Zmniejszała się także wartość wskaźnika w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych. Jednak w całym tym okresie region osiągał wskaźniki znacznie mniej korzystne od ogólnopolskich. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2010 (274), natomiast najniższą rok 2020 (137). Wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych w województwie śląskim osiągnął poziom 3,59 (w Polsce – 3,57)¹⁷.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 roku w województwie śląskim przeciętna długość życia kobiet wynosiła 80,0 lat, natomiast mężczyzn 72,3 lat. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio 80,7 lat i 72,6 lat. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2010-2020, był wzrost przeciętnej długości trwania życia. Kobiety w województwie śląskim w 2020 roku żyły przeciętnie o 0,3 roku dłużej niż w 2010 roku. W przypadku mężczyzn przeciętna długość trwania życia wzrosła o 0,7 roku¹⁸.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów w danym okresie¹⁹. Od wielu lat województwo śląskie znajduje się w głębokiej depresji urodzeniowej. W latach 2010-2020 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w roku 2010 (95 osób). W analizowanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności dynamicznie spadał (z wahaniami w latach 2014 i 2016). W 2020 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 21 903, co w przeliczeniu na 1000 ludności dało wskaźnik na poziomie -4,86 (dla całego kraju wartość ta wyniosła -3,18)²⁰.

¹⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojecie.html?pdf=1> [odczyt 04.03.2022 r.].

²⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

Migracje

Migracje, obok przyrostu naturalnego, mają decydujący wpływ na zmianę liczby ludności i proces demograficznego starzenia się populacji. Dzieje się tak dlatego, że w większości przypadków na opuszczenie swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania decydują się ludzie młodzi. Na obszarach charakteryzujących się ujemnym saldem migracji rośnie zatem udział osób starszych.

Ze względu na miejsce migracji wyróżnia się migracje zagraniczne i migracje wewnętrzne. Migracje zagraniczne definiuje się jako wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy²¹. Z kolei migracje wewnętrzne to zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, a w przypadku gmin miejsko-wiejskich zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy - z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie²². W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje: międzywojewódzkie, wewnątrzwojewódzkie, międzypowiatowe, wewnątrzpowiatowe oraz z miasta na wieś i na odwrót²³.

Województwo śląskie od wielu lat cechuje ujemne saldo migracji międzywojewódzkich. W 2020 r. wyniosło ono -3 342. W latach 2010-2020 przeciętna nadwyżka wymeldowań nad zameldowaniami wynosiła 3 604 osoby rocznie. W analizowanym okresie najniższe saldo migracji wewnętrznych zanotowano w 2019 roku (-4 275 osób), natomiast najwyższe w 2010 r. (-3 194 osoby). Łącznie w latach 2010-2020 ludność województwa śląskiego z powodu migracji międzywojewódzkich zmniejszyła się o 39 642 osoby²⁴.

W latach 2010-2020 systematycznie występowało również ujemne saldo migracji zagranicznych. Najmniej korzystną jego wartość zanotowano w 2013 roku (-5 438 osób), zaś najkorzystniejszą, choć nadal ujemną, w 2020 roku (-189 osób). Łącznie w latach 2010-2020 ludność województwa śląskiego z powodu migracji zagranicznych zmniejszyła się o co najmniej 18 879 osób²⁵. W 2020 roku w przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,04. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,12²⁶.

Małżeństwa

W 2020 roku w województwie śląskim zawarto 16 529 związków małżeńskich, co w przeliczeniu na 1000 ludności dało wartość 3,7 (średnia dla kraju wyniosła w tym czasie 3,8)²⁷. Było to o 4 603 zawartych małżeństw mniej niż w 2019 roku. Poprzedni silny trend spadkowy zanotowano w latach 2010-2013. W tym czasie ich liczba spadła z 28 462 do 22 225. Od roku 2014 liczba małżeństw zawieranych każdego roku oscyluje w przedziale 21-23 tys., z wyjątkiem roku 2020, w którym to wystąpił znaczny spadek związany z pandemią koronawirusa.

²¹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/213,pojecie.html> [odczyt: 04.03.2022 r.].

²² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html> [odczyt: 04.03.2022 r.].

²³ Ibidem.

²⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

²⁵ Suma obliczona bez 2015 roku ze względu na brak danych z tego roku w BDL GUS.

²⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

²⁷ Ibidem.

Rozwody

Jeśli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z nich może żądać, żeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednak mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeśli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, albo jeśli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Rozwód nie jest dopuszczalny również wtedy, gdy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód, albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego²⁸.

W 2020 r. w województwie śląskim przez rozwód rozwiązano 6 114 małżeństw, o 1 851 mniej niż w 2019 roku. Jest to najniższa wartość od 2010 roku, kiedy rozwiązano 8 522 małżeństwa. Wartość wskaźnika rozwodów w 2020 roku w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 1,36 i była nieco wyższa od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1,34²⁹.

W 2020 roku do najczęstszych przyczyn orzekania rozwodów na poziomie regionu należały: niezgodność charakterów (63,7% rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (23,1% rozwodów), nadużywanie alkoholu (17,3% rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (12,6% rozwodów), naganny stosunek do członków rodziny (12,1% rozwodów), dłuższa nieobecność (7,4% rozwodów) oraz różnice światopoglądowe (7,0% rozwodów)³⁰. Wskaźniki rozwodów są wyraźnie wyższe w mieście (1,47 osoby na 1000 ludności) niż na wsi (1,00 osoba na 1000 ludności), choć różnica ta systematycznie maleje. W latach 2010-2020 dało się zauważyć dwa trendy – zmniejszenie się wartości wskaźników dla miast oraz zwiększanie dla wsi.

Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2020 roku w województwie śląskim 56,4% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi. Rozwody małżeństw bez dzieci stanowiły 43,6%.

Separacje

Separacja prawna to uchylenie wspólnoty małżeńskiej bez prawa wstępowania w nowy związek małżeński przez którąkolwiek ze stron. Orzeczenia o separacji dokonuje odpowiedni sąd w formie przewidzianej prawem. W odróżnieniu od rozwodu separacja nie ma charakteru ostatecznego rozwiązania małżeństwa - na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka zniesienie separacji³¹.

W 2020 roku w regionie orzeczono prawomocnie 120 separacji, o 92 mniej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na 10 tys. ludności liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2020 roku wyniosła 0,27 i była wyższa od średniej krajowej wynoszącej 0,19³². W latach 2011-2016 liczba separacji wykazywała tendencję malejącą, następnie w latach 2017-2018 nieznacznie wzrosła, a od 2019 roku spada.

²⁸ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j.: Dz.U. z 2020 r., poz. 1359), art. 56.

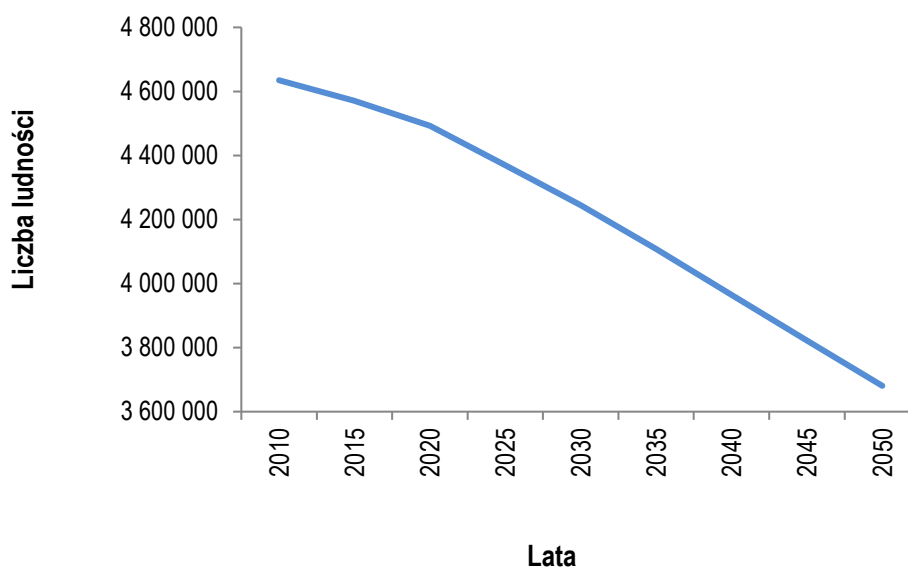
²⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 04.03.2022].

³⁰ Uwaga: dane małżeństwo mogło być rozwiązane z jednego lub więcej niż jednego powodu, źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 07.03.2022].

³¹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/722,pojecie.html> [odczyt 09.03.2022].

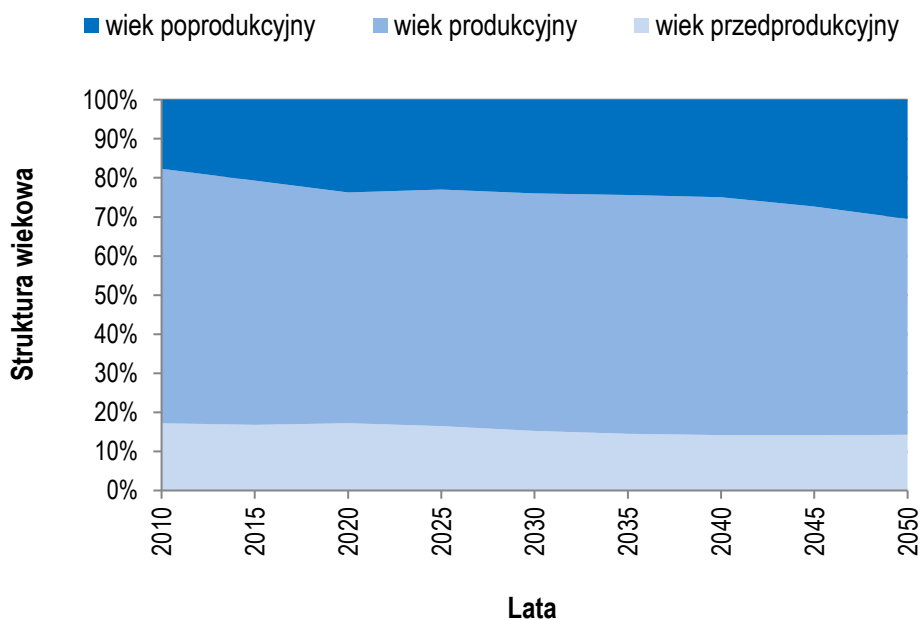
³² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 10.03.2022].

Wykres 1. Liczba ludności województwa śląskiego w latach 2010-2020 oraz prognoza na lata 2025-2050.

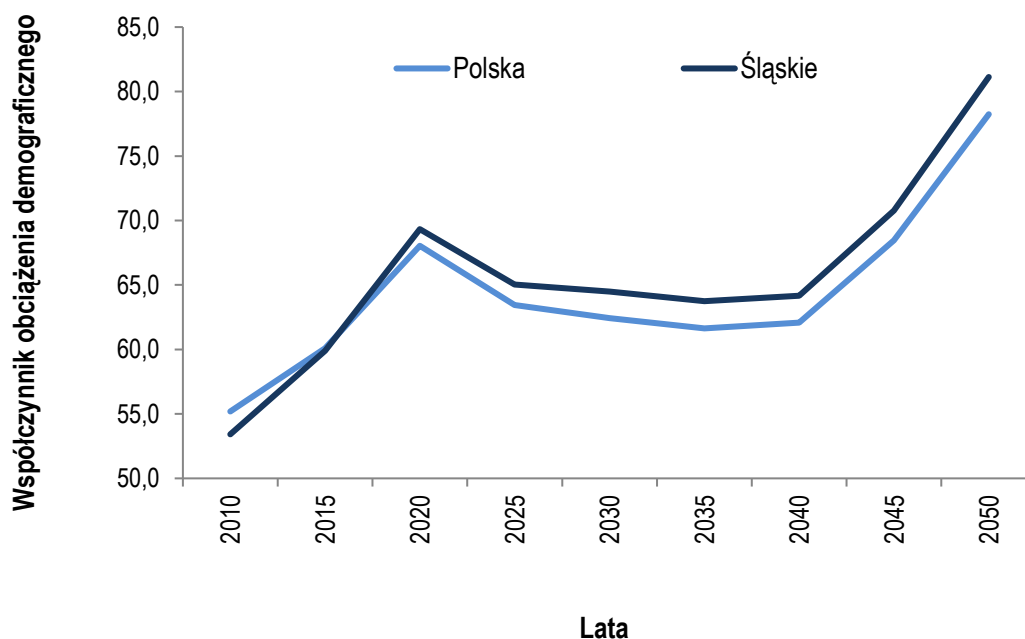
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 10.03.2022].

Wykres 2. Struktura wiekowa ludności* województwa śląskiego w latach 2010-2020 oraz prognoza na lata 2025-2050.

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/64) i poprodukcyjnym (60+/65+).
 Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 10.03.2022].

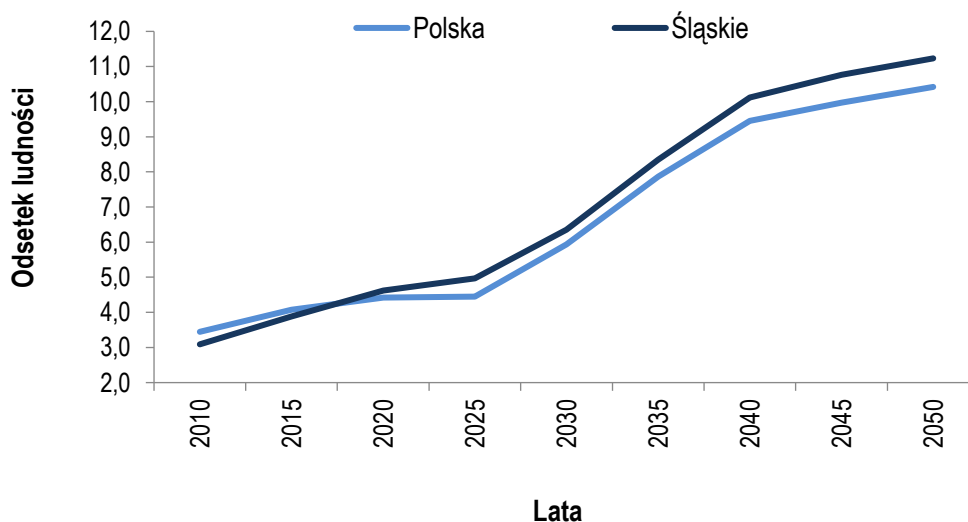
Wykres 3. Współczynnik obciążenia demograficznego* dla Polski i województwa śląskiego w latach 2010-2020 oraz prognoza na lata 2025-2050.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

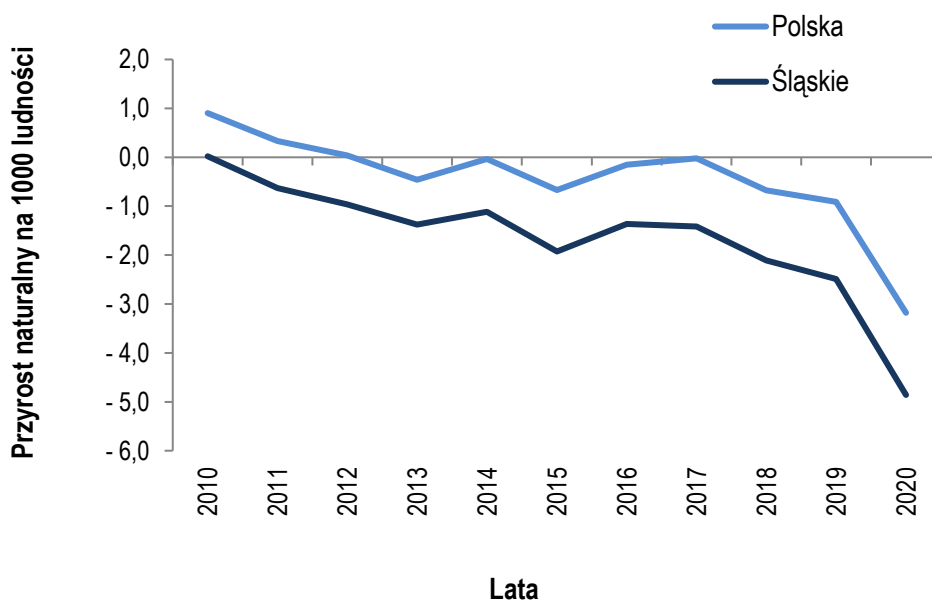
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2010-2020 oraz prognoza na lata 2025-2050.

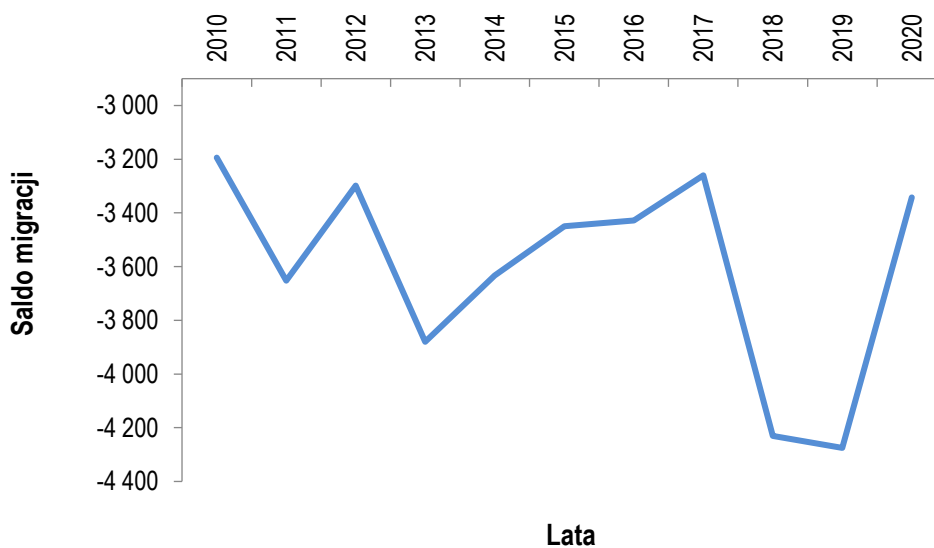
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska w latach 2010-2020.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

Wykres 6. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały w województwie śląskim w latach 2010-2020.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą³³.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 roku, w województwie śląskim, przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 5 451 zł i było o 72 zł niższe od średniej dla Polski wynoszącej 5 523 zł. W stosunku do roku 2019 w województwie śląskim zanotowano wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto o 273 zł (5,3%), natomiast w okresie 2010-2020 jego wysokość wzrosła o 1 923 zł (54,5%)³⁴.

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - zróżnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSW³⁵ oraz MS, a także wysokości tych świadczeń, uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)³⁶.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2021 roku 3 135 zł i była wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 2 720 zł o 415 zł, tj. o 15,3%. W porównaniu z rokiem 2020 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 187 zł, tj. o 6,3%, natomiast w okresie 2011-2021 jego wysokość wzrosła o 961 zł (44,2%)³⁷.

³³ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/693,pojcie.html> [odczyt: 11.03.2022 r.].

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

³⁵ Aktualnie MSWiA.

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/85,pojcie.html> [odczyt: 11.03.2022 r.].

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy oraz
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów (warunek ten nie dotyczy ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn oraz jest całkowicie niezdolny do pracy).

Świadczenie z tytułu niezdolności do pracy powstałe wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje niezależnie od długości okresu ubezpieczenia wypadkowego oraz bez względu na datę powstania niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową³⁸.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2021 roku na poziomie 2 622 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 2 135 zł, była niższa o 486 zł (22,8%). Na przestrzeni lat 2020-2021 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 115 zł (4,6%), natomiast w okresie 2011-2021 wzrost wyniósł 869 zł (49,6%)³⁹.

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub świadczenie przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna⁴⁰.

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2021 roku 2 878 zł. Była to kwota o 475 zł (19,8%) wyższa od średniej dla całego kraju wynoszącej 2 403 zł. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 175 zł (6,5%), natomiast w porównaniu z rokiem 2011 o 894 zł (45,0%)⁴¹.

Świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2021 roku 1 568 zł i była wyższa o 139 zł (9,8%) od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1 429 zł. W porównaniu z rokiem 2020 przeciętna kwota świadczeń wzrosła o 40 zł (2,6%)⁴². W okresie 2011-2021 wysokość świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych uległa zwiększeniu o 329 zł (26,5%).

³⁸ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/425,pojcie.html> [odczyt: 11.03.2022 r.].

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/426,pojcie.html> [odczyt: 11.03.2022 r.].

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

⁴² Ibidem.

* * *

Zestawienie powyższych danych, dotyczących poziomu wynagrodzeń i świadczeń społecznych w latach 2010/2011-2020/2021, z występującym w analizowanym okresie poziomem inflacji wskazuje na spory realny wzrost poziomu dochodów ludności. Wyjątek w tym przypadku stanowią świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, których wysokość tylko nieznacznie wzrosła ponad poziom inflacji⁴³.

2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych

Ukazany powyżej wzrost poziomu dochodów ludności przełożył się na wzrost wydatków gospodarstw domowych. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę wyniosły w 2020 r. w województwie śląskim 1 271 zł. Dla porównania w całym kraju było to 1 210 zł, czyli mniej o 61 zł (5,1%). W porównaniu z rokiem 2019 wydatki gospodarstw domowych zamieszkujących województwo śląskie zmniejszyły się o 59 zł, tj. 4,5%, natomiast w zestawieniu z rokiem 2010 wzrosły o 265 zł (26,3%)⁴⁴.

2.2.3. Zagrożenie ubóstwem

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁴⁵.

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁴⁶.

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁴⁷.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych

⁴³ Do analizy użyto kalkulatora inflacji dostępnego na stronie <https://samodzielnyninvestor.pl/kalkulator-inflacji-sprawdz-ile-sily-nabywczey-stracily-twoje-pieniadze-od-ostatniej-denominacji/> [odczyt 11.03.2022].

⁴⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 11.03.2022].

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, s. 25, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoieczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html> [odczyt 11.03.2022].

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/wz_ubostwo_w_polsce_2010.pdf [odczyt 11.03.2022].

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, s. 24, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoieczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html> [odczyt 11.03.2022].

członków danego społeczeństwa⁴⁸. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁴⁹. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁵⁰. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2019 roku 9,1% (w Polsce 13,0%)⁵¹. W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek wartości tego wskaźnika o 0,4 punkty proc., natomiast w odniesieniu do roku 2010 o 4,9 punkty proc.⁵².

Ubóstwo ustawowe

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej⁵³. Od 1 stycznia 2022 r. obowiązują kryteria dochodowe wynoszące: 776 zł dla gospodarstw jednoosobowych (poprzednio 701 zł) oraz 600 zł na osobę dla gospodarstw wieloosobowych (poprzednio 528 zł)⁵⁴.

Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2019 roku w województwie śląskim 5,7% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 9,0%)⁵⁵. W stosunku do roku 2018 wartość tego wskaźnika spadła o 1,7 punktu proc.⁵⁶. Warto przy tym zauważyć, że skala ubóstwa ustawowego jest silnie skorelowana z obowiązującymi przepisami uprawniającymi do ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej – im wyższa jest kwota obowiązujących kryteriów dochodowych, tym więcej osób ma szansę znaleźć się poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji)

Jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych⁵⁷. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia

⁴⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2015 i 2016*, s. 8, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2015-i-2016,1,8.html> [odczyt 14.03.2022].

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2015 i 2016*, s. 8, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2015-i-2016,1,8.html> [odczyt 14.03.2022].

⁵⁰ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3215,pojecie.html> [odczyt 15.03.2022].

⁵¹ Główny Urząd Statystyczny nie podał danych za 2020 r., ostatnie dostępne dane pochodzą z 2019 roku.

⁵² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 15.03.2022].

⁵³ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3217,pojecie.html> [odczyt 15.03.2022].

⁵⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1296).

⁵⁵ Główny Urząd Statystyczny nie podał danych za 2020 r., ostatnie dostępne dane pochodzą z 2019 roku.

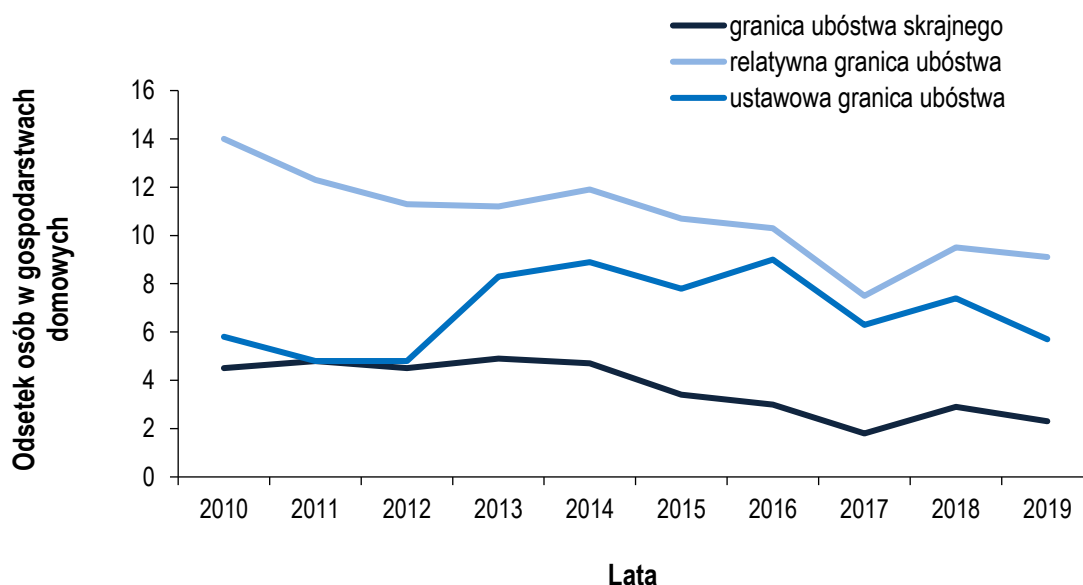
⁵⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 15.03.2022].

⁵⁷ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Informacja o poziomie i strukturze minimum egzystencji w 2020 r. (na podstawie danych średniorocznych)*, Warszawa, 9 kwietnia 2021 r.

oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁵⁸.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2019 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 2,3% (w całym kraju 4,2%)⁵⁹. W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,6 punktu proc.⁶⁰, natomiast w odniesieniu do 2010 roku spadek o 2,2 punktu proc.

Wykres 7. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie w latach 2010-2019.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 16.03.2022 r.].

2.2.4. Przestępczość

W województwie śląskim w 2021 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 121 216 przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 27,1 (w Polsce 21,5). W stosunku do 2020 roku liczba przestępstw wzrosła o 3 584, czyli o 3,0%, natomiast w stosunku do roku 2011 spadła o 50 857 (29,6%). W 2021 roku

⁵⁸ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1, https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2012/08/www_new_me_2008.pdf [odczyt: 15.03.2022 r.].

⁵⁹ Główny Urząd Statystyczny nie podał danych za 2020 r., ostatnie dostępne dane pochodzą z 2019 roku.

⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 15.03.2022 r.].

wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa przeciwko mieniu (56,4%), o charakterze kryminalnym (51,5%) i o charakterze gospodarczym (38,6%). Mniejszy odsetek stanowiły natomiast przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji⁶¹ (6,8%), przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (6,4%), drogowe (6,0%), przeciwko wolności, wolności sumienia, wolności seksualnej i obyczajności (3,2%) oraz życiu i zdrowiu (1,6%)⁶². Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2021 roku wyniósł 75,3% (w Polsce 71,2%) i był niższy niż rok wcześniej o 4,0 punktu proc.⁶³, a w stosunku do roku 2011 zwiększył się o 10,9 punktów proc.

2.2.5. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1100 ze zm.). W województwie śląskim, wg stanu na koniec stycznia 2022 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 78 569 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 16 184 osoby, tj. o 17,1%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 15,0%⁶⁴.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec marca 2022 r., kształtowała się na poziomie 4,2% (w Polsce 5,4%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 5,1%, co oznacza spadek o 0,9 punktu proc.⁶⁵.

Osoby długotrwale bezrobotne

Według *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych⁶⁶. W województwie śląskim na koniec marca 2022 r. długotrwale bezrobociem dotkniętych było 37 837 osób (w 2021 roku 41 168 osób). Stanowiły one 48,6% ogółu bezrobotnych (w Polsce 55,1%). Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 43,3%, co oznacza wzrost o 5,3 punktu proc.⁶⁷

⁶¹ Sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach lub sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach (art. 163 - 172 k.k. oraz art. 173 - 180 k.k.), <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1513,pojecie.html> [odczyt: 15.03.2022 r.].

⁶² Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁶³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 16.03.2022 r.].

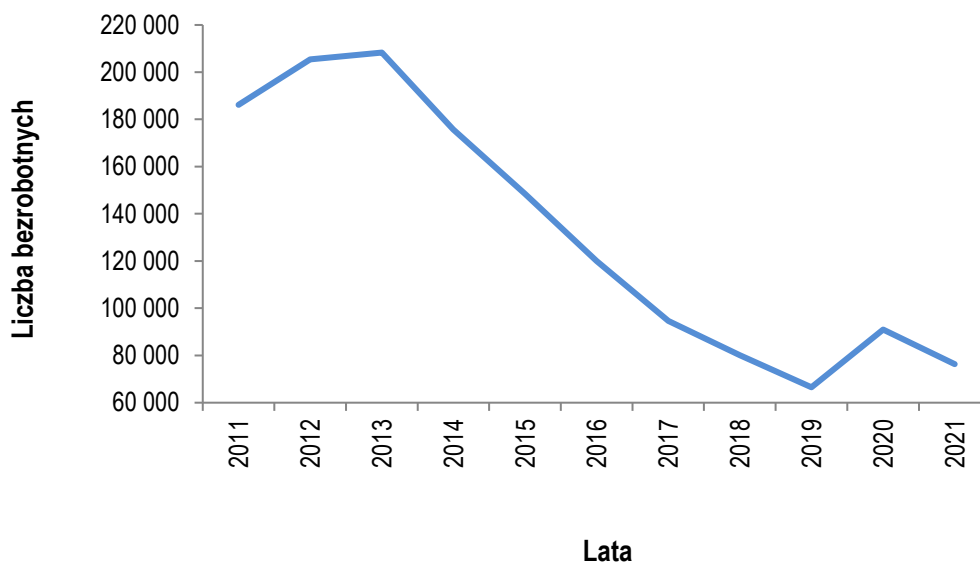
⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1100), art. 2, ust. 1, pkt 5.

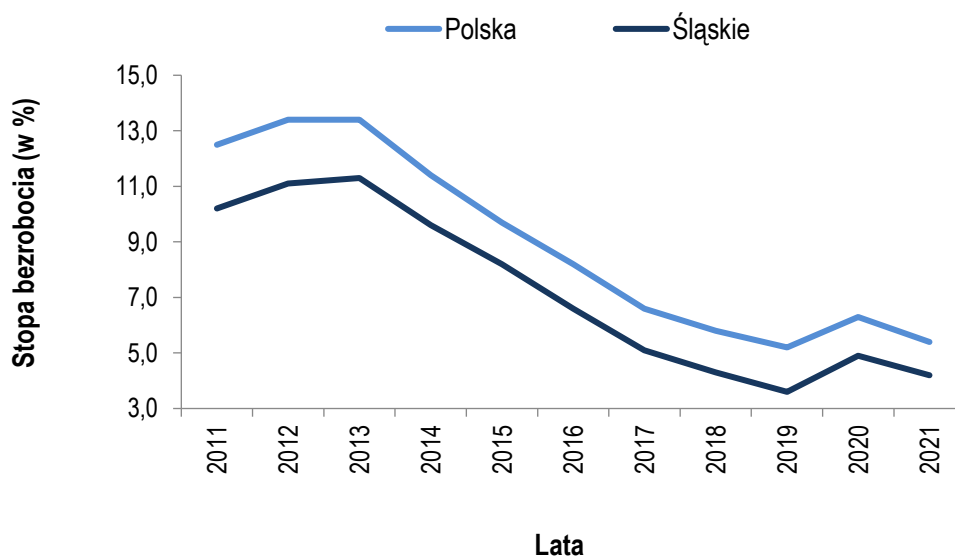
⁶⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 18.03.2022 r.].

Wykres 8. Liczba osób bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2011-2021, stan na koniec danego roku.

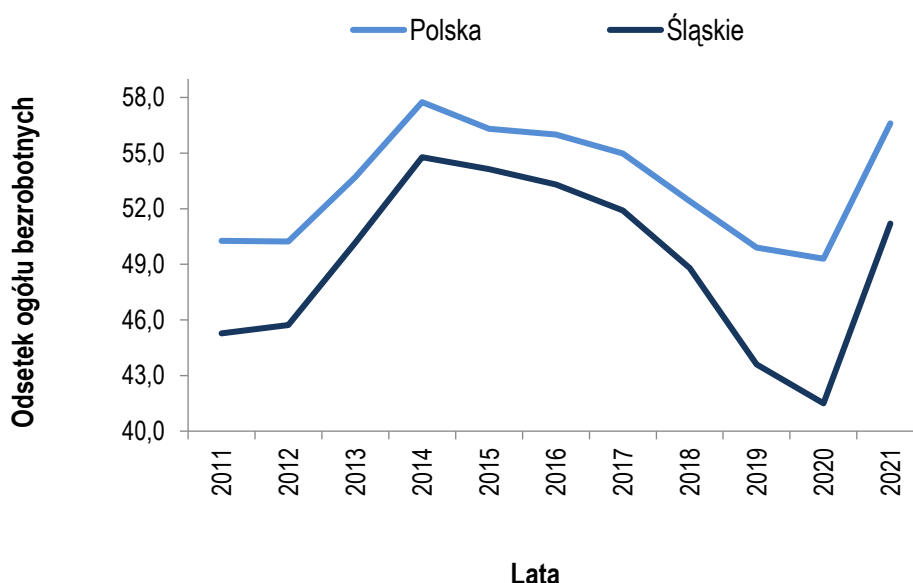
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 18.03.2022].

Wykres 9. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2011-2021, stan na koniec danego roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 18.03.2022].

Wykres 10. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2011-2021, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Źródło: Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, www.psz.praca.gov.pl. [odczyt: 24.04.2020].

2.2.6. Uchodźcy z Ukrainy

W dniu 24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła inwazję na Ukrainę. Działania wojenne wywołały ogromną falę uchodźców. Od dnia napaści do 25 maja 2022 r. funkcjonariusze Straży Granicznej odprawili w przejściach granicznych na kierunku z Ukrainy do Polski 3,592 mln osób⁶⁸. Oczywiście nie wszystkie osoby wybrały Polskę jako swój kraj docelowy. Pewna część z nich udała się w dalszą podróż do krajów Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Kanady i innych.

Wiarygodnym źródłem informacji na temat liczby Ukraińców, którzy pozostali w naszym kraju jest system PESEL. Posiadanie tego numeru identyfikacyjnego jest warunkiem koniecznym do uzyskania wielu form pomocy, m.in. jednorazowego świadczenia w wysokości 300 zł na osobę przysługującego na pokrycie kosztów utrzymania uchodźców. Ponadto umożliwia on otrzymanie świadczenia wychowawczego (500 plus), świadczenia „Dobry start”, rodzinnego kapitału opiekuńczego oraz świadczeń rodzinnych i świadczeń z zakresu pomocy społecznej. Tak więc zarejestrowanie się w tym systemie z dużym prawdopodobieństwem wskazuje na zamiar pozostania w Polsce na dłuższy czas.

Urząd do Spraw Cudzoziemców podał, że do dnia 17 maja 2022 r. 1,1 mln obywateli Ukrainy i członków ich rodzin otrzymało numery PESEL⁶⁹. W momencie sporządzania niniejszego

⁶⁸ Serwis Twitter, Oficjalny profil polskiej Straży Granicznej, https://twitter.com/Straz_Graniczna [odczyt 25.05.2022 r.]

⁶⁹ Serwis Twitter, Oficjalny profil Urzędu do Spraw Cudzoziemców, https://twitter.com/UdSC_gov_pl [odczyt: 20.05.2022 r.]

opracowania cały czas trwa proces rejestracji. MSWiA szacuje, że zostać w Polsce będzie chciało około 1 mln 600 tys. uchodźców z Ukrainy⁷⁰. Według danych aktualnych na dzień 4 kwietnia 2022 r. (kiedy to liczba ukraińskich uchodźców, którym nadano numer PESEL wynosiła 668 tys.), połowę (49,5 proc.) tej grupy stanowiły dzieci obojga płci - łącznie (330 tys. osób). Osoby w wieku produkcyjnym (18-64 lata) stanowiły 47,4 proc. (316 tys.), z czego zdecydowaną większość (296 tys.) kobiety. Zaledwie 3,1 proc. zarejestrowanych (20,7 tys.) stanowili seniorzy, czyli osoby w wieku poprodukcyjnym⁷¹.

W dniach od 23 marca do 3 kwietnia 2022 roku Platforma Migracyjna EWL, Fundacja Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL” oraz Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadziły badanie socjologiczne „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce”⁷².

W wyżej wymienionym sondażu zadano pytanie: *Co miało największy wpływ na wybór Polski jako kraju pobytu w trakcie wojny?* Respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi. Wśród nich najczęściej wymieniano: *Polska jest najbliższym kulturowo sąsiadem Ukrainy* (36%), *Mam w Polsce przyjaciół i znajomych* (27%), *Mam w Polsce rodzinę* (24%), *Polska jest największym krajem sąsiadującym na Zachodzie* (22%), *Polacy są przyjaźni obywatelom Ukrainy* (19%), *Nie miałam wyboru* (17%), *Nasze języki są podobne* (11%).

Wyniki badania wskazują, że 63% uchodźców przyjechało razem z dziećmi (37% z 1 dzieckiem, 18% z 2 dziećmi, 6% z 3 dziećmi, 2% z więcej niż 3 dziećmi). Spośród badanych 94% osób ma w najbliższej rodzinie kogoś, kto pozostał na Ukrainie (4% nie ma takich osób, a 2% nie dysponowało wiedzą na ten temat).

Polskie pochodzenie posiadało 12% badanych, a 9% nie miało na ten temat wiedzy. Swoją znajomość języka polskiego na poziomie bardzo dobrym oceniło 4% badanych, dobrym – 5%, przeciętnym 17%, słabym 29%, a bardzo słabym - 45%. Wśród badanych 26% swój poziom znajomości języka polskiego określiło jako komunikatywny. Dla porównania w przypadku rosyjskiego było to 90%, angielskiego – 55%, niemieckiego – 6%, a francuskiego, włoskiego i hiszpańskiego po 2%.

Wyniki badania wskazują, że pozostanie w Polsce planuje niecała 1/3 uchodźców (30%). Na pytanie *Czy planuje Pan/Pani pozostać w Polsce na dłużej?* zdecydowanie najwięcej osób (58%) odpowiedziało, że *Nie, zamierzam wrócić do Ukrainy*, a 12% udzieliło odpowiedzi *Nie, zamierzam wyjechać do innego kraju niż Ukraina*. Najwięcej uchodźców planuje przebywać w dużych miastach – powyżej 200 tys. mieszkańców. Taką odpowiedź wskazało 69% badanych. Miasta 51-200 tys. mieszkańców wybrało 10%, miasta do 50 tys. mieszkańców – 4%, wieś – 3%, a 14% nie było w stanie wskazać żadnej z powyższych klas.

Spośród badanych 18% pracowało już wcześniej w Polsce. Na pytanie *Czy planuje Pan/Pani pracować w Polsce na mocy specjalnej ustawy?* twierdząco odpowiedziało 63% respondentów. Odpowiedź *Nie, zamierzam utrzymać się z własnych środków* wybrało 20% badanych, *Nie*,

⁷⁰ Serwis Twitter, Oficjalny profil Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, https://twitter.com/MSWiA_GOV_PL [odczyt: 29.04.2022 r.].

⁷¹ PortalStatystyczny.pl, <https://portalstatystyczny.pl/juz-niemal-700-tys-ukraincow-zostalo-zarejestrowanych-w-systemie-pesel/> [odczyt: 29.04.2022 r.].

⁷² Badanie zostało przeprowadzone za pomocą bezpośrednich wywiadów indywidualnych z wykorzystaniem tabletek. Wywiady były prowadzone w języku ukraińskim z obywatelami Ukrainy, którzy opuścili ten kraj i przyjechali do Polski po 24 lutego 2022 roku. Próba badawcza składała się z 400 osób w wieku 18 i więcej lat. Badanie zrealizowano w Warszawie oraz Krakowie. Wywiady były prowadzone w pobliżu miejsc odbierania numeru PESEL, w okolicach dworców kolejowych oraz punktów recepcyjnych. Uzyskano odpowiedzi od 85% kobiet i 15% mężczyzn. W celu odzwierciedlenia struktury płci (pod kątem struktury płci wynikającej ze statystyk dot. nadawania uchodźcom numerów PESEL) na wyniki nałożono wagę (93,5% kobiet, 6,5% mężczyzn).

zamierzam ubiegać się o status uchodźcy – 6%, a na inne powody niechęci do podjęcia pracy wskazało 11%.

Wśród badanych dominowały osoby z wyższym wykształceniem (53%). Wykształcenie wyższe niepełne posiadało 8%, średnie 16%, a zawodowe 22%. W strukturze zawodów, które uchodźcy wykonywali na Ukrainie dominowali: wysoko wykwalifikowani specjaliści (17%), nauczyciele i pracownicy sektora edukacji (15%), pracownicy sektora usług (14%) oraz pracownicy sprzedaży i handlu (13%). Stosunkowo często reprezentowani byli także: pracownicy fizyczni oraz technicy (7%), pracownicy biurowi (7%), menedżerowie i kierownicy, ratownicy i pielęgniarki oraz studenci i uczniowie (po 5%). Wśród najrzadziej reprezentowanych kategorii znaleźli się: przedsiębiorcy (3%), pracownicy sektora IT (2%) oraz lekarze (1%). 6% stanowiły osoby niezatrudnione.

Czy po zakończeniu wojny uchodźcy planują wrócić na Ukrainę? Zdecydowana większość (80%) tak, przy czym 56% udzieliło odpowiedzi *Tak, jak najszybciej*, 6% *Tak, ale planuję pozostać w Polsce co najmniej przez rok po zakończeniu wojny*, a 18% *Tak, ale planuję pozostać w Polsce co najmniej przez kilka lat po zakończeniu wojny*. Odpowiedzi *Nie, planuję pozostać w Polsce na stałe* udzieliło 7% badanych, a brak zdania w tej kwestii wyraziło 13% z nich⁷³.

⁷³ Raport specjalny EWL „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce”, <https://ewl.com.pl/raport-specjalny-uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce/> [odczyt: 29.04.2022 r.].

3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁷⁴.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁷⁵.

W 2021 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 80 819 rodzin⁷⁶. Liczyły one 153 101 osób⁷⁷. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 3,4% (w całej Polsce było to 4,9%)⁷⁸. W 2021 roku w stosunku do 2020 roku liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 3 942, tj. o 4,7%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach zmniejszyła się o 10 172, tj. o 6,2%⁷⁹.

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2021 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 15 670 rodzin. Stanowiły one 19,4% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej liczba rodzin zamieszkujących wieś była wyższa o 1 198, czyli o 7,1%;
- **Jednoosobowe**⁸⁰ – ich liczba wyniosła 48 976, co dało 60,6% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2020 liczba tego rodzaju podmiotów zmniejszyła się o 1 073, tj. o 2,1%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 18 600 rodzin, które stanowiły 23,0% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2020 ich liczba zmniejszyła się o 1 829, tj. o 9,0%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę

⁷⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2020 roku*, Warszawa 2021, s. 54.

⁷⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2268 ze zm.), art. 15.

⁷⁶ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

⁷⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03 / MRiPS-03* za lata 2020-2021.

⁸⁰ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

dzieci. W 2021 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 5 706 tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 30 763 osoby. Rodziny wielodzietne stanowiły 7,1% ogółu rodzin korzystających z pomocy;

- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 7 993 rodziny, stanowiące 9,9% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2020-2021 ich liczba zmniejszyła się o 922, czyli o 10,3%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 18 620 (udział wyniósł 23,0%). W porównaniu z rokiem 2020 liczebność tej kategorii zmniejszyła się o 549 osób, tj. o 2,9%.

W 2021 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną stanowiły 3,4% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: katowickim i sosnowieckim (po 4,1%) oraz bytomskim (3,5%). W miastach na prawach powiatu analizowany wskaźnik był wyższy niż w powiatach ziemskich (odpowiednio 3,5% i 3,3%). W przypadku gmin najwyższym jego poziomem charakteryzowały się gminy miejskie (3,5%). Dla porównania w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich wyniósł on 3,2%. Na poziomie powiatów najwyższe wartości osiągnęły: będziński (5,9%), m. Siemianowice Śląskie (5,3%) oraz m. Rybnik i myszkowski (po 4,7%), zaś najniższe - pszczyński (1,6%), m. Dąbrowa Górnicza (1,8%) oraz bieruńsko-lędziński (2,1%). Gminami o najwyższym odsetku osób w rodzinach objętych pomocą społeczną były: Psary (17,7%), Żarki (9,4%) i Ustroń (8,4%), zaś o najniższym: Pawłowice i Hażlach (po 0,7%) oraz Boronów (1,0%)⁸¹.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji w danym roku wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;

⁸¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁸².

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2021 r. było ubóstwo. Pomocą z tego tytułu objęto 55 440 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia.

Kolejnymi powodami korzystania z pomocy społecznej były: długotrwała lub ciężka choroba (51 817 osób), bezrobocie (47 655 osób), niepełnosprawność (42 111 osób) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (39 655 osób). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy (51 osób), sieroctwa (77 osób) oraz potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (140 osób)⁸³.

W latach 2020-2021 największy spadek liczby korzystających wystąpił w przypadku: bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (o 7 422), ubóstwa (o 5 839), potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności (o 4 011), bezrobocia (o 2 654), niepełnosprawności (o 2 555) oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby (o 1 130). W analizowanym okresie największy wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej zanotowano w przypadku klęski żywiołowej lub ekologicznej (o 1 234), narkomanii (o 69) oraz integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy (o 39)⁸⁴.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej według przyczyn jej udzielenia w odniesieniu do liczby ludności w województwie śląskim i całym kraju można stwierdzić, że w 2021 r. większość wskaźników dla województwa śląskiego z wyjątkiem czterech – bezdomności, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, sytuacji kryzysowych oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej - były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski⁸⁵.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych recept czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasilą kategorię społeczno-ekonomiczną osób

⁸² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 7.

⁸³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

⁸⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03 / MRiPS-03* za lata 2020-2021 r.

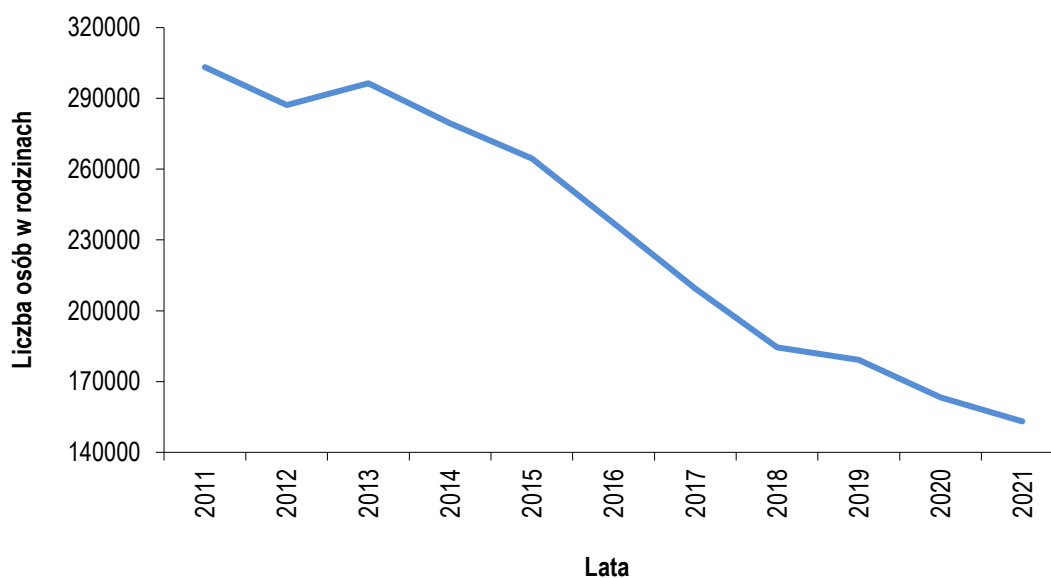
⁸⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

W 2021 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 1,2% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (1,9%), częstochowskim i katowickim (po 1,4%); na poziomie powiatów w: m. Siemianowice Śląskie (3,1%), m. Bytom (3,0%) i m. Chorzów (2,4%), natomiast na poziomie gmin w: Rajczy (5,0%), Jeleśni (4,5%) i m. Siemianowice Śląskie (3,1%)⁸⁶.

Mimo, iż w latach 2011-2021, z wyjątkiem roku 2017 i 2018 odsetek korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą⁸⁷.

Wykres 11. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem w województwie śląskim w latach 2011-2021.

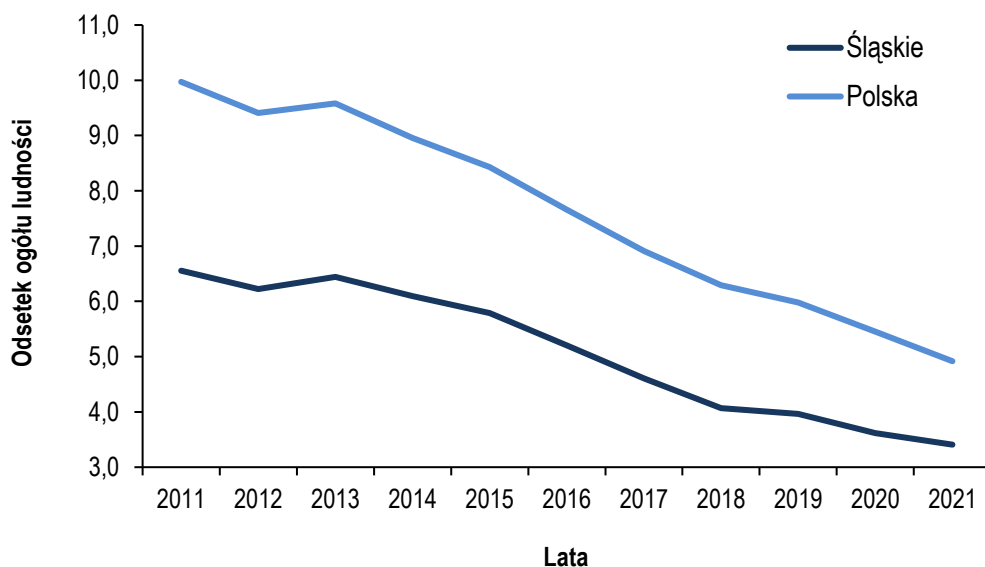

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2011-2021.

⁸⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

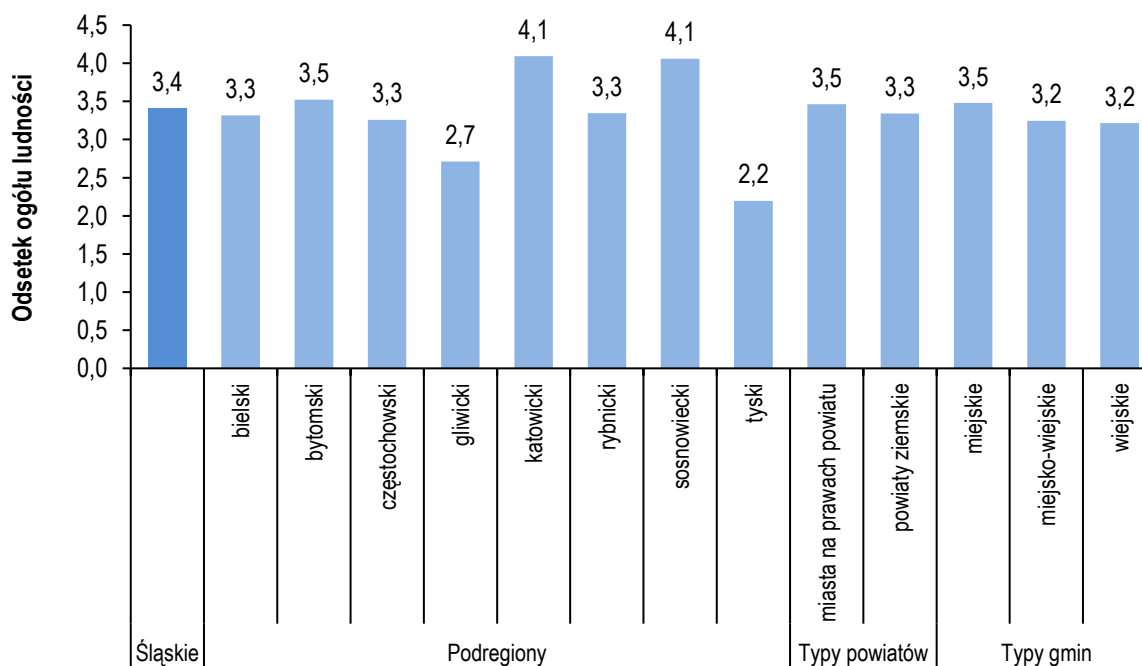
⁸⁷ Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2011-2021, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 12. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2011-2021.

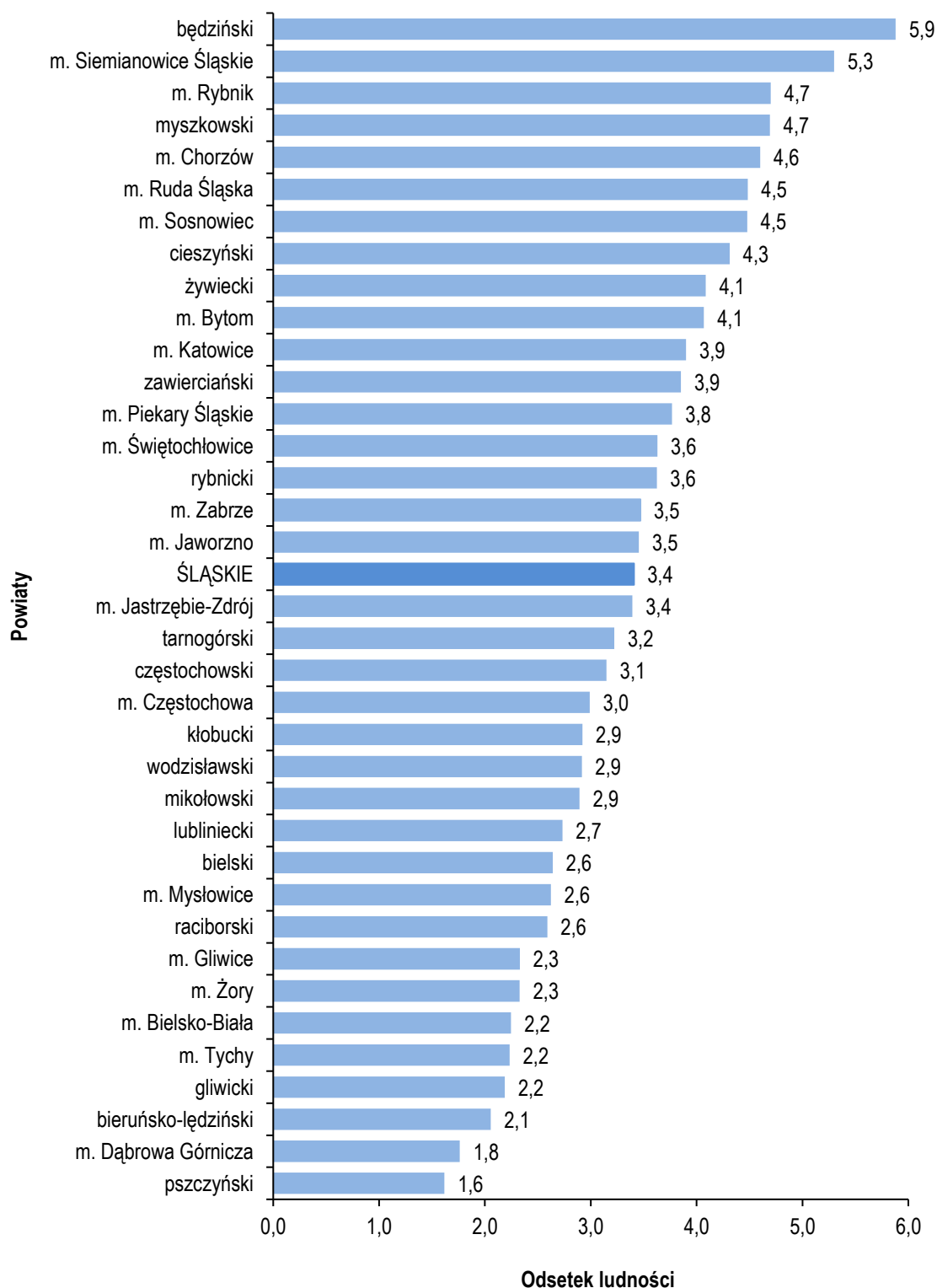
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2011-2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2021 rok.

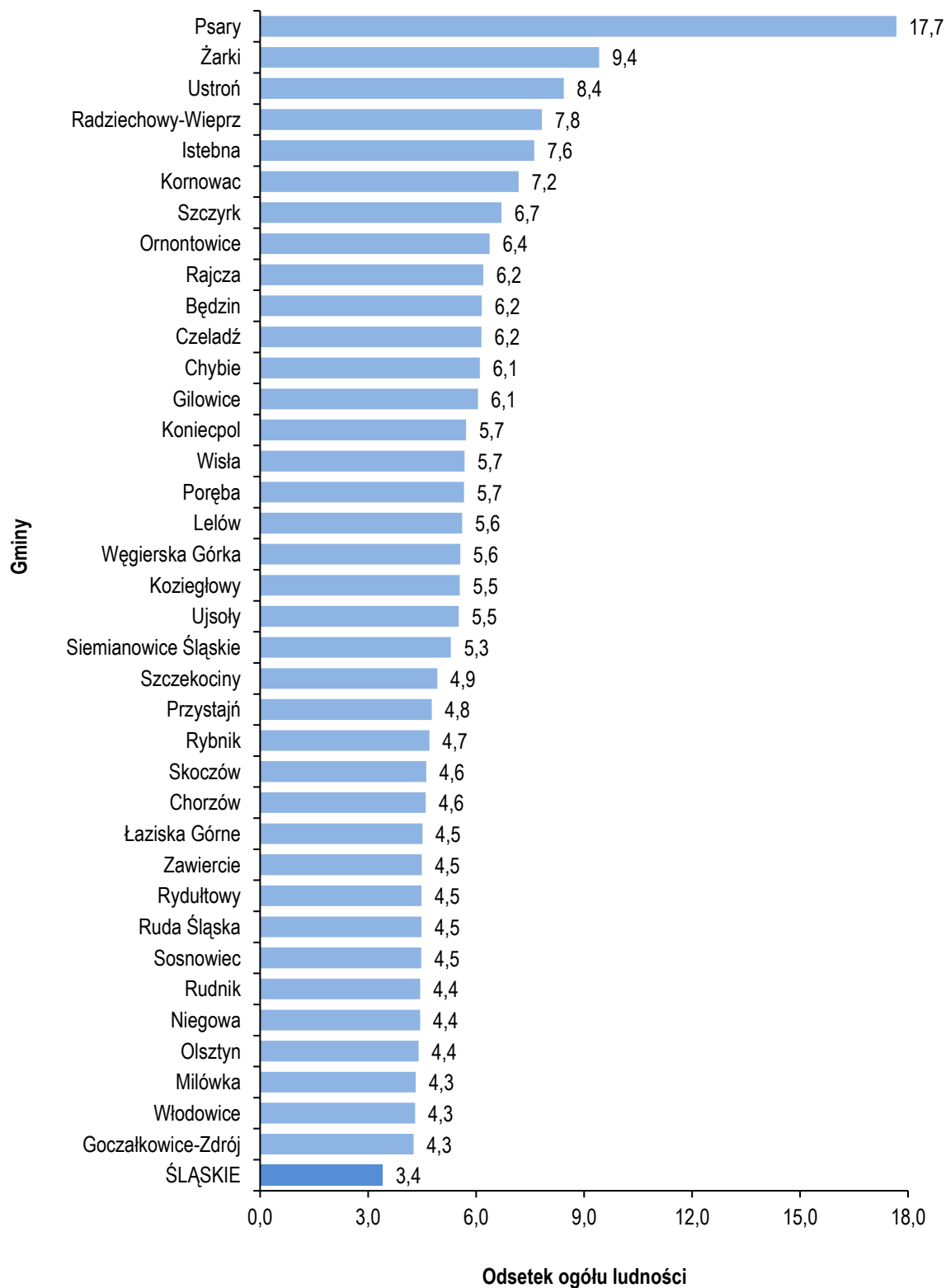
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2021 r.

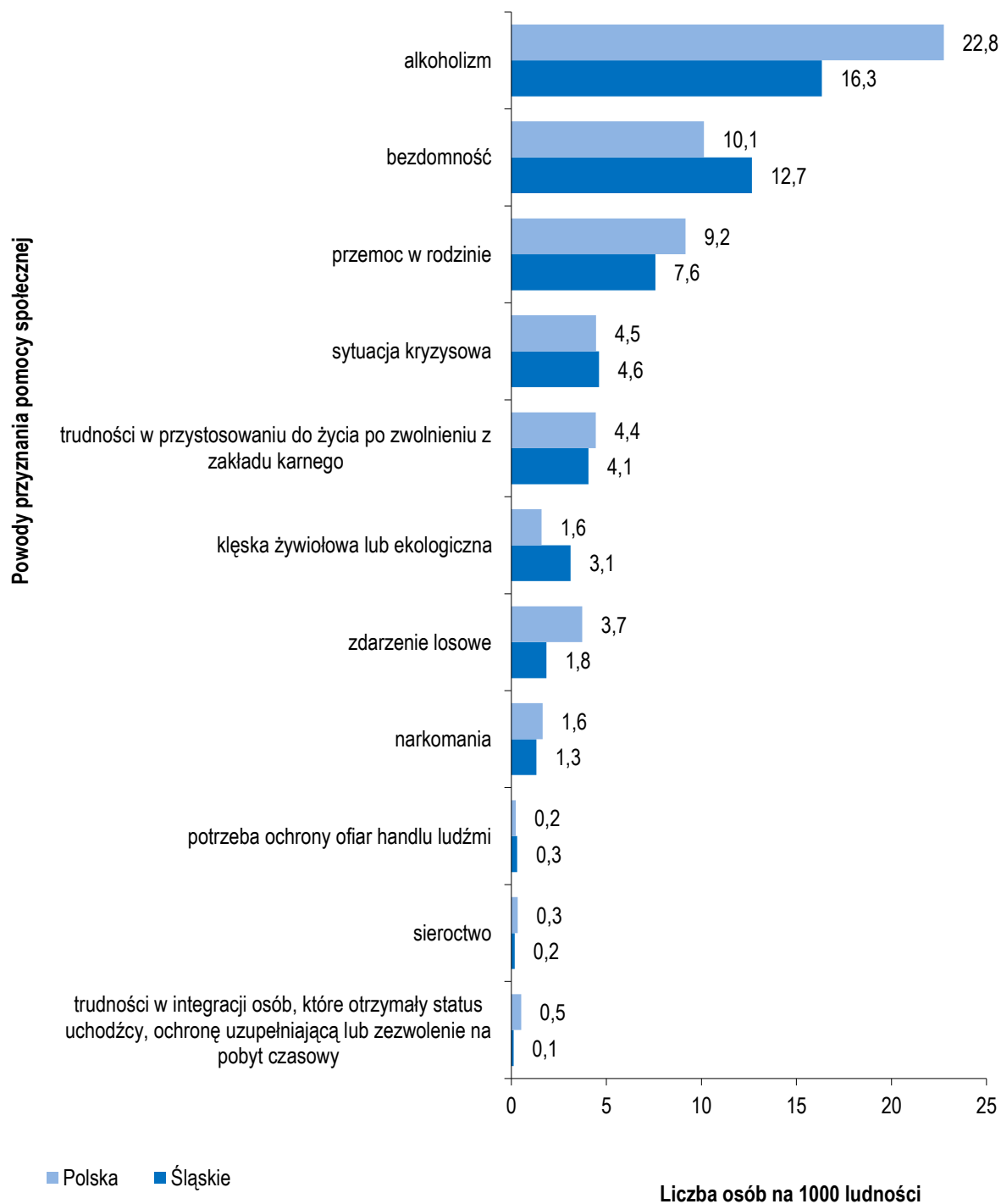
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 15. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną ogółem - województwo śląskie, 2021 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

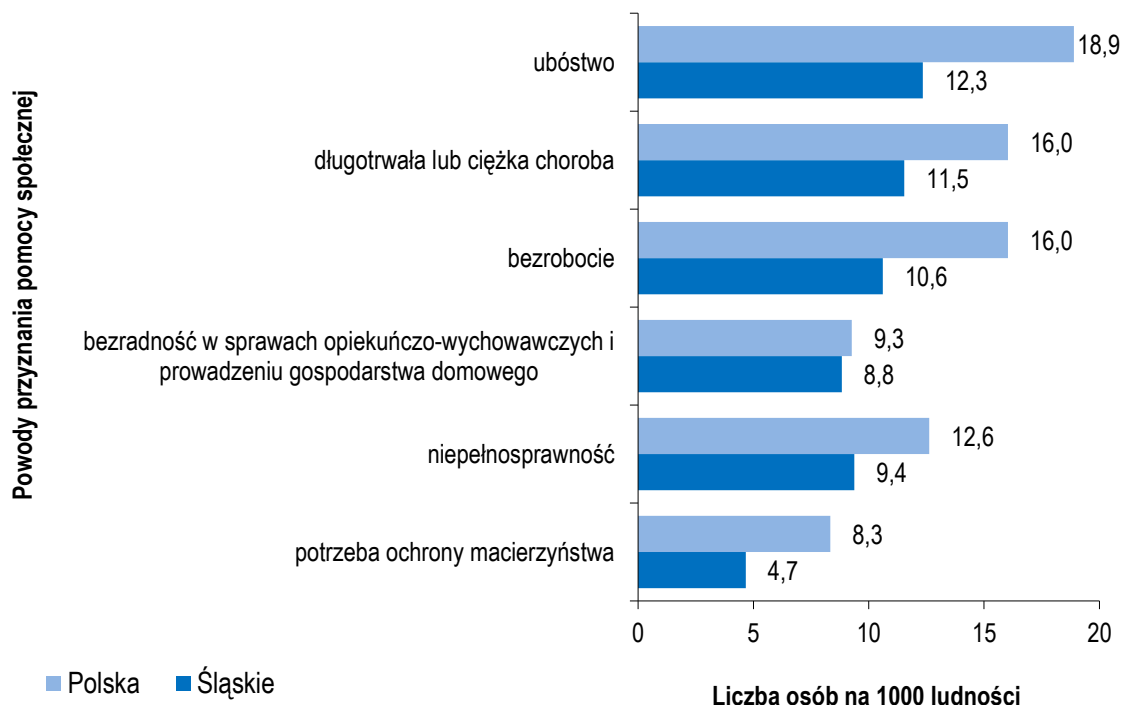
Wykres 16. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2021 r.

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

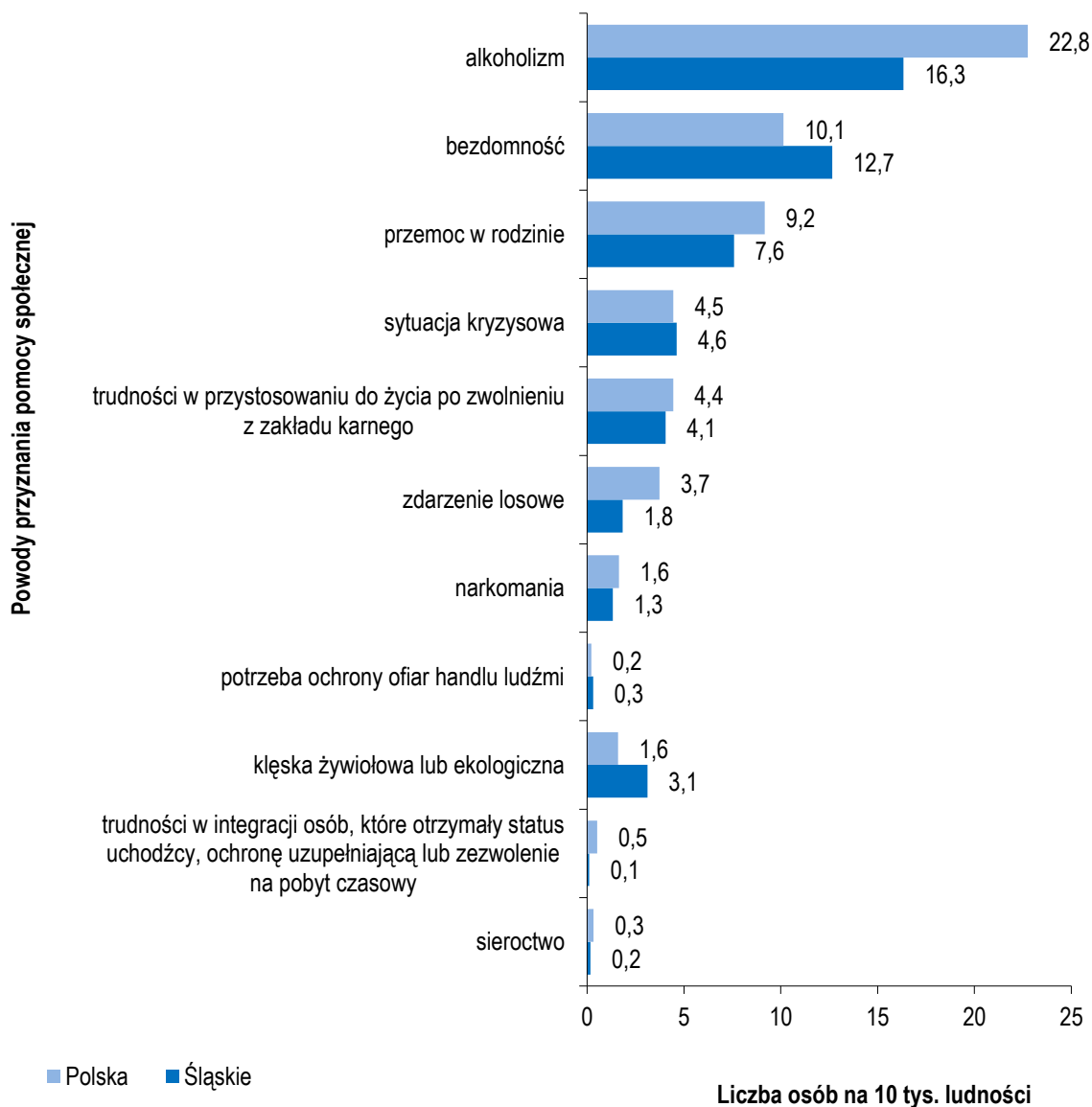
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 17. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2021 r., cz. 1.

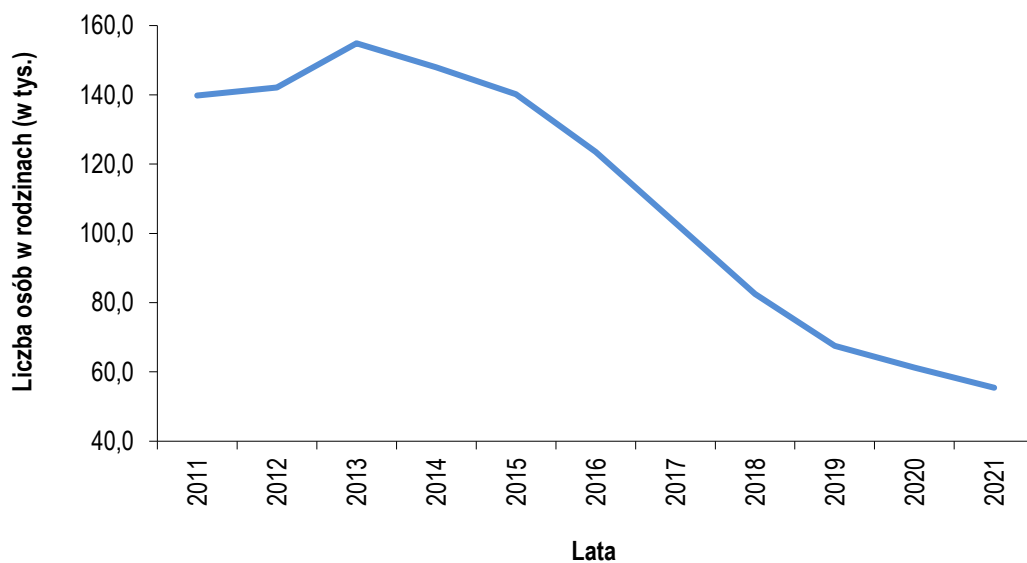
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 10 tys. ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2021 r., cz. 2.

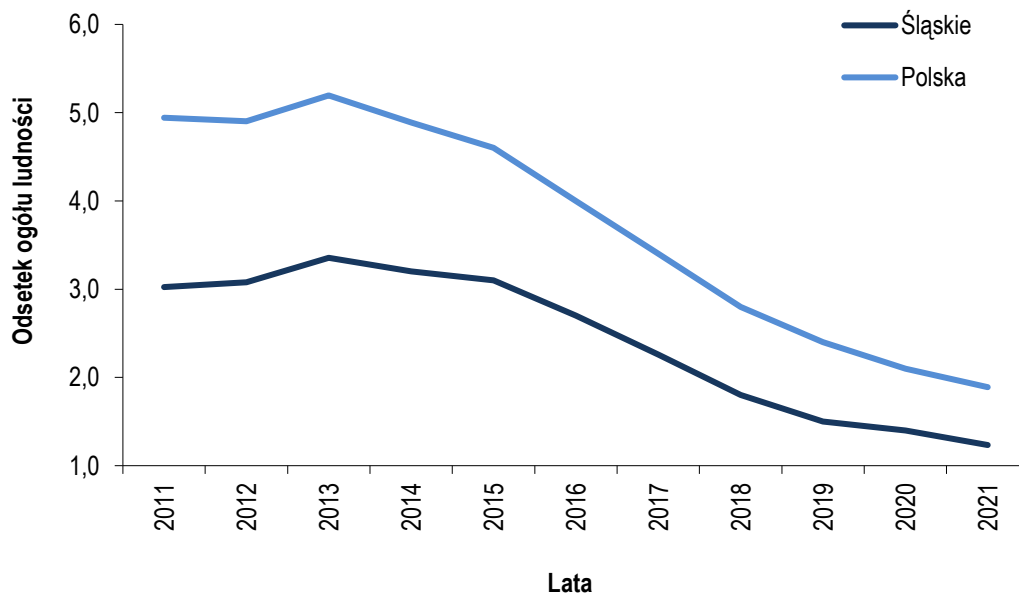
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 19. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2011-2021.

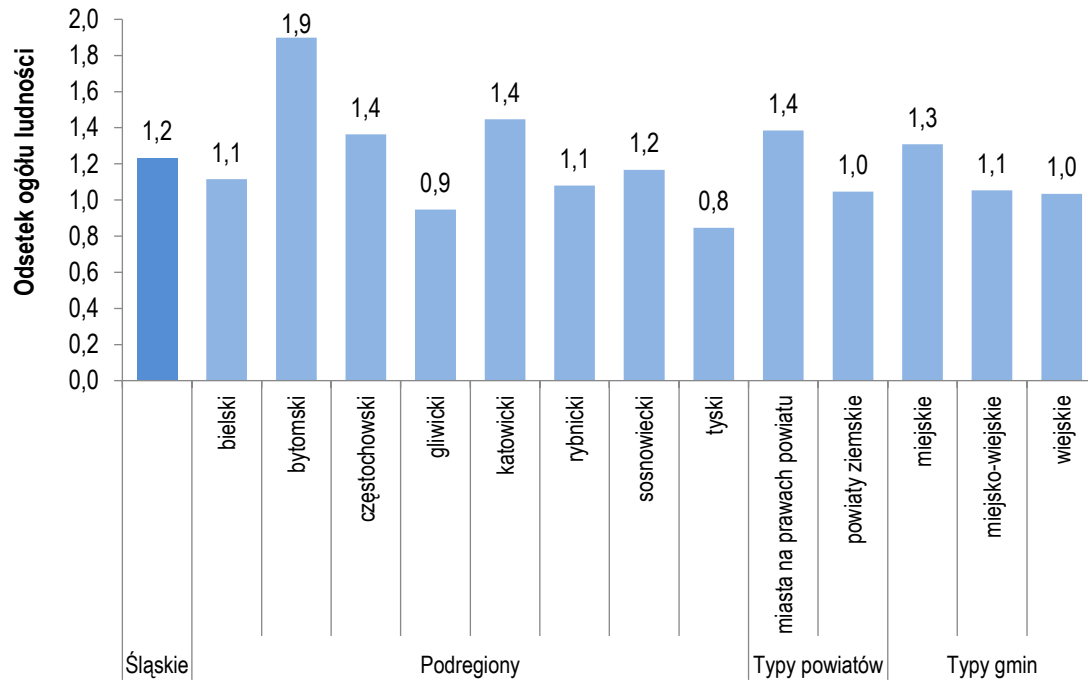
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2011-2021.

Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2011-2021.

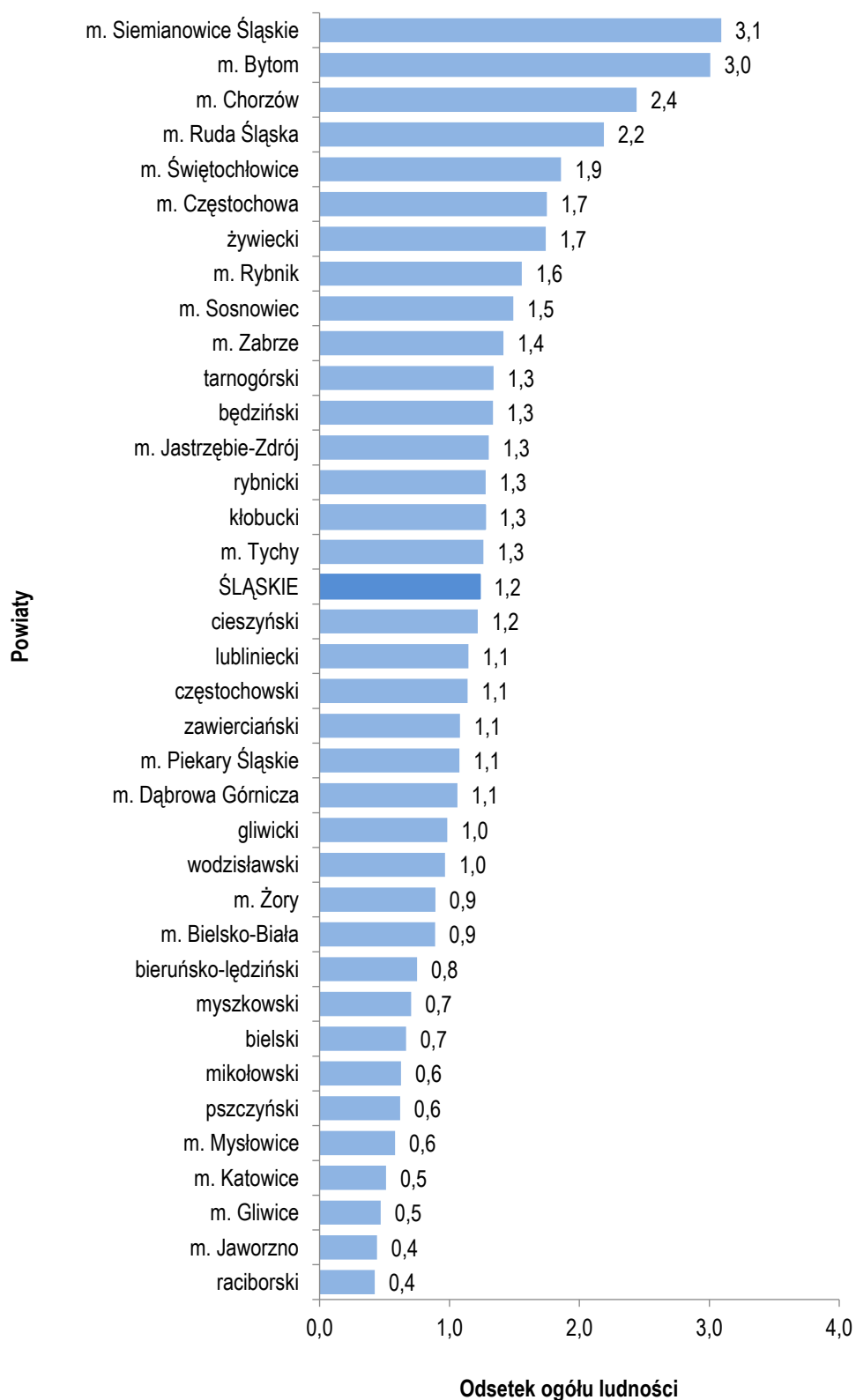
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2011-2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 21. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2021 r.

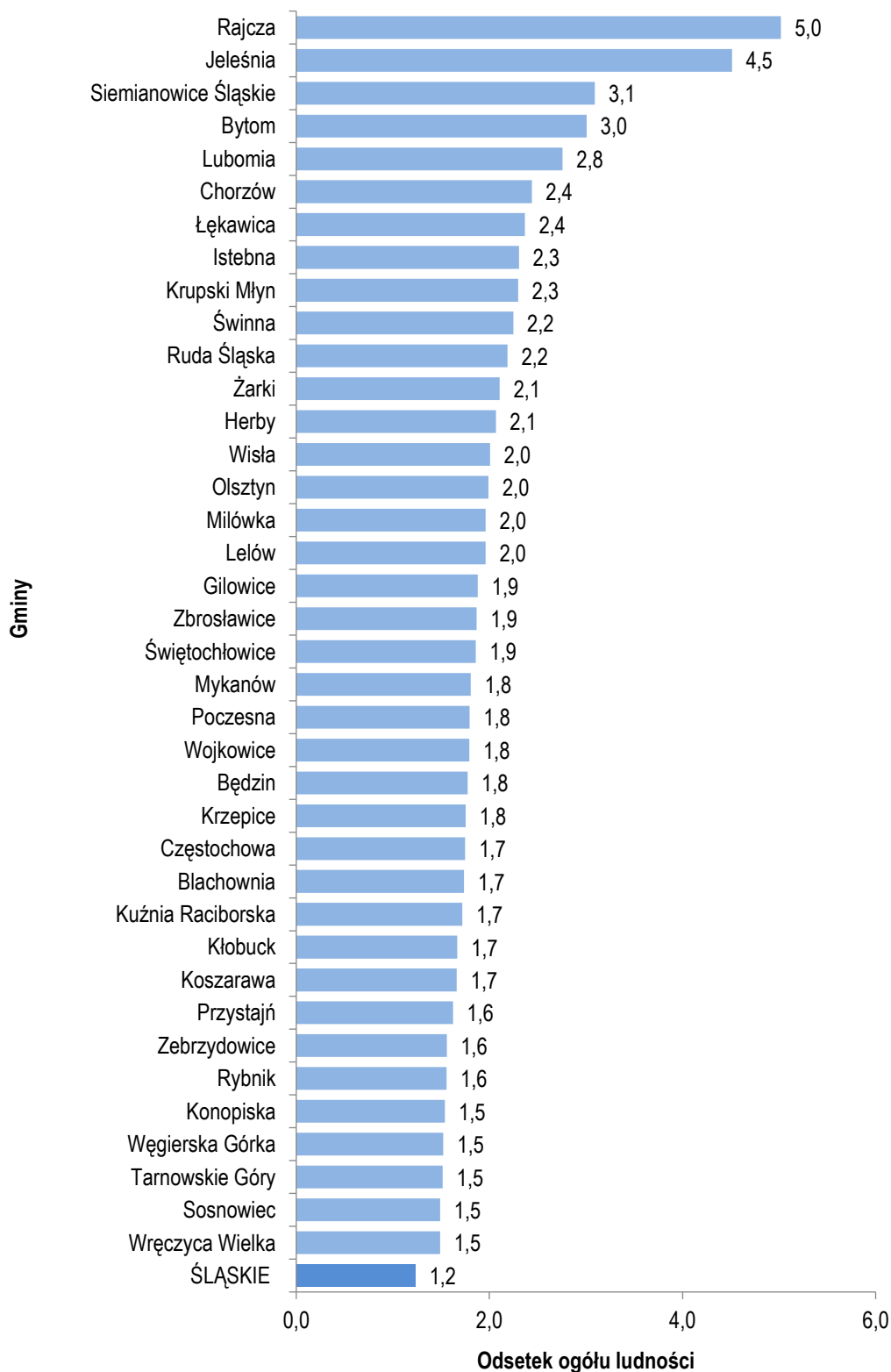
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 22. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2021 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 23. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2021 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

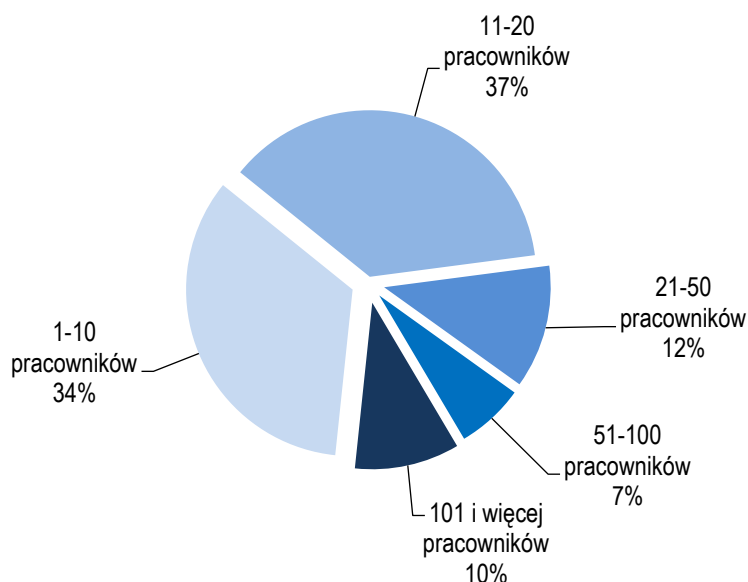
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Do usług tych należą w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna bądź też w postaci zapewnienia noclegu), środowiskowa oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie". Ośrodki pomocy społecznej stanowią kategorię jednostek charakteryzujących się ogromnym zróżnicowaniem. Najmniejszy OPS (w Koszarawie) zatrudniał na koniec 2021 roku 3 osoby, największy (w Katowicach) posiadał w tym czasie 274 pracowników.

Wykres 24. Struktura ośrodków pomocy społecznej* wg liczby pracowników - województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=167).

* Na wykresie uwzględniono zarówno ośrodki działające w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

W samorządach miast / gmin funkcjonują różne modele działania ośrodków pomocy społecznej. Niektóre samorządy powierzają im realizację wszystkich zadań z obszaru pomocy i wsparcia, w innych natomiast działania OPS-ów ograniczają się wyłącznie do realizacji tych, które wynikają z ustawy o pomocy społecznej, podczas gdy pozostałe zadania są obsługiwane przez odpowiednie wydziały urzędów miast / gmin. Pomiędzy tymi dwoma skrajnymi modelami istnieje cały wachlarz rozwiązań pośrednich.

Gmina, powiat i miasto w celu realizacji zadań pomocy społecznej mogą tworzyć również inne podmioty, w tym posiadające status jednostek organizacyjnych pomocy społecznej⁸⁸. Poniżej przedstawiono (w kolejności alfabetycznej) charakterystyki wybranych instytucji funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2021 r.

Dom pomocy społecznej – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających⁸⁹. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących⁹⁰. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych⁹¹. Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekłe somatycznie chorych, 3) osób przewlekłe psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu⁹². DPS może być prowadzony w jednym budynku łącznie dla: 1) osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekłe somatycznie chorych; 2) osób przewlekłe somatycznie chorych oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 3) osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 4) osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. Typy domów pomocy społecznej mogą być łączone także w inny sposób, pod warunkiem usytuowania każdego z nich w odrębnym budynku⁹³.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu⁹⁴. Ta forma wsparcia może być przyznana osobie pełnoletniej,

⁸⁸ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, centrum usług społecznych - w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. poz. 1818), dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. Zgodnie z treścią art. 51 ust. 4 i 5 ośrodkiem wsparcia może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz klub samopomocy. Za ośrodek wsparcia uznaje się również schronisko dla osób bezdomnych pomimo nieświadczenia w nim usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych. Natomiast art. 51a ust. 1 do ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi zalicza: środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W tej części opracowania - w ślad za sprawozdaniem *Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej (MRiPS-06)* - ujęto również informacje dotyczące innych jednostek i form pomocy społecznej, takich jak: mieszkania chronione, noclegownie, ogrzewalnie oraz rodzinne domy pomocy.

⁸⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 55, ust. 1.

⁹⁰ Ibidem, art. 55, ust. 3.

⁹¹ Ibidem, art. 54, ust. 1.

⁹² Ibidem, art. 56.

⁹³ Ibidem, art. 56a, ust 1 i 2.

⁹⁴ Ibidem, art. 53, ust. 2.

która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy⁹⁵. Mieszkanie chronione w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości⁹⁶.

Noclegownia – zapewnia schronienie osobom bezdomnym, świadcząc tymczasową pomoc w postaci miejsca noclegowego, w ramach której umożliwia spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia⁹⁷.

Ogrzewalnia - umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące⁹⁸.

Ośrodek interwencji kryzysowej – to jednostka organizacyjna pomocy społecznej wyspecjalizowana w zakresie udzielania wsparcia stanowiącego zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie stanu równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmowane są osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach tej formy wsparcia udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy⁹⁹.

Ośrodki wsparcia:

- **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad małoletnimi dziećmi¹⁰⁰.
- **Dzienny dom pomocy** – placówka przeznaczona dla osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki. Dienne domy pomocy zapewniają swym klientom różnorodne usługi. Zwykle jest to: pobyt od poniedziałku do piątku (od godzin rannych do popołudniowych), wyżywienie (śniadanie wraz z obiadem), posiłki na wynos, usługi higieniczne (natrysk, usługi pralnicze), udzielanie pomocy w podstawowych

⁹⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 53, ust. 1.

⁹⁶ Ibidem, art. 53, ust. 3-6.

⁹⁷ Ibidem, art. 48a, ust. 3.

⁹⁸ Ibidem, art. 48a, ust. 4.

⁹⁹ Ibidem, art. 47, ust. 1-3.

¹⁰⁰ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży z dnia 17 stycznia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 150), §2.

czynnościach życiowych, załatwianiu spraw osobistych i urzędowych, podnoszenie sprawności i aktywizowanie, pomoc w zaspokojeniu potrzeb zdrowotnych (pomoc w kontaktach z placówkami służby zdrowia, pomoc w zakupie leków), działania wspomagające (pomoc psychologiczna, rekreacja, rozwijanie kontaktów ze środowiskiem i rodziną).

- **Schronisko dla osób bezdomnych** - zapewnia osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny, całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej¹⁰¹.
- **Schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi** - zapewnia osobom bezdomnym, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki, zakład opiekuńczo-leczniczy lub zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, tymczasowe schronienie wraz z usługami opiekuńczymi oraz usługami ukierunkowanymi na wzmacnianie aktywności społecznej, w miarę możliwości wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom bezdomnym w tego typu schroniskach zapewnia się posiłek lub całodzienne wyżywienie¹⁰².
- **Środowiskowy dom samopomocy** – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym¹⁰³.

Placówka specjalistycznego poradnictwa – to jednostka organizacyjna pomocy społecznej wyspecjalizowana w zakresie świadczenia osobom i rodzinom - które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych - poradnictwa, w tym prawnego, psychologicznego i rodzinnego. Poradnictwo prawne realizowane jest przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów, natomiast poradnictwo psychologiczne przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Z kolei poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁰⁴.

Rodzinny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie¹⁰⁵.

Na koniec 2021 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działało ogółem 718 podmiotów należących do wyżej wymienionych rodzajów. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie¹⁰⁶. Liczba i rozmieszczenie dwóch ostatnich rodzajów jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać

¹⁰¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 48a, ust. 2.

¹⁰² Ibidem, art. 48a, ust. 2b i 2c.

¹⁰³ Ibidem, art. 51a, ust. 2.

¹⁰⁴ Ibidem, art. 46.

¹⁰⁵ Ibidem, art. 52, ust. 2.

¹⁰⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje jednostek pomocy społecznej w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

Wśród 534 specjalistycznych jednostek pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2021 r. znalazło się (w kolejności od najliczniejszych):

- 197 mieszkań chronionych (z tego 130 miało charakter mieszkań treningowych, a 67 wspieranych);
- 186 ośrodków wsparcia, w tym:
 - 59 dziennych domów pomocy;
 - 48 środowiskowych domów samopomocy;
 - 26 „innych ośrodków wsparcia”;
 - 21 schronisk dla osób bezdomnych;
 - 19 klubów samopomocy (innych niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - 7 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
 - 5 schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi;
 - 1 klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
- 98 domów pomocy społecznej¹⁰⁷;
- 17 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 16 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 4 dla ofiar handlu ludźmi);
- 16 noclegowni;
- 14 ogrzewalni;
- 5 placówek specjalistycznego poradnictwa (wśród nich 3 miały charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, a spośród tych ostatnich wszystkie świadczyły usługi w postaci terapii rodzinnej);
- 1 rodzinny dom pomocy społecznej¹⁰⁸.

W latach 2020-2021 bilans liczby jednostek pomocy społecznej zmniejszył się o 37, tj. o 6,5%. Spadki miały miejsce w przypadku:

- mieszkań chronionych (-13),
- „innych ośrodków wsparcia” (-10),
- schronisk dla osób bezdomnych (-9),
- placówek specjalistycznego poradnictwa (-6),
- dziennych domów pomocy (-4),
- ośrodków interwencji kryzysowej (-4),
- noclegowni (-1),
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (-1).

Wzrosty w analizowanym okresie dotyczyły:

- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (5),
- środowiskowych domów samopomocy (2),
- ogrzewalni (2),
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (1).

¹⁰⁷ Wartość odnosi się do jednostek prowadzonych na zlecenie powiatu / gminy. Oprócz nich na terenie województwa śląskiego działają DPS prowadzone przez stowarzyszenia / fundacje lub też w ramach działalności gospodarczej - bez zlecenia powiatu lub gminy. Według stanu na 29.03.2022 r. 8 tego rodzaju jednostek dysponowało 444 miejscami. Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Wykaz zarejestrowanych domów pomocy społecznej w województwie śląskim według stanu na 29.03.2022 r.*, <https://www.katowice.uw.gov.pl/wydzial/wydzial-rodziny-i-polityki-spoecznej/wykazy-i-rejestry> [odczyt 01.04.2022 r.].

¹⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2020 r. oraz sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

W przypadku domów pomocy społecznej, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinnych domów pomocy w latach 2020-2021 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek¹⁰⁹.

Jednostki pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2021 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 361 jednostek (67,6%) o zasięgu lokalnym oraz 173 (32,4%) charakteryzujące się zasięgiem ponadlokalnym. Analogiczne wartości dla całego kraju były bardzo zbliżone i wynosiły odpowiednio 67,4% i 32,6%¹¹⁰. W latach 2020-2021 mieliśmy do czynienia z dużym spadkiem liczby jednostek o zasięgu lokalnym (o 54 jednostki, tj. 13,0%) oraz umiarkowanym wzrostem liczby JOPS charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym (o 17 jednostek, tj. o 10,9%)¹¹¹.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2021 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 17 718¹¹². Struktura miejsc ze względu na rodzaj jednostki przedstawiała się następująco (w kolejności od najliczniejszych)¹¹³:

- domy pomocy społecznej – 8 705;
- ośrodki wsparcia – 7 287;
- mieszkania chronione – 738;
- noclegownie – 720;
- ogrzewalnie – 260;
- rodzinny dom pomocy – 8.

W przypadku ośrodków wsparcia ich struktura wg liczby miejsc przedstawiała się w następujący sposób:

- dzienne domy pomocy – 2 230;
- środowiskowe domy samopomocy – 2 077;
- schroniska dla osób bezdomnych – 1 054;
- „inne ośrodki wsparcia” – 952;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 550;
- schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 248;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 151;
- kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 25.

W latach 2020-2021 nastąpił spadek liczby miejsc jednostek pomocy społecznej o 629 (3,4%).

W wyżej wymienionym okresie spadki liczby miejsc zanotowano w przypadku:

- dziennych domów pomocy - 346 (13,4%);
- „innych ośrodków wsparcia” - 330 (25,7%);
- schronisk dla osób bezdomnych - 319 (23,2%);
- domów pomocy społecznej - 18 (0,2%);
- noclegowni - 10 (1,4%).

Wzrosty liczby miejsc dotyczyły natomiast:

- klubów samopomocy (innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 145 (35,8%);
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 90 (57,0%);

¹⁰⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r. oraz sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹¹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r. oraz sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹¹² Liczba miejsc wg statutów jednostek.

¹¹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

- środowiskowych domów samopomocy – 56 (2,8%);
- mieszkań chronionych – 36 (5,1%);
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 28 (22,8%);
- ogrzewalni – 20 (8,3%).

Jeśli chodzi o kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinne domy pomocy społecznej to w latach 2020-2021 nie stwierdzono zmiany liczby miejsc jakimi dysponowały¹¹⁴.

W 2021 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż Polsce i wynosił 39,4 wobec 46,3 dla całego kraju¹¹⁵. W miastach na prawach powiatu jego poziom kształtował się na poziomie 42,9, a w powiatach ziemskich - 35,1. W 2021 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (29,7), rybnickim (31,3) i częstochowskim (33,9); natomiast na poziomie powiatów w: kłobuckim (4,7), żywieckim (10,2) oraz rybnickim (16,4)¹¹⁶.

Wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły (w kolejności od największej różnicy procentowej):

- noclegowni (śląskie 1,60; Polska 0,90);
- schronisk dla osób bezdomnych (śląskie 2,3; Polska 1,7);
- mieszkań chronionych (śląskie 1,64; Polska 1,17);
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (śląskie 0,55; Polska 0,27);
- ogrzewalni (śląskie 0,58; Polska 0,42);
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,34; Polska 0,23)¹¹⁷.

Mniej korzystny dla województwa śląskiego poziom wskaźników występował w przypadku (w kolejności od największej procentowej różnicy):

- środowiskowych domów samopomocy (śląskie 4,6; Polska 8,5);
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 1,2; Polska 4,1);
- domów pomocy społecznej (śląskie 19,4; Polska 21,1);
- „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 2,1; Polska 2,5);
- dziennych domów pomocy (śląskie 5,0; Polska 5,3);
- klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,06; Polska 0,18);
- rodzinnych domów pomocy (śląskie 0,02; Polska 0,09)¹¹⁸.

¹¹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r. oraz sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

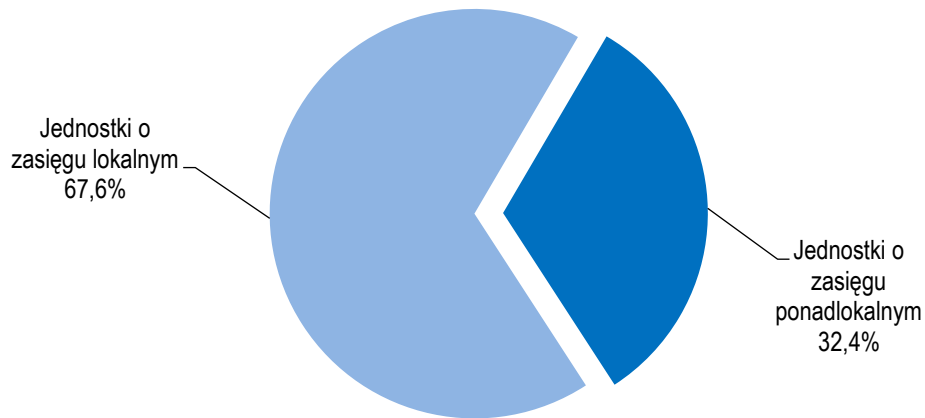
¹¹⁵ Przy obliczaniu wskaźnika uwzględniono: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, noclegownie, ogrzewalnie, rodzinny dom pomocy oraz mieszkania chronione.

¹¹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹¹⁷ Ibidem.

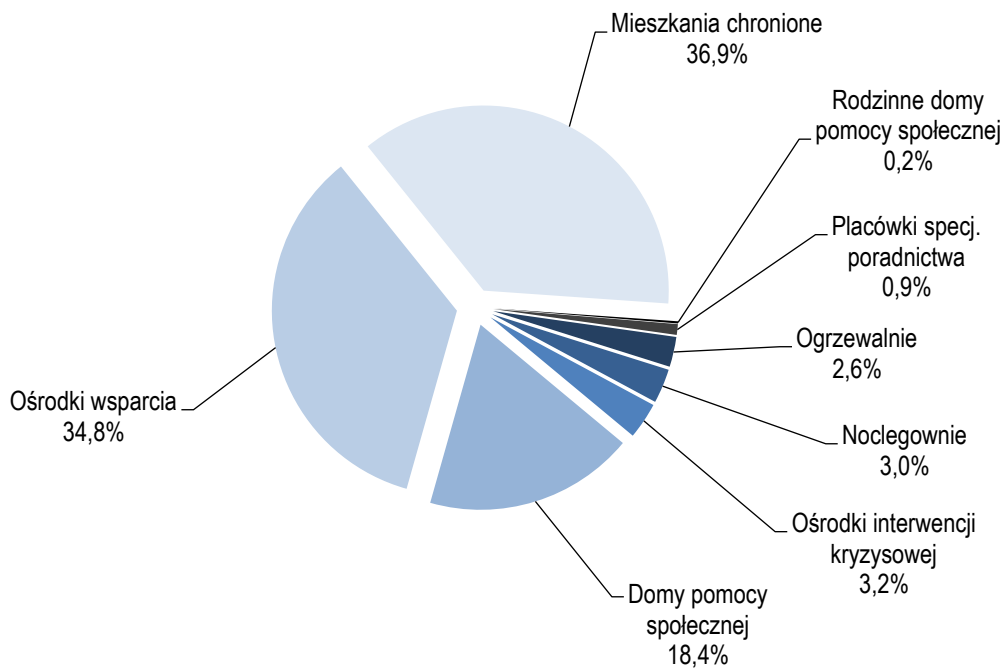
¹¹⁸ Ibidem.

Wykres 25. Struktura specjalistycznych jednostek pomocy społecznej wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=534).

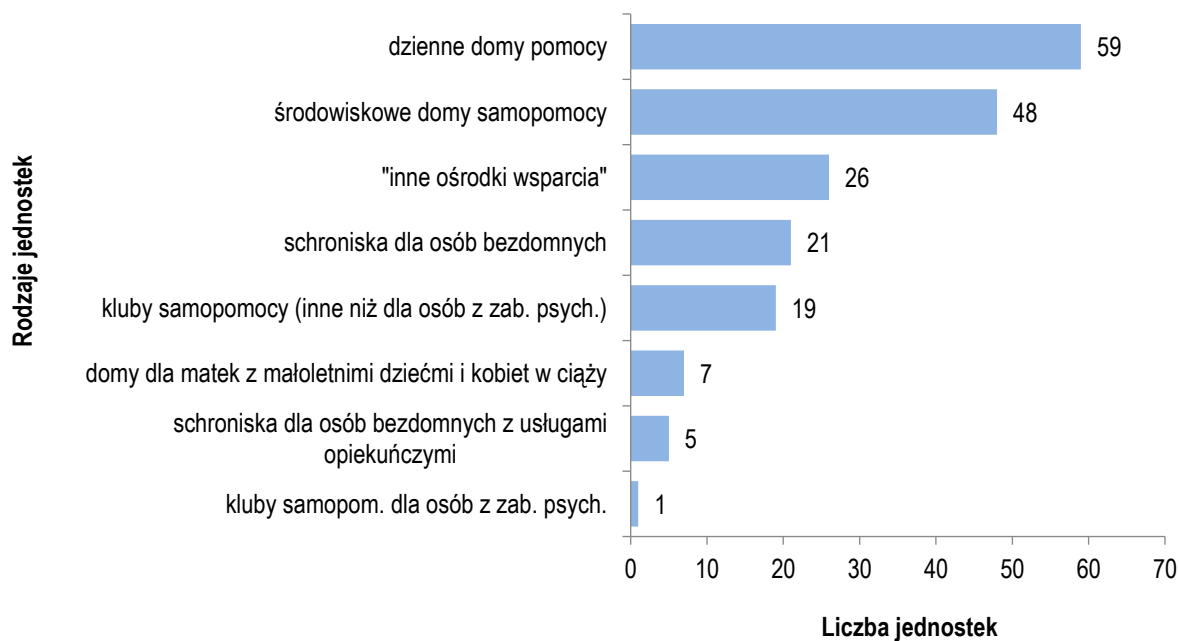
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 26. Struktura specjalistycznych jednostek pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=534).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

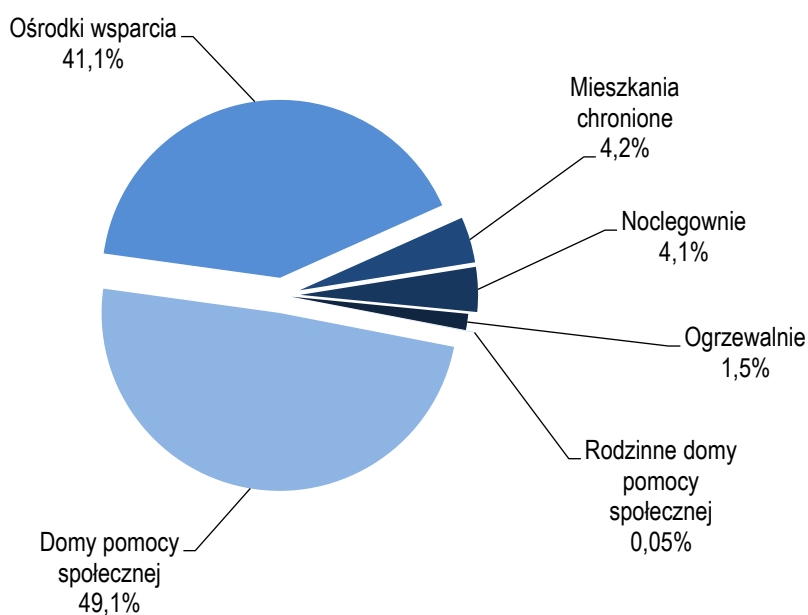
Wykres 27. Ośrodki wsparcia w województwie śląskim, stan na koniec 2021 r., N=186.

Uwaga: liczba ośrodków wsparcia wg rodzajów nie musi sumować się do ogólnej liczby tego rodzaju jednostek, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

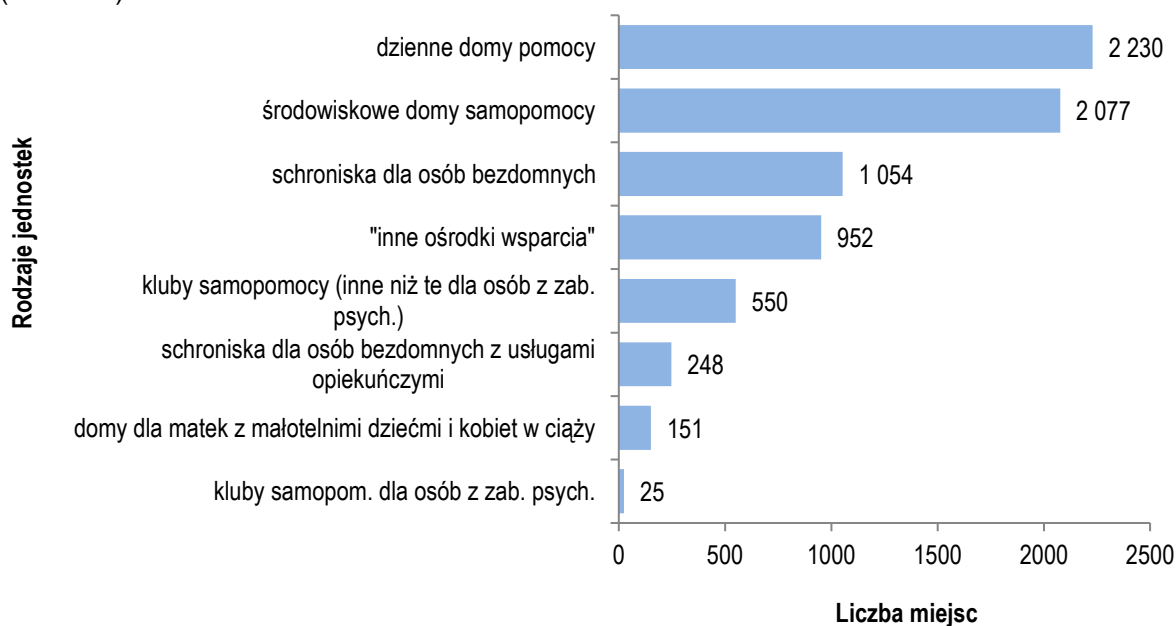
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 28. Struktura miejsc w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=17 718).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

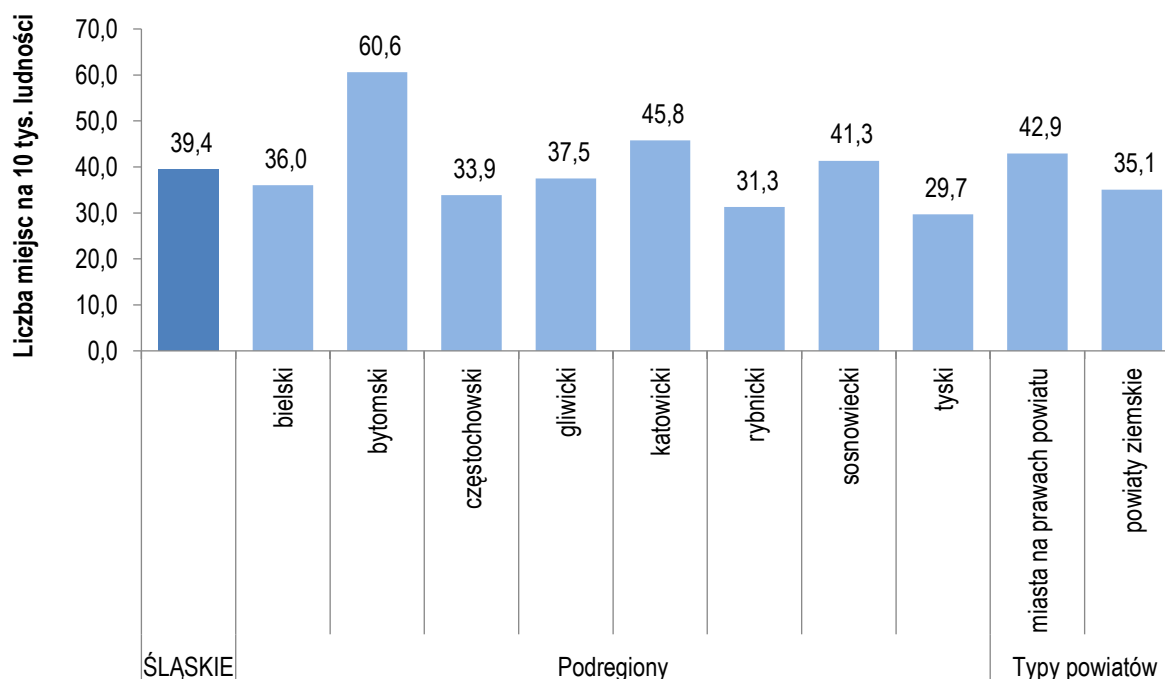
Wykres 29. Miejsca w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku (N=7 287).

Uwaga: liczba miejsc w ośrodkach wsparcia wg rodzajów może nie sumować się do ogólnej liczby miejsc w tego rodzaju jednostkach, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

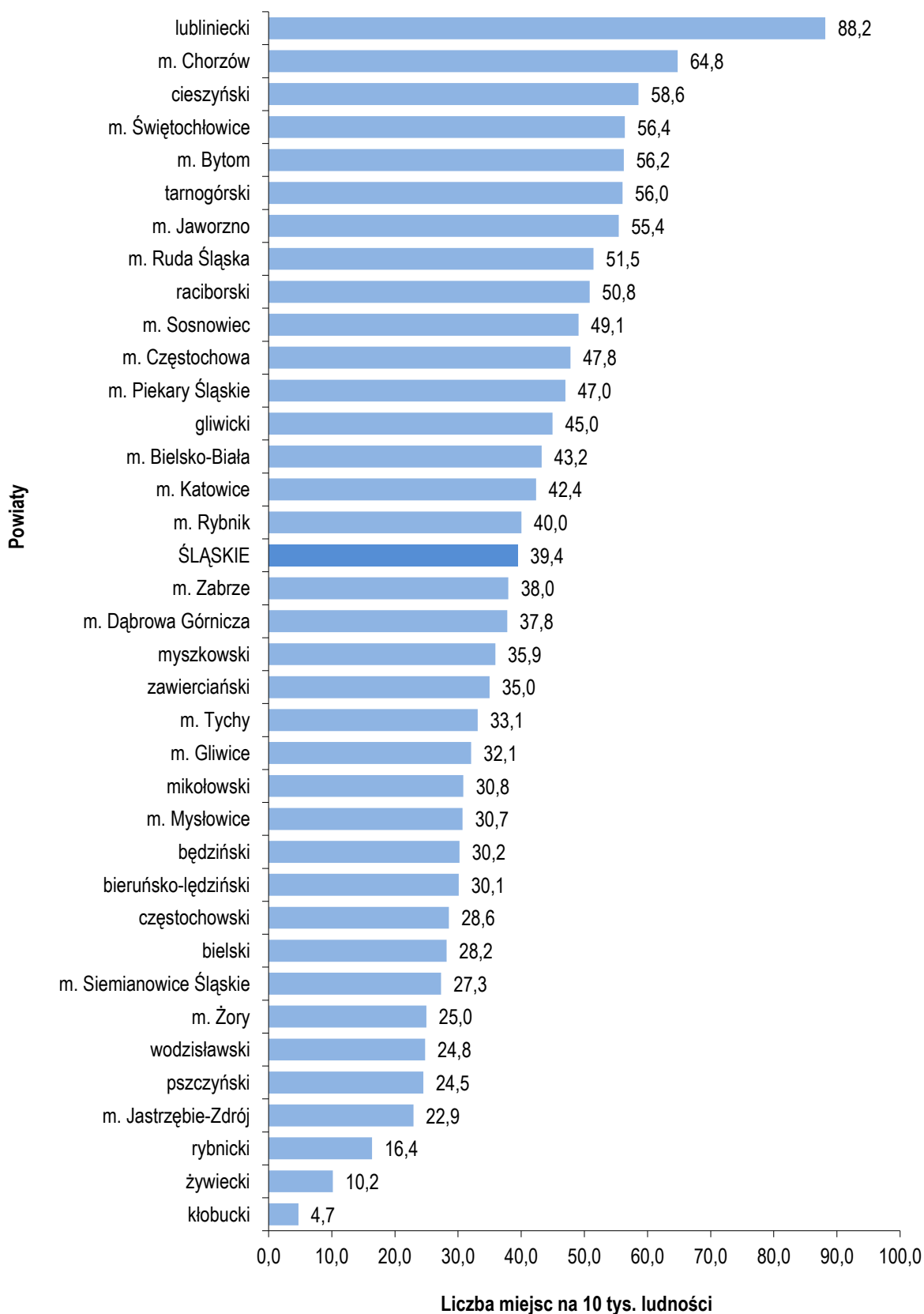
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 30. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - liczba miejsc na 10 tys. ludności w województwie śląskim, stan na koniec 2021 r.

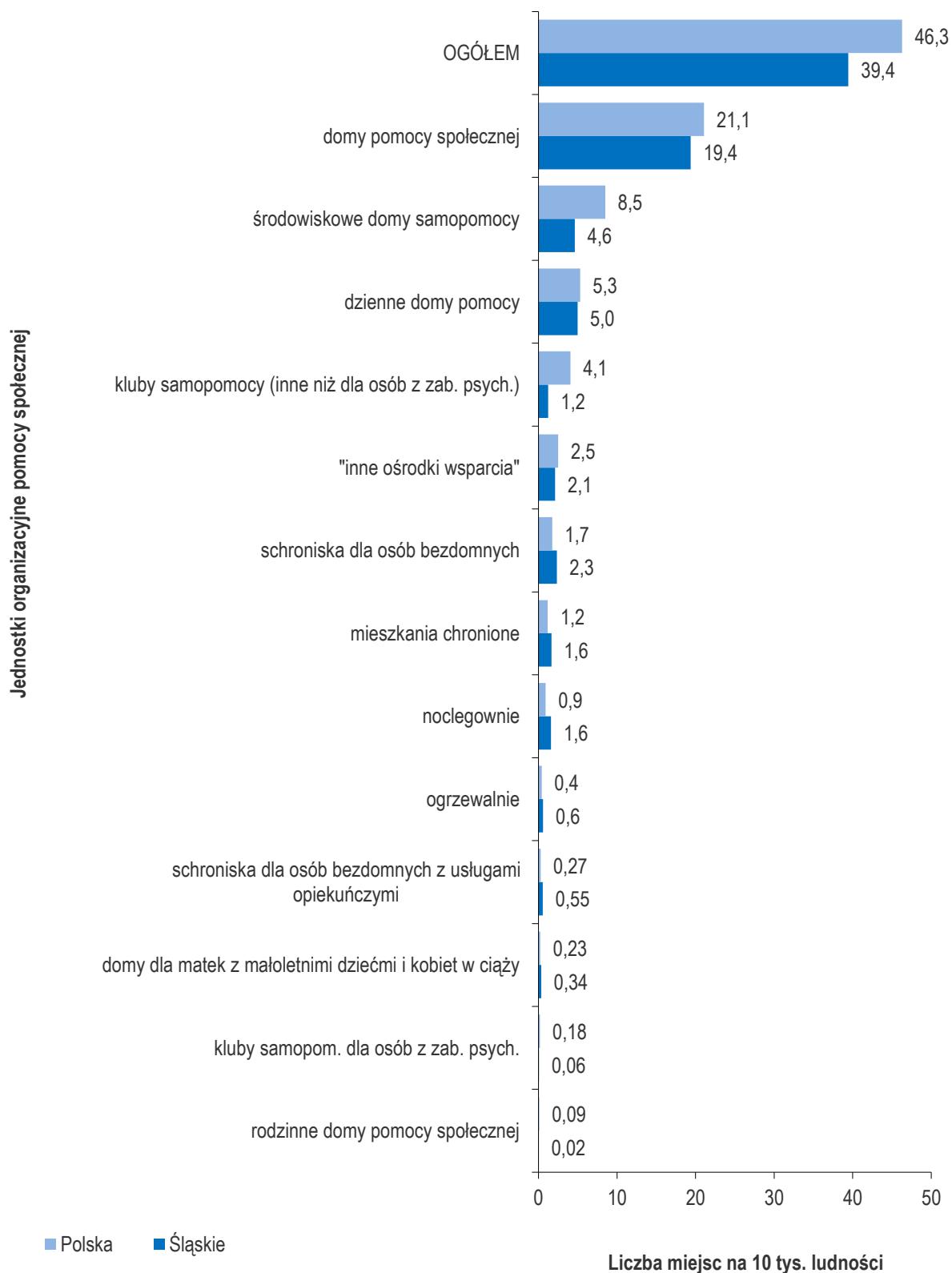
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 31. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - liczba miejsc na 10 tys. ludności w województwie śląskim, stan na koniec 2021 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 32. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - liczba miejsc na 10 tys. ludności, stan na koniec 2021 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

5.1. Liczebność i struktura zasobów kadrowych JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MRiPS-06*, aktualnych na koniec 2021 r., w województwie śląskim zadania z zakresu pomocy społecznej realizowało 13 380 osób¹¹⁹, w tym na szczeblu wojewódzkim 71 (39 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, 32 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach), a na szczeblach gminnym i powiatowym 13 309¹²⁰. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działającym na poziomie gmin i powiatów, realizującym zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

Na koniec 2021 r. w województwie śląskim na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 29,6 pracowników JOPS (w Polsce 33,0). W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 28,3, natomiast w powiatach ziemskich 31,3. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim i tuskim (po 24,4) oraz sosnowieckim (25,7), a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój (12,6), m. Żory (16,6) oraz powiecie kłobuckim (17,6)¹²¹.

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2021 r. dominowały osoby zatrudnione w domach pomocy społecznej (5 733 osoby), ośrodkach pomocy społecznej (5 640 osób), środowiskowych domach samopomocy (578 osób) oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie (454 osoby). Spośród jednostek, które zatrudniały jakichkolwiek pracowników¹²² najmniej liczna kadra wystąpiła w przypadku klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (po 32 osoby), placówek specjalistycznego poradnictwa (45 osób) oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (67 osób)¹²³.

W 2021 roku, w stosunku do roku 2020, ogólna liczba pracowników jednostek pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zmniejszyła się dość znacznie, bo o 1 548 osób, tj. o 10,4% (w całym kraju o 2,6%). Wśród poszczególnych rodzajów jednostek największy spadek liczby zatrudnionych dotyczył ośrodków pomocy społecznej (1 365 osób), powiatowych centrów pomocy rodzinie (151 osób) oraz „innych ośrodków wsparcia” (48 osób). Największy liczbowy wzrost zasobów kadrowych zanotowano w przypadku środowiskowych domów samopomocy (21 osób), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (20 osób) oraz klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (18 osób)¹²⁴.

W związku ze znacznym spadkiem liczby pracowników OPS-ów i PCPR-ów, który wystąpił w latach 2020-2021 Regionalny Ośrodek Polityk Społecznej Województwa Śląskiego, w ramach ankiety uzupełniającej formularz OZPS, spytał wyżej wymienione instytucje o przyczyny zmniejszenia się poziomu zatrudnienia. Wśród odpowiedzi wskazywano na: *trudności z zatrudnieniem nowych pracowników* (116 odp.), *zwalnianie się pracowników* (112 odp.), *zmiany*

¹¹⁹ Wszystkie dane zawarte w niniejszym podrozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

¹²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹²¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹²² W województwie śląskim na koniec 2021 r. w klubach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi nie zatrudniano żadnego pracownika.

¹²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹²⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

organizacyjne (42 odp.) oraz zmianę metodologii sporządzania sprawozdań (18 odp.) Inne przyczyny wskazano 59 razy. Wśród nich najczęściej wymieniano niskie zarobki (48 odp.)¹²⁵.

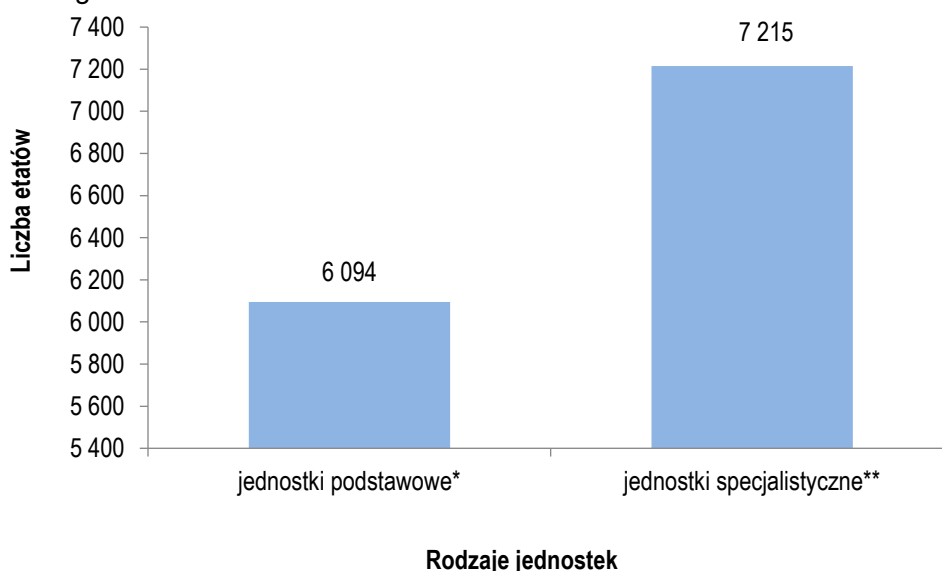
Porównując wskaźniki liczby pracowników JOPS przypadających na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim oraz w kraju można stwierdzić, że w 2021 roku były one niższe dla województwa w przypadku (w kolejności od największej różnicy procentowej):

- środowiskowych domów samopomocy (śląskie 1,29; Polska 2,25);
- powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,01; Polska 1,76);
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,07; Polska 0,12);
- „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,27; Polska 0,32);
- ośrodków pomocy społecznej (śląskie 12,6; Polska 13,6);
- domów pomocy społecznej (śląskie 12,8; Polska 13,8).

W województwie śląskim wyższe niż w Polsce wskaźniki liczby pracowników JOPS przypadających na 10 tys. mieszkańców zanotowano w przypadku (w kolejności od największej różnicy procentowej):

- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (śląskie 0,15; Polska 0,04);
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,07; Polska 0,03);
- ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,38; Polska 0,19);
- schronisk dla osób bezdomnych (śląskie 0,31; Polska 0,22);
- placówek specjalistycznego poradnictwa (śląskie 0,10; Polska 0,07);
- dziennych domów pomocy (śląskie 0,68; Polska 0,64)¹²⁶.

Wykres 33. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** JOPS - województwo śląskie, liczba etatów wg stanu na koniec 2021 roku.

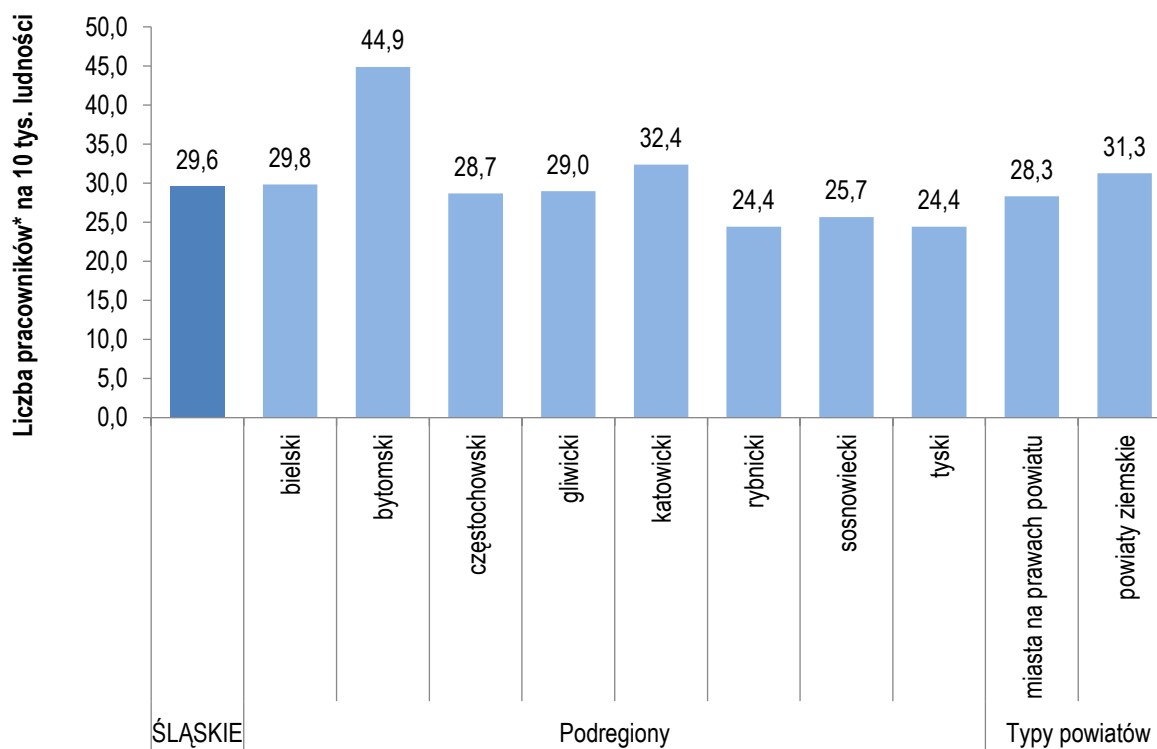
* OPS i PCPR, ** Pozostałe JOPS

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹²⁵ Liczba wskazań nie sumuje się do ogólnej liczby badanych jednostek, gdyż dany respondent mógł zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi.

¹²⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* dla Polski za okres I-XII 2021 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

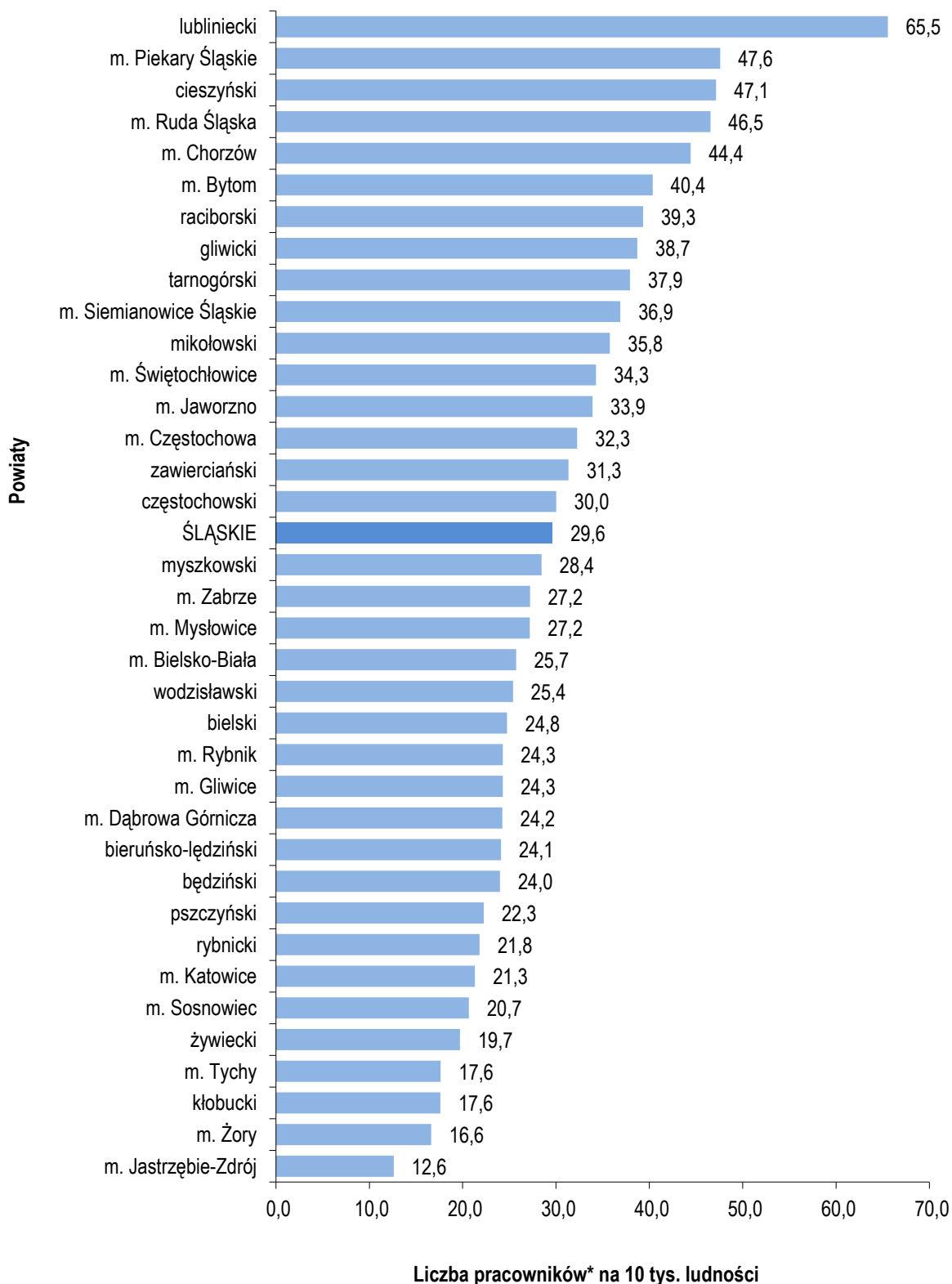
Wykres 34. Liczba pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego na 10 tys. ludności - województwo śląskie wg terytoriów, stan na koniec 2021 roku.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

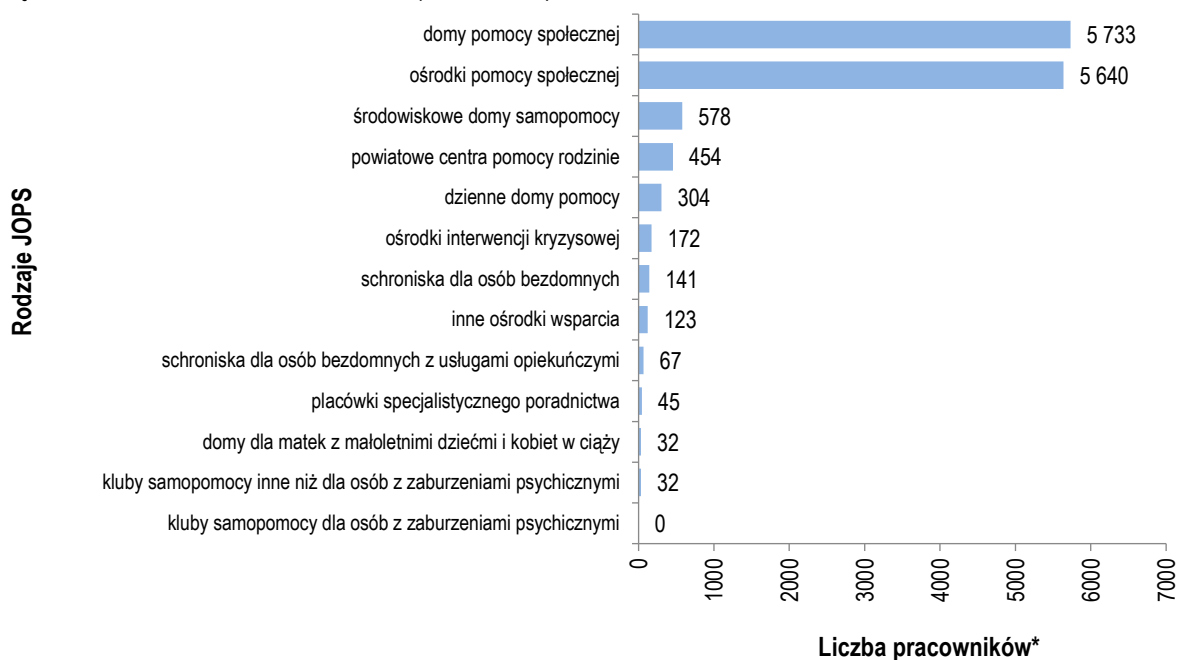
Wykres 35. Liczba pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego na 10 tys. ludności - województwo śląskie wg powiatów, stan na koniec 2021 roku.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

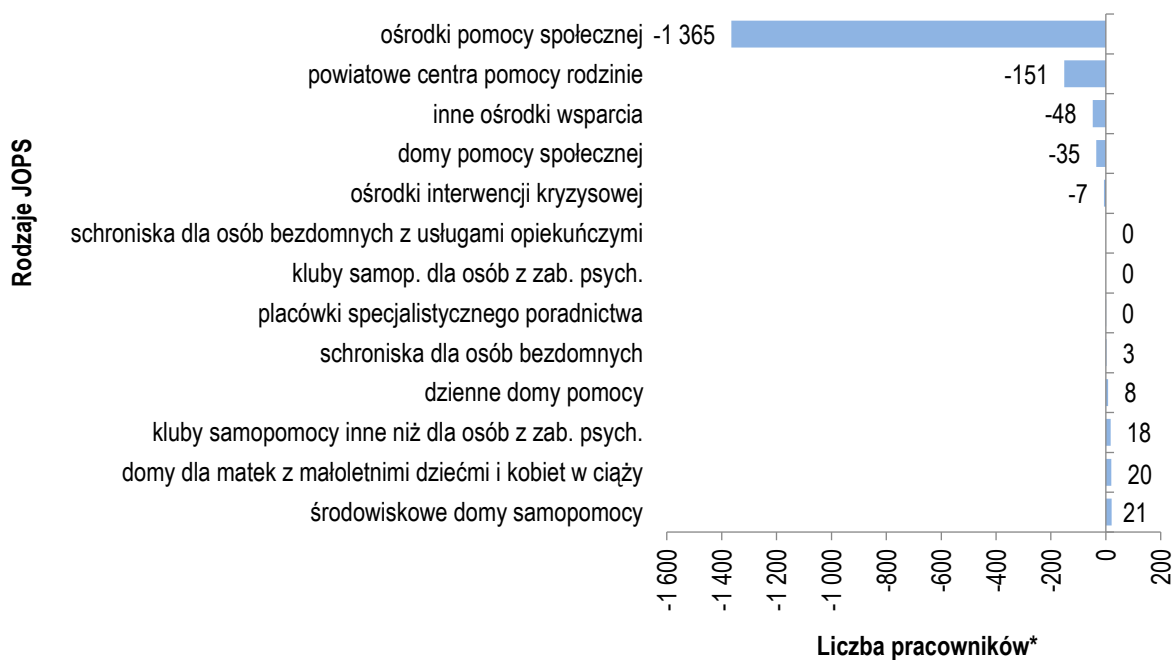
Wykres 36. Struktura pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego, województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku (N=13 309).

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

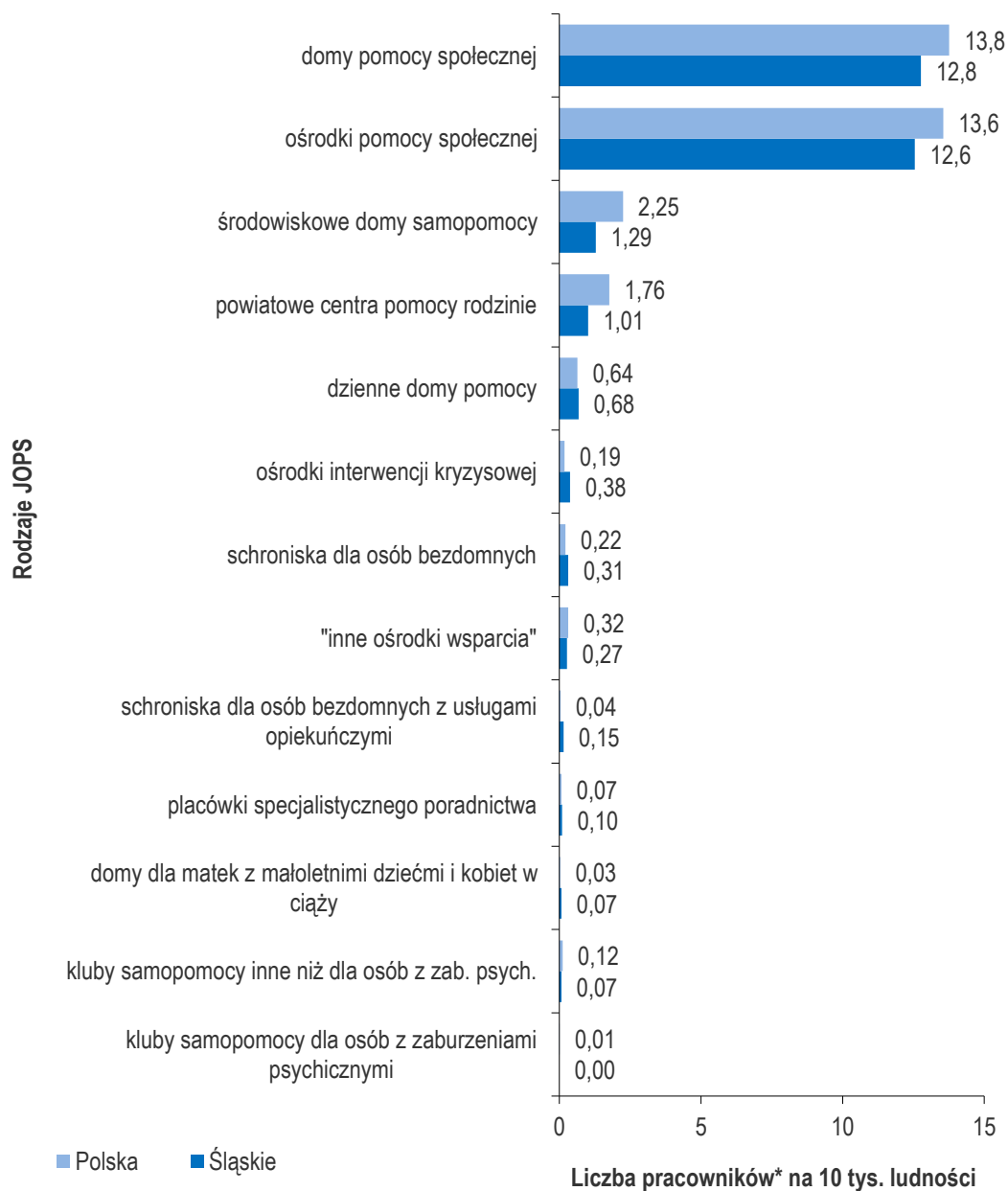
Wykres 37. Zmiana liczby pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2020-2021.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r. oraz *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 38. Liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego na 10 tys. ludności w województwie śląskim i w Polsce, stan na koniec 2021 roku.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

5.2. Pracownicy OPS i PCPR

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią ośrodki pomocy społecznej¹²⁷ oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy / powiatu. W przypadku mniejszych gmin zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej jest jedyną instytucją realizującą zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

W 2021 r. w obu rodzajach wyżej wymienionych instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnione były łącznie 6 094 osoby¹²⁸ realizujące zadania z ustawy o pomocy społecznej¹²⁹. W stosunku do roku 2021 zanotowano bardzo znaczny spadek zatrudnienia wynoszący 1 516 osób, tj. o 19,9% (w całym kraju poziom zatrudnienia zmniejszył się o 5,0%)¹³⁰.

Wskaźnik liczby pracowników PCPR i OPS przypadających na 10 tys. ludności wyniósł 13,6 (w Polsce 15,3)¹³¹. W miastach na prawach powiatu i powiatach ziemskich wartości analizowanego wskaźnika wyniosły odpowiednio 13,0 i 14,3. Najmniejsze jego poziomy zanotowano w podregionach: rybnickim (11,2), gliwickim (11,4) i bielskim (13,2), a na poziomie powiatów w m. Jastrzębie-Zdrój (7,8), m. Żory (8,2) oraz m. Tychy (9,1)¹³².

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji wyżej wymienionych zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- kadra kierownicza: dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy, kierownicy działów i sekcji;
- pracownicy socjalni;
- główni specjaliści;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej;
- konsultanci;
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

Do pracowników zajmujących się techniczną i prawną obsługą realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹³³, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości itp. Ponadto w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania wynikające z innych ustaw z obszaru polityki społecznej, np. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

¹²⁷ Niniejsze opracowanie uwzględnia podział kategorii „ośrodki pomocy społecznej” na miejskie ośrodki pomocy rodzinie (MOPR) działające w miastach na prawach powiatu oraz gminne ośrodki pomocy społecznej (GOPS) funkcjonujące w pozostałych gminach.

¹²⁸ Wszystkie dane zawarte w niniejszym podrozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

¹²⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹³⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

¹³¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹³² Ibidem.

¹³³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zatrudniają także m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych przez wszystkie podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej, za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2021/2022*, w województwie śląskim w 2021 roku w tego rodzaju instytucjach odnotowano: 474 wolontariuszy (w 2020 roku – 500), 167 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego¹³⁴ (w 2020 roku – 116) oraz 148 stażystów (w 2020 roku – 135).

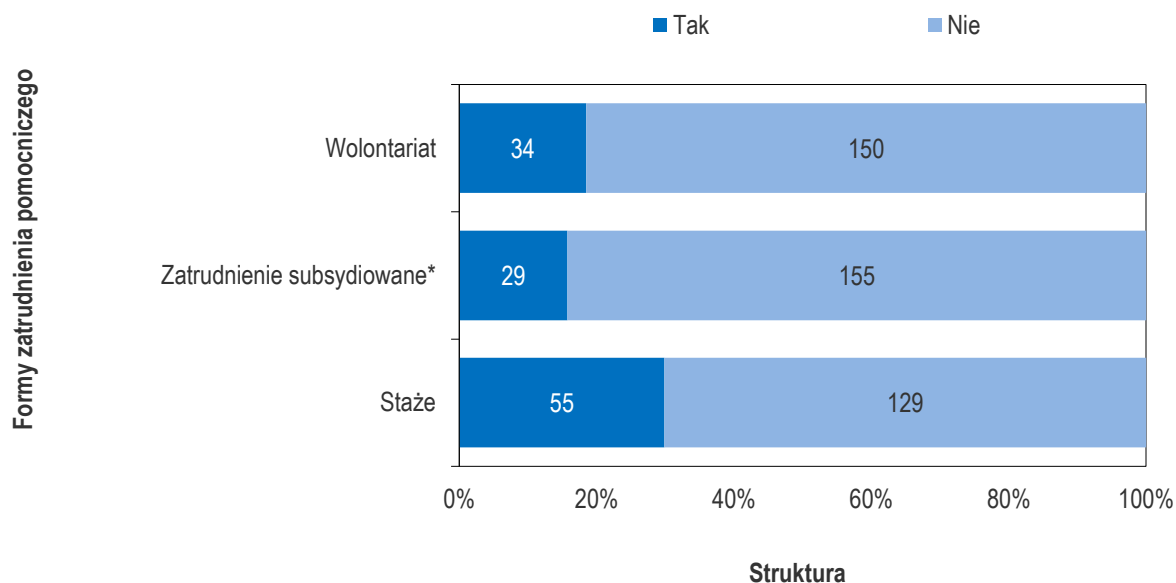
Współpracę z wolontariuszami w 2021 r. deklarowały 34 podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej (18%). Dla porównania w 2020 roku odsetek ten wynosił 19%. Wskaźnik liczby wolontariuszy przypadających na 100 pracowników tego rodzaju instytucji wyniósł w województwie śląskim w 2021 r. przeciętnie 5,9 – dokładnie tyle samo co w 2020 roku. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: bielskim (9,4), sosnowieckim (9,3) oraz gliwickim (8,9), natomiast najniższe w: częstochowskim (1,4), bytomskim (2,8) i tyskim (4,1). W gminach miejskich wynosił on 6,3, miejsko-wiejskich - 8,1, natomiast w wiejskich - 3,9. W ujęciu rodzajów instytucji najkorzystniej w tym zestawieniu wypadły PCPR-y ze wskaźnikiem na poziomie 11,8. W MOPR-ach wyniósł on 6,5, natomiast w GOPS-ach – 4,3.

Stosowanie w 2021 r. zatrudnienia subsydiowanego deklarowało 29 podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (16%). Dla porównania w 2020 roku było to 18%. Wskaźnik liczby osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego na 100 pracowników wyniósł dla całego województwa 2,1 (w 2020 r. - 1,4). Najwyższymi jego wartościami charakteryzowały się podregiony: bielski (4,5), sosnowiecki (4,4) i bytomski (2,4), natomiast najniższymi: rybnicki i gliwicki (po 0,5) oraz katowicki (0,7). Jego wartości w poszczególnych rodzajach gmin przedstawiały się następująco: gminy miejskie – 2,3, gminy miejsko-wiejskie – 2,7, gminy wiejskie – 1,2. Jeśli chodzi o poszczególne rodzaje podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, to najwyższą wartością analizowanego wskaźnika cechowały się MOPR-y - 2,9. Znacznie mniejszy poziom zanotowano w PCPR-ach - 1,9 oraz GOPS-ach - 1,0.

W województwie śląskim w 2021 r. stażyści byli zatrudniani w 55 podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, tj. w 30% spośród nich. Rok wcześniej odsetek ten wynosił 27%. Wskaźnik zatrudnienia stażystów, obrazujący ilu z nich przypada na 100 pracowników, wyniósł dla całego województwa 1,8. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (2,7) oraz sosnowieckim i katowickim (po 2,3), natomiast najniższe w: gliwickim (0,3), częstochowskim (1,4) i tyskim (1,5). W gminach miejskich wskaźnik zatrudnienia tej kategorii osób wyniósł 1,7, w gminach miejsko-wiejskich – 2,5, a wiejskich – 2,3. Stażystów najchętniej zatrudniały powiatowe centra pomocy rodzinie, dla których wartość analizowanego wskaźnika wyniosła 3,9. Znacznie mniejszy jego poziom zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie – 1,9 oraz gminnych ośrodkach pomocy społecznej – 1,6.

¹³⁴ Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

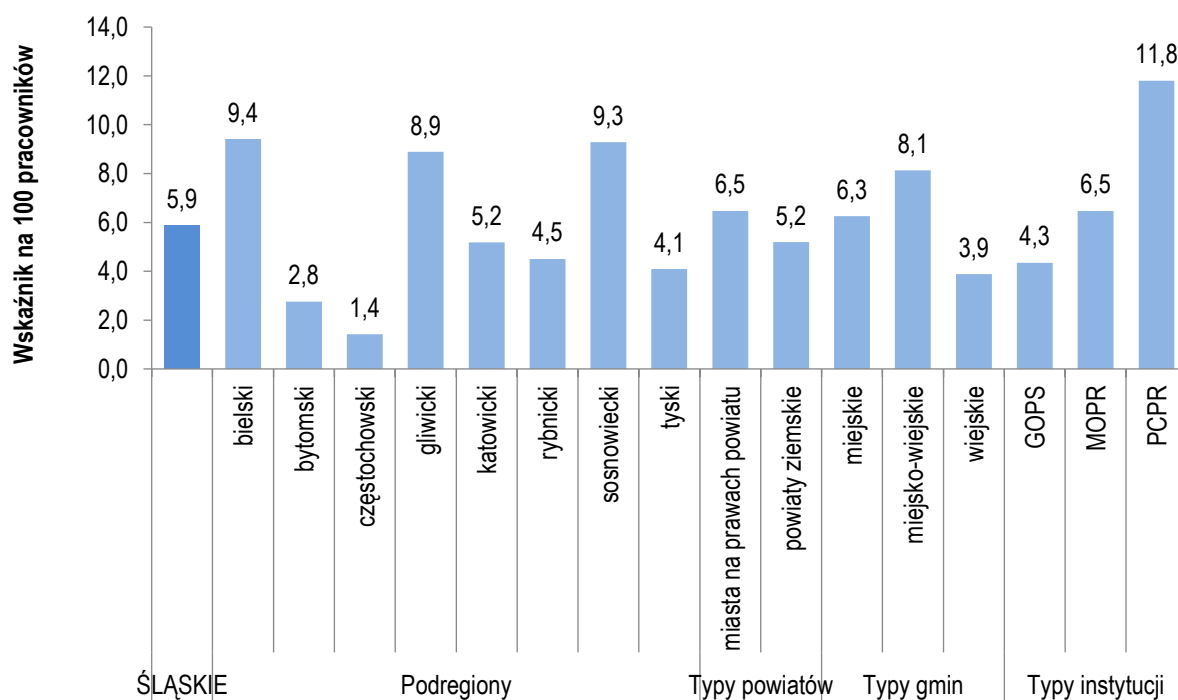
Wykres 39. Stosowanie zatrudnienia pomocniczego w podstawowych JOPS, województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku (N=184).

* Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

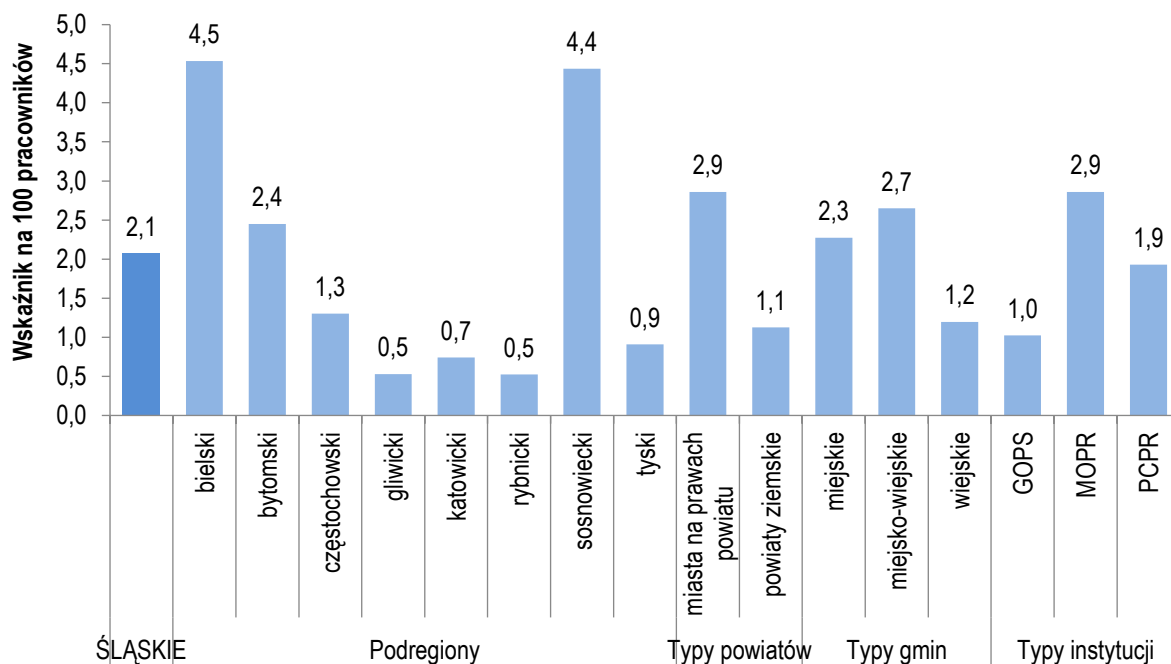
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 40. Liczba wolontariuszy współpracujących z podstawowymi JOPS w przeliczeniu na 100 pracowników, województwo śląskie w 2021 r., N=184.

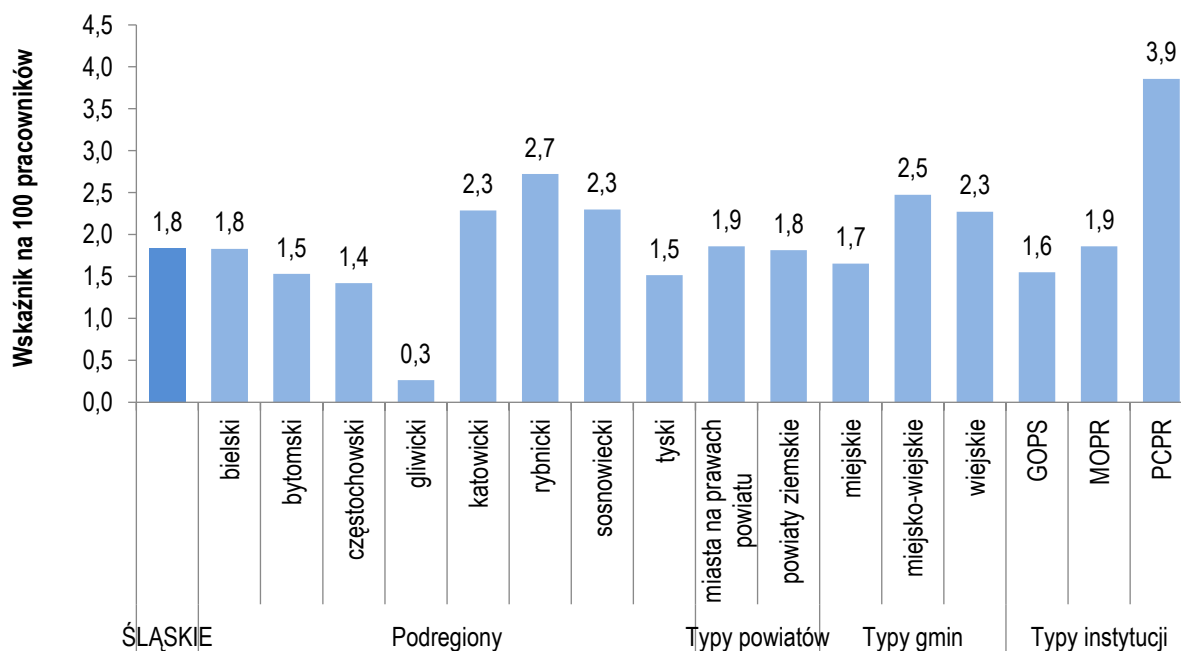
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 41. Liczba osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego w przeliczeniu na 100 pracowników podstawowych JOPS, województwo śląskie w 2021 r., N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 42. Liczba stażystów w przeliczeniu na 100 pracowników podstawowych JOPS, województwo śląskie w 2021 r., N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

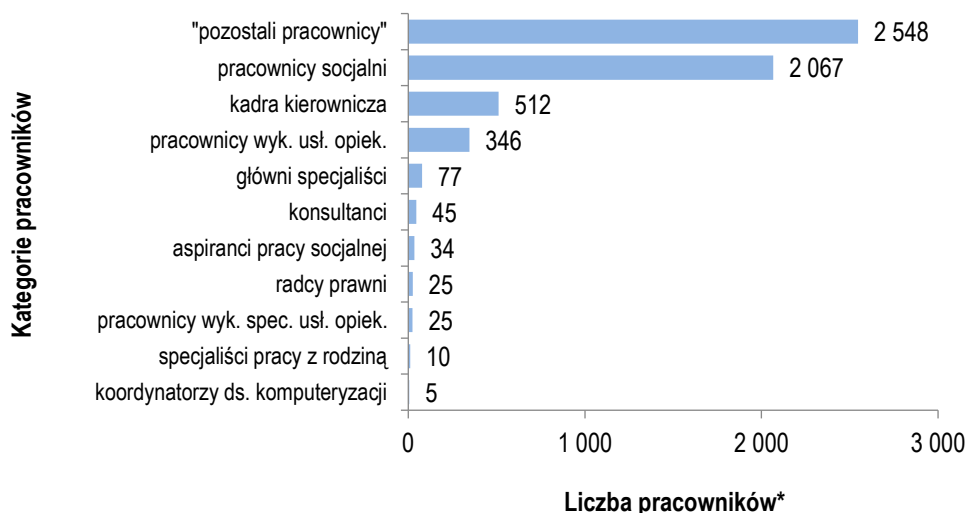
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2021 r. w ośrodkach pomocy społecznej pracowało ogółem 5 640 osób¹³⁵ realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej¹³⁶. Stanowiły one 42,4% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym. W latach 2020-2021 poziom zatrudnienia w przypadku tej kategorii pracowników zmniejszył się o 1 365 osób, tj. 19,5% (w Polsce spadek wyniósł 5,0%)¹³⁷.

W strukturze pracowników ośrodków pomocy społecznej według stanowisk pracy w 2021 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” liczący 2 548 osób (45,2%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 067 osób (36,6%). Na trzecim miejscu znalazła się kadra kierownicza – 512 osób (9,1%). Osoby wykonujące usługi opiekuńcze tworzyły frakcję liczącą 346 osób (6,1%). Inne stanowiska były zajmowane przez 222 osoby (3,9%)¹³⁸.

W ośrodkach pomocy społecznej zatrudnione są również osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej. Wśród nich ważną rolę odgrywają asystenci rodziny. Na koniec 2021 r. w gminach województwa śląskiego zatrudnionych było 407 przedstawicieli tej kategorii, z tego przez jednostkę organizacyjną samorządu terytorialnego – 389 osób, w tym przez ośrodek pomocy społecznej 375 osób, a przez inny podmiot na zlecenie gminy – 18 osób¹³⁹.

Wykres 43. Pracownicy* OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku (N=167, n=5 640).

* W przeliczeniu na etaty.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹³⁵ Wszystkie dane zawarte w niniejszym podrozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

¹³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹³⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

¹³⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹³⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-G* za II poł. 2021 r.

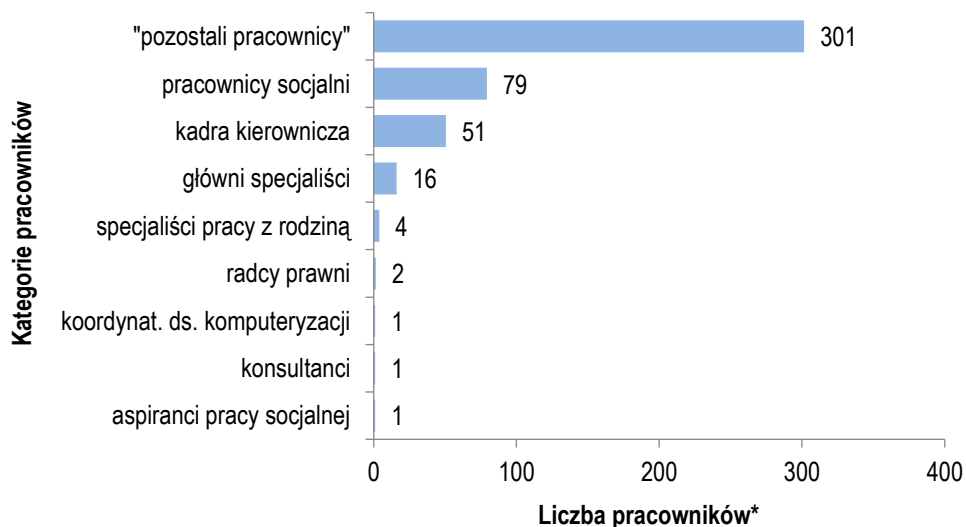
5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2021 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowały łącznie 454 osoby realizujące zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Stanowiły one 3,4% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹⁴⁰. W latach 2020-2021 poziom zatrudnienia zmniejszył się. W tym czasie ubyło 151 pracowników, tj. 25,0% zasobów kadrowych (w Polsce 4,6%)¹⁴¹.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2021 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” - 301 osób (66,3%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni - 79 osób (17,4%). Na trzecim miejscu, z liczbą 51 osób (11,1%), znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodziła: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów, kierownicy i ich zastępcy oraz kierownicy działów i sekcji. Na innych niż wymienione stanowiskach zatrudnionych było łącznie 25 osób¹⁴².

Oprócz wyżej wymienionych kategorii pracowników w powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej, w tym m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wśród nich ważne miejsce zajmują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2021 r. w województwie śląskim zatrudnionych było 224 przedstawicieli tej kategorii, z tego 217 przez jednostkę organizacyjną powiatu¹⁴³.

Wykres 44. Struktura pracowników* PCPR wg stanowisk, województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku (N=17, n=454).

* W przeliczeniu na etaty.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹⁴⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹⁴¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za 2021 r. Spadek liczby pracowników zanotowano w 10 z 17 PCPR-ów.

¹⁴² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹⁴³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-P* za II poł. 2021 r.

5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie poziomu wykształcenia i specjalizacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zebrane za pomocą *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS – edycja 2021/2022*¹⁴⁴.

Zakres tematyczny części dotyczącej kwalifikacji kadr podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej obejmował w 2021 r. następujące zagadnienia:

- liczbę pracowników (ogółem oraz w podziale na: kadrę kierowniczą, pracowników socjalnych i pozostałych pracowników);
- liczbę zatrudnionych posiadających wykształcenie wyższe oraz wykształcenie średnie;
- liczbę pracowników socjalnych „posiadających specjalizację I i II stopnia” w zawodzie pracownika socjalnego;
- liczbę pracowników posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych przez 184 podstawowe JOPS na koniec 2021 roku 73,7% ogółu pracowników tego rodzaju instytucji odznaczało się wyższym wykształceniem (w 2020 r. - 73,9%). Średnie wykształcenie posiadało 21,2% (w 2020 r. - 22,1%). Inny niż wyżej wymieniony poziom wykształcenia był udziałem 5,2% pracowników (w 2020 r. - 4,0%). Najwyższym odsetkiem osób z wyższym wykształceniem charakteryzowały się powiatowe centra pomocy rodzinie - 89,4%. Niższy poziom analizowanego wskaźnika zanotowano w gminnych ośrodkach pomocy społecznej (74,6%), a najniższy w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (71,5%).

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹⁴⁵.

Na koniec 2021 r. specjalizację I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało 641 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Stanowili oni 28,5% analizowanej kategorii zawodowej (w 2020 r. - 29,9%). Najwyższą wartością wyżej wymienionego wskaźnika charakteryzowały się gminne ośrodki pomocy społecznej - 42,1%. W powiatowych centrach pomocy rodzinie wyniósł on 25,4%, natomiast w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie 19,3%.

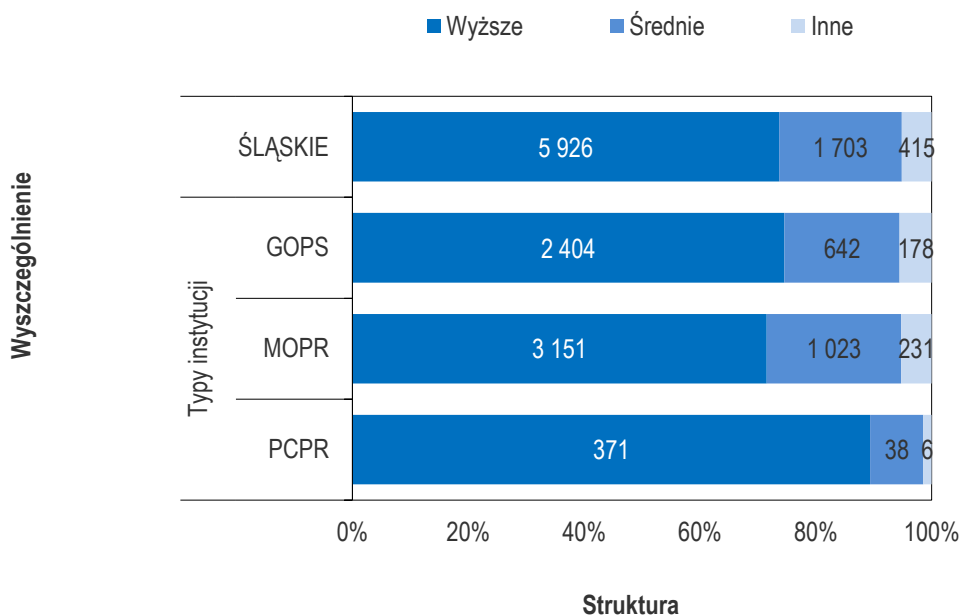
Osoby kierujące jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, z wyjątkiem osób kierujących placówkami rodzinnymi oraz centrami usług społecznych, zobowiązane są posiadać co najmniej 3-letni staż pracy w pomocy społecznej oraz specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej¹⁴⁶. Informacje uzyskane od 184 podstawowych JOPS wskazują, że tego rodzaju specjalizację na koniec 2021 r. posiadało 687 osób stanowiących 8,5% ich pracowników. W 2020 r. odsetek ten wynosił 8,3%. Analizowany wskaźnik najwyższą wartość przyjmował w powiatowych centrach pomocy rodzinie (12,8%) i gminnych ośrodkach pomocy społecznej (10,3%). Zdecydowanie niższy jego poziom (6,8%) zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie.

¹⁴⁴ Celem zastosowania *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS – edycja 2021/2022* było zebranie porównywalnych danych ilościowych, gdyż oryginalny formularz zawierał jedynie szablony opisów, które jednostki mogły dowolnie modyfikować.

¹⁴⁵ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 116 ust. 2.

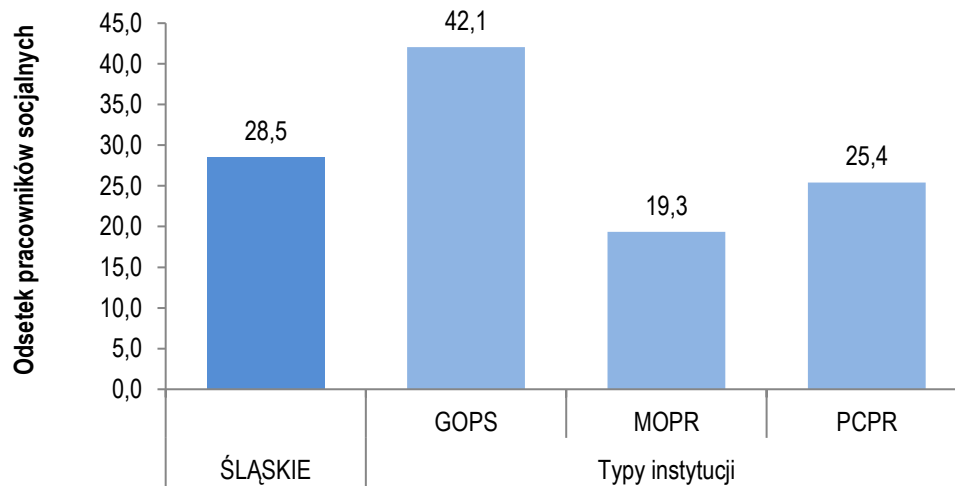
¹⁴⁶ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 122 ust. 1 i 2.

Wykres 45. Struktura wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=184, n=8 044).

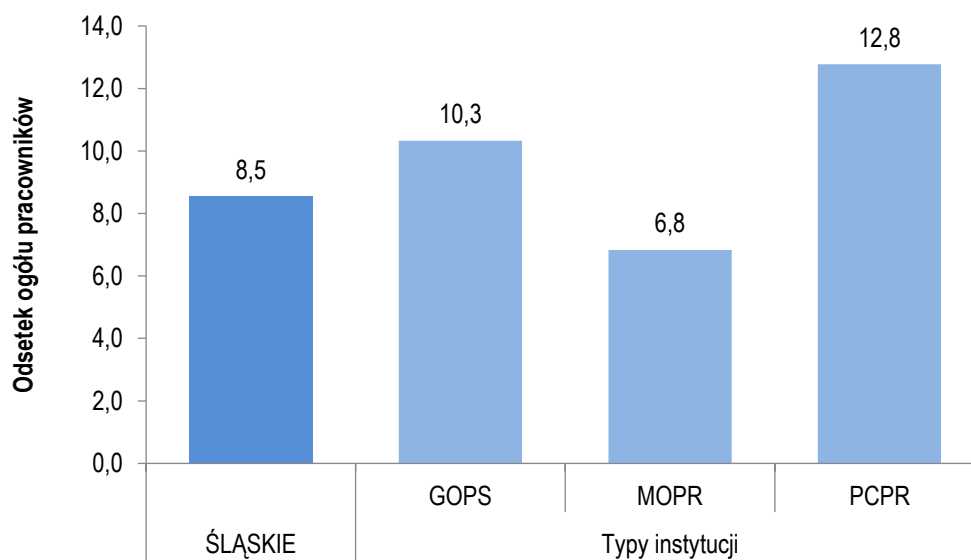
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 46. Specjalizacje I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego na 100 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=184, n=641).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 47. Specjalizacje z organizacji pomocy społecznej na 100 pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N=184, n=687).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

5.3. Pracownicy socjalni

Kluczową grupę osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. przeprowadzanie rodzinnych wywiadów środowiskowych;
3. dokonywanie analizy, diagnozy i oceny zjawisk indywidualnych i społecznych, a także formułowanie opinii w zakresie zapotrzebowania na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
4. udzielanie informacji, wskazówek, porad i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, rodzinom, grupom i społecznościom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną ich trudnej sytuacji lub zaspokajać niezbędne potrzeby życiowe;
5. pomoc w uzyskaniu dla osób lub rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej specjalistycznego poradnictwa, terapii lub innych form pomocy w zakresie możliwości rozwiązywania problemów przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe;
6. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
7. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
8. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania problemów oraz skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie konsekwencji ubóstwa;
9. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
10. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia;
11. inicjowanie lub współuczestniczenie w działaniach profilaktycznych nakierowanych na zapobieganie lub łagodzenie problemów społecznych¹⁴⁷.

W województwie śląskim na koniec 2021 r. w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej pracowało ogółem 2 432 pracowników socjalnych. Stanowili oni 18,3% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym. Zdecydowanie najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w ośrodkach pomocy społecznej – 2 067 osób (85,0%). Na drugim miejscu, ze znacznie mniejszym udziałem, znalazły się domy pomocy społecznej – 196 osób (8,1%), a na trzecim - powiatowe centra pomocy rodzinie – 79 osób (3,3%). W ośrodkach interwencji kryzysowej zatrudnionych było 28 pracowników socjalnych (1,1%), a w środowiskowych domach samopomocy – 26 (1,0%). W pozostałych rodzajach JOPS pracowało łącznie 37 przedstawicieli tej kategorii zawodowej. Stanowili oni 1,5% ogółu pracowników socjalnych¹⁴⁸.

Bardzo istotną rolę pracownicy socjalni pełnią w ośrodkach pomocy społecznej. Na koniec 2021 r. stanowili oni 36,6% kadry tego rodzaju instytucji. Pracę socjalną w środowisku świadczyło 1 855 osób, tj. 89,7% ogółu pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS-ach. Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „specjalista pracy socjalnej” – 629 osób (30,4%). Kolejne miejsca zajmowali: „starsi pracownicy socjalni” – 571 osób

¹⁴⁷ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 119 ust. 1.

¹⁴⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r. Wszystkie dane zawarte w niniejszym rozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

(27,6%), „pracownicy socjalni” – 496 osób (24,0%) oraz „starsi specjaliści pracy socjalnej” – 269 osób (13,0%). Ponadto 72 pracowników socjalnych (3,5%) było zatrudnionych na stanowisku „starszy specjalista pracy socjalnej – koordynator”, a 30 osób (1,5%) na stanowisku „główny specjalista”¹⁴⁹.

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że: *Ośrodek pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych - centrum usług społecznych, zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*¹⁵⁰.

W 2021 roku na 1 pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej, zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, przypadają 2 174 osoby (w Polsce 2 047). W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika była korzystniejsza niż w powiatach ziemskich (2 102 wobec 2 271). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom analizowany wskaźnik przyjmował w gminach miejskich (2 127). W gminach miejsko-wiejskich wynosił on 2 419, a w wiejskich (2 261). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowanego wskaźnika zanotowano w tuskim (2 760), bielskim (2 366) i gliwickim (2 338)¹⁵¹.

Wiele ośrodków pomocy społecznej z terenu województwa śląskiego nie spełnia ustawowych wymogów zatrudnienia pracowników socjalnych dotyczących liczby ludności / środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego. Na koniec 2021 r. jedynie 89,8% gmin spełniało zakładane w ustawie wymogi. Wartość analizowanego wskaźnika najmniej korzystnie kształtowała się w podregionach: tuskim (76,5%), sosnowieckim (81,0%) oraz katowickim (83,3%). Gorzej wypadły w tym względzie powiaty ziemskie (89,2%) w stosunku do miast na prawach powiatów (94,7%). W gminach miejskich odsetek spełniających ustawowe wymogi wynosił 89,8%, w gminach miejsko-wiejskich 81,8%, a w wiejskich 91,7%¹⁵².

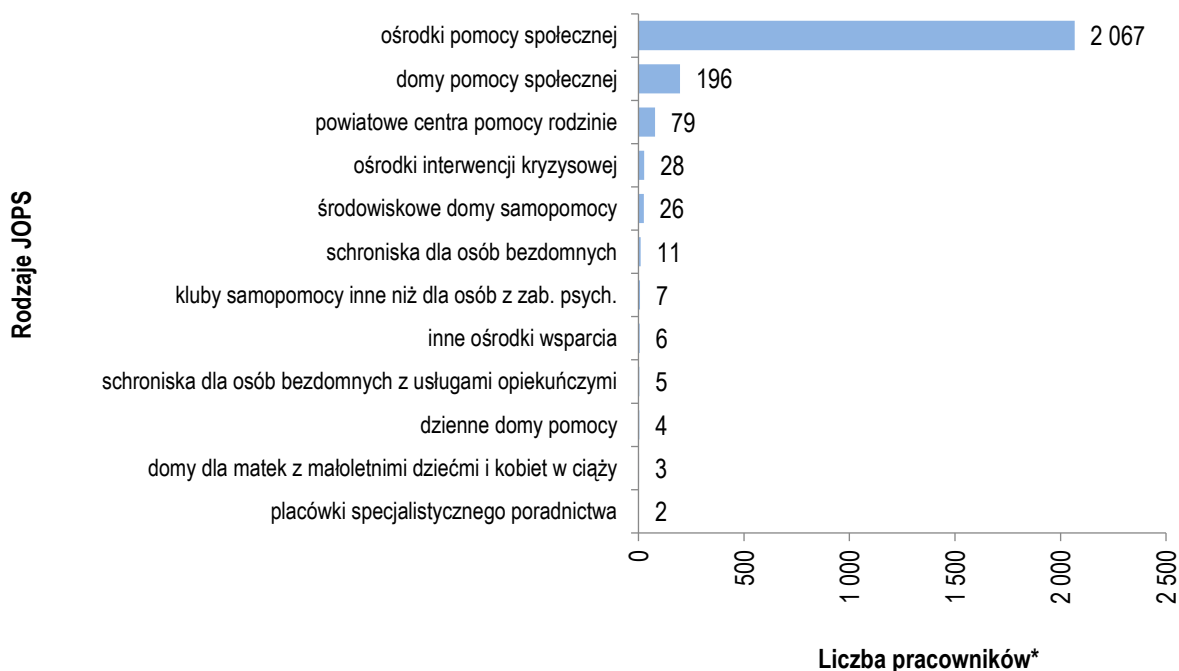
¹⁴⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

¹⁵⁰ Analiza danych statystycznych ujętych w sprawozdaniach *MRiPS-06* wykazała, że wskaźnik obliczony w oparciu o liczbę rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, charakteryzuje się bardzo wysoką zmiennością (w przedziale od 8,9 do 269,5) utrudniającą dokonywanie wiarygodnych porównań. W związku z powyższym w dalszych analizach do zobrazowania sytuacji zastosowano wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS.

¹⁵¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁵² Ibidem.

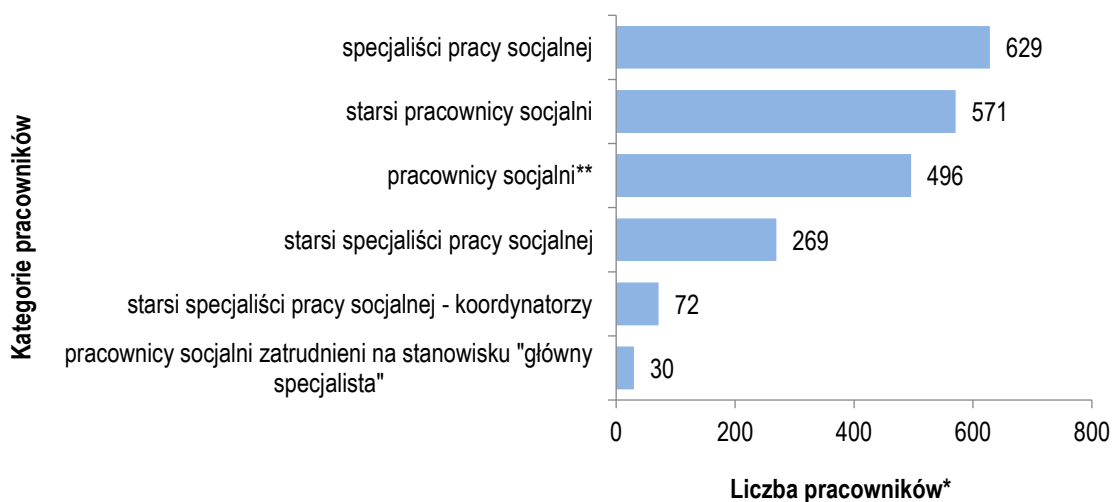
Wykres 48. Struktura pracowników socjalnych* wg rodzaju JOPS, województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 49. Pracownicy socjalni* OPS wg stanowisk, województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku (N=167, n=2 067).

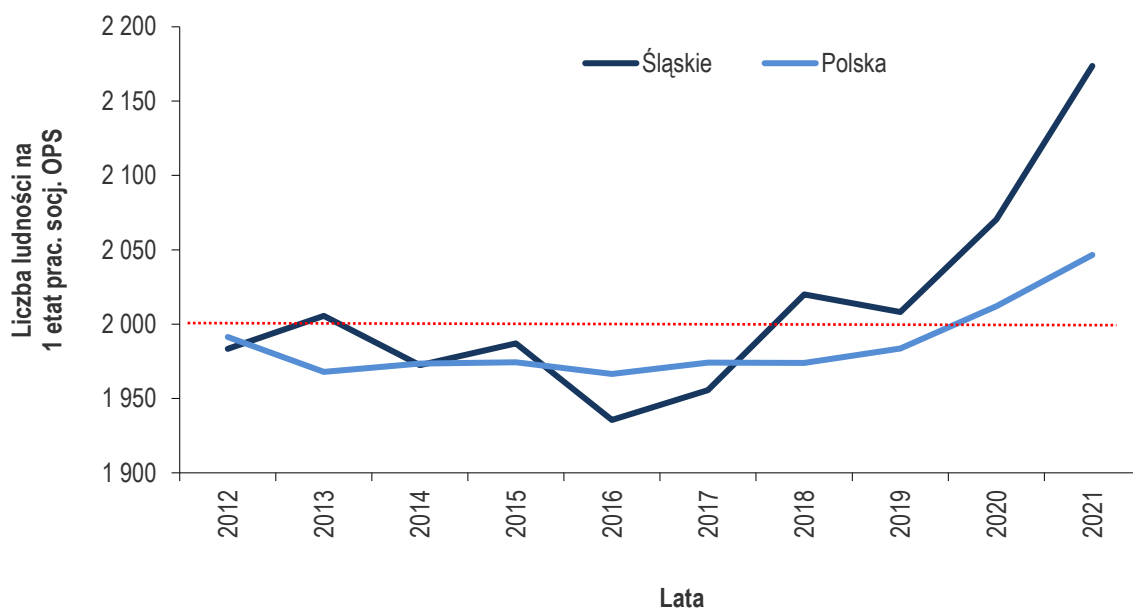

* W przeliczeniu na etaty.

** Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

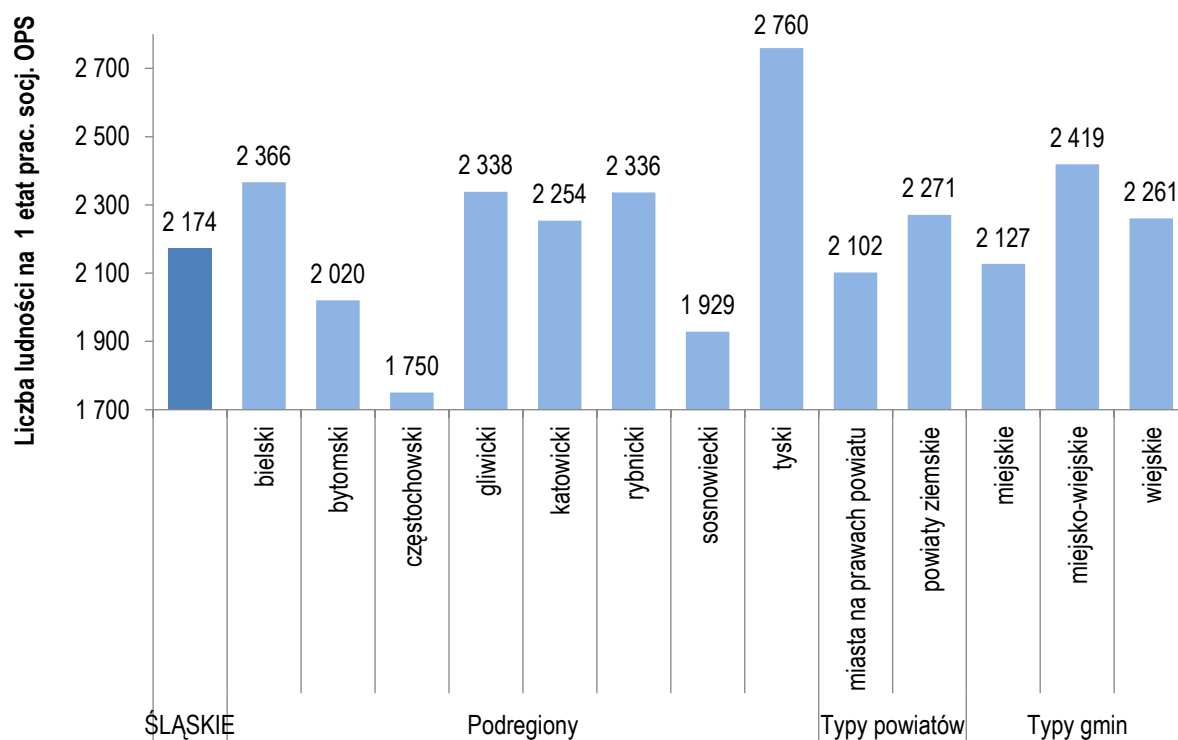
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 50. Liczba ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy w latach 2012-2021, stan na koniec danego roku.

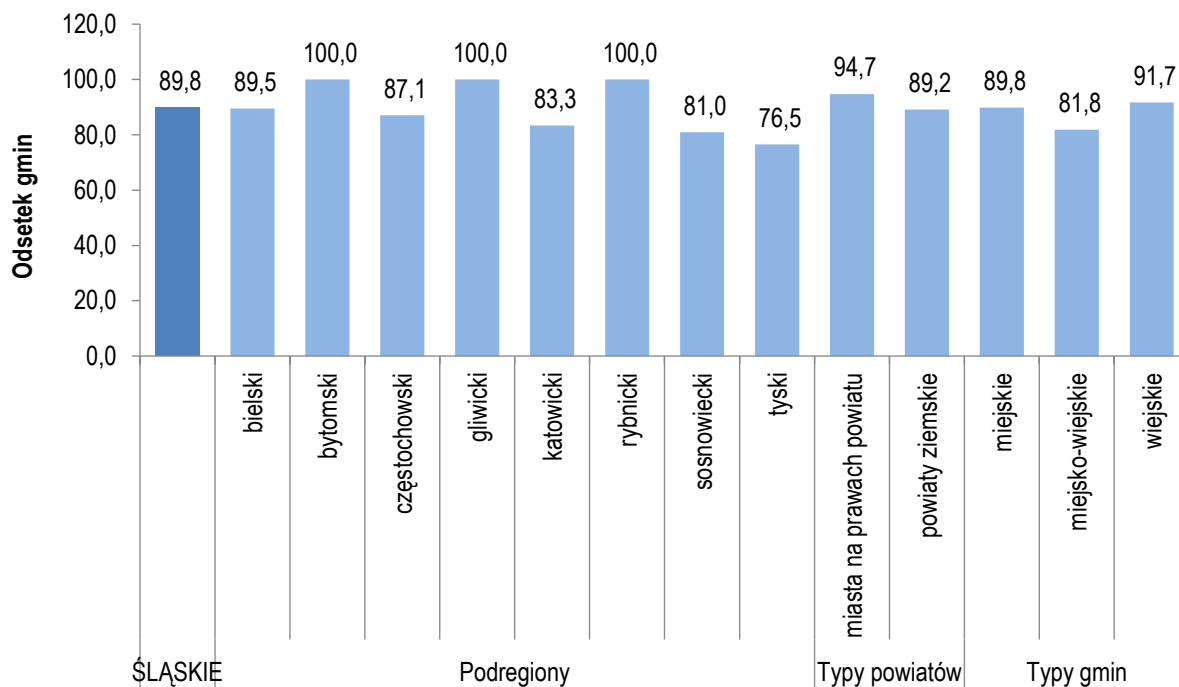
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r.; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 51. Liczba ludności na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy - województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

Wykres 52. Odsetek gmin spełniających ustawowe wymogi dotyczące liczby mieszkańców lub środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego - województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

5.4. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej

Jednym z podstawowych warunków skutecznej integracji społecznej jest zapewnienie wysokiego poziomu kwalifikacji kadr instytucji zajmujących się realizacją tego zadania. Z kolei wzrostowi kompetencji pracowniczych sprzyja dostęp do bezpłatnych szkoleń, studiów, kursów specjalizacyjnych, specjalistycznego doradztwa, coachingu oraz superwizji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹⁵³ oraz wykorzystując różnorodne źródła finansowania zapewnia kadrze podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji.

Kiedy w tym rozdziale mowa jest o uczestniku chodzi o osobę, która faktycznie wzięła udział w danej formie wsparcia. Dana osoba mogła być liczona wielokrotnie - przy każdej formie, z której skorzystała.

5.4.1. Ekonomia społeczna

W związku z wejściem w życie *ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych* regionalne ośrodki polityki społecznej są zobowiązane do organizacji szkoleń dla dyrektorów, organizatorów usług społecznych, organizatorów społeczności lokalnej i koordynatorów indywidualnych planów usług społecznych. W IV kwartale 2021 r. - zgodnie z zasadami określonymi w *rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 marca 2020 r. w sprawie szkoleń dla pracowników centrów usług społecznych* - ROPS Województwa Śląskiego zorganizował szkolenia w ramach następujących modułów:

1. *Zarządzanie i organizacja usług społecznych* (68 godzin), w którym wzięło udział 7 osób,
2. *Opracowywanie i realizacja indywidualnych planów usług społecznych* (60 godzin), w którym wzięło udział 5 osób,
3. *Organizacja społeczności lokalnej* (65 godzin), w którym wzięły udział 4 osoby.

Dodatkowo w ramach projektu *Współpraca się opłaca – koordynacja sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim* realizowano doradztwo specjalistyczne dla JST, w tym kadr pomocy i integracji społecznej w zakresie problematyki dot. CUS nt.: *Diagnozowanie i programowanie usług społecznych w Centrum Usług Społecznych*. Zrealizowano 25 godzin zegarowych ww. doradztwa z udziałem 26 osób.

5.4.2. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

W 2021 roku szkolenia realizowane w ramach *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2021-2030* zostały zlecone organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w ramach *Konkursu ofert na realizację zadań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom w 2021 roku – profilaktyka uzależnień i edukacja publiczna*. Zrealizowano szkolenie pn. *Zapobieganie szkodom powodowanym używaniem środków psychoaktywnych przez kobiety w ciąży w szczególności piciem alkoholu* dla 40 uczestników oraz szkolenie pn. *Wczesne rozpoznawanie zagrożeń związanych z używaniem alkoholu i narkotyków* dla 44 uczestników. Organizacja zajęć umożliwiła wzrost wiedzy, umiejętności oraz kwalifikacji

¹⁵³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 21, pkt. 2.

zawodowych a także wymianę doświadczeń osób pracujących w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom.

W 2021 roku miało miejsce *XV Śląskie Forum Abstynenckie – Dąbrowa Górnicza 2021* na temat *Uzależnienie od alkoholu w okresie pandemii*. Celem przedsięwzięcia była edukacja publiczna w zakresie przeciwdziałania zjawisku dysfunkcji społecznej, jakim jest alkoholizm oraz prezentacja roli profilaktyki i promocji zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży, a także dyskusja nad doświadczaniem przez dzieci i młodzież problemów alkoholowych w sytuacji ograniczenia możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, związanego z wystąpieniem w kraju pandemii wirusa SARS-CoV-2. Forum zostało zorganizowane we współpracy z Regionalnym Związkiem Stowarzyszeń Abstynenckich Województwa Śląskiego w Katowicach oraz Miastem Dąbrowa Górnicza. W spotkaniu udział wzięło 140 osób, w tym przedstawiciele lokalnych samorządów, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, Policji, Kościoła Katolickiego, lokalnych instytucji kultury oraz członkowie abstynenckich organizacji pozarządowych.

W 2021 roku podjęto współpracę z Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Katowicach, organizując wspólnie seminarium dla koordynatorów programów profilaktycznych *ARS, czyli jak dbać o miłość?* i *Smak życia czyli debata o dopalaczach*, w której udział wzięło 60 osób, w tym przedstawiciele systemu oświaty, pracownicy powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych oraz członkowie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2021-2025*, przy współudziale środków finansowych w formie dotacji otrzymanych z budżetu państwa, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego zorganizował w 2021 roku następujące trzydniowe szkolenia z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie;*
- *Praca z osobami stosującymi przemoc w rodzinie – interwencja i pomoc;*
- *Dziecko krzywdzone w rodzinie;*
- *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych;*
- *Rodzina uwikłana w przemoc - rozpoznawanie, diagnoza i wsparcie;*
- *Współpraca w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych;*
- *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie.*

W szkoleniach wzięło udział łącznie 187 osób. Byli to przedstawiciele instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w tym w szczególności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, systemu oświaty oraz organizacji społecznych.

5.4.3. Pomoc społeczna oraz system wspierania rodziny i pieczy zastępczej

W 2021 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej realizował 3 projekty dla pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej oraz pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Celem projektów było zapewnienie dostępu do wysokiej jakości form wsparcia w postaci szkoleń, szkoleń wielomodułowych, cykli szkoleniowych oraz superwizji grupowej i coachingu grupowego, a także form wsparcia indywidualnego – konsultacji psychologicznych, poradnictwa prawnego oraz coachingu indywidualnego.

Z uwagi na obostrzenia związane z przeciwdziałaniem epidemii COVID-19 wywołanej przez koronawirusa SARS-CoV-2, część form wsparcia w 2021 roku realizowana była w formule zdalnej poprzez platformy szkoleniowe, wideokonferencje, webinaria oraz z wykorzystaniem innych

ogólnodostępnych platform do komunikacji za pośrednictwem Internetu, jak również w formule stacjonarnej lub wyjazdowej.

Projekt 2.5 Doskonalenie zawodowe kluczowych pracowników systemu pomocy społecznej na terenie makroregionu II w ramach PO WER 2014-2022

Projekt pn. *Doskonalenie zawodowe kluczowych pracowników systemu pomocy społecznej na terenie makroregionu II* realizowany jest w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna*, Programu Operacyjnego *Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*. Realizacja projektu rozpoczęła się z dniem 1 sierpnia 2020 roku i potrwa do 31 lipca 2022 roku.

Projekt realizowany jest w formule partnerskiej gdzie liderem jest Fundacja Flexi Mind, partnerem zaś Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego. Fundacja, zgodnie z podziałem zadań w projekcie odpowiada za przeprowadzenie szkoleń dla pracowników systemu pomocy społecznej w województwie opolskim i małopolskim, ROPS natomiast w województwie śląskim.

Głównym celem projektu jest podniesienie kompetencji 2020 kluczowych pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej poprzez przeprowadzenie szkoleń z nowych rozwiązań organizacyjno-prawnych w pomocy społecznej, wprowadzonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz ze zmian wprowadzonych w innych ustawach dotyczących obszaru pomocy i integracji społecznej, mających istotny wpływ na wykonywanie przez nich zadań.

W 2021 roku przeprowadzono rekrutację do udziału w szkoleniach dla przedstawicieli wszystkich grup docelowych i zrealizowano: 26 szkoleń dla przedstawicieli OPS / MOPR / PCPR, DPS oraz ośrodków wsparcia, o łącznym wymiarze 384 godzin dydaktycznych. W szkoleniach udział wzięły 403 osoby z grup docelowych.

Z uwagi na sytuację epidemiczną szkolenia w pierwszej połowie roku 2021 przeprowadzono w formie zdalnej, natomiast od drugiej połowy roku były realizowane w formule stacjonarnej na terenie Bielska-Białej, Częstochowy oraz Piekar Śląskich, przy zachowaniu odpowiednich procedur.

Projekt pn. Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w ramach PO WER 2014-2022

Projekt: *Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej* realizowany jest w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działanie 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* w ramach Programu Operacyjnego *Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*.

Celem projektu jest podniesienie kompetencji zawodowych przedstawicieli instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej, poprzez organizację działań dydaktycznych, w tym szkoleń służących podnoszeniu kompetencji zawodowych, a także superwizji oraz coachingu. Działania dedykowane są dla osób wykonujących zadania na terenie makroregionu południowego, obejmującego województwa: dolnośląskie, małopolskie, opolskie i śląskie. Projekt realizowany jest w formule partnerskiej, gdzie Liderem projektu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, zaś Partnerami: Regionalny Ośrodek

Polityki Społecznej w Krakowie, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu oraz Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu.

Wsparcie oferowane w ramach projektu, dedykowane jest przedstawicielom instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, na różnych szczeblach samorządu terytorialnego, tj. na poziomie gminy, powiatu, województwa oraz wojewody. Dodatkowo szkolenia obejmują przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, oświaty, systemu zdrowia oraz innych służb pracujących z dziećmi i rodzinami biologicznymi oraz osobami sprawującymi pieczę zastępczą, a także z rodzinami adopcyjnymi.

W 2021 roku w ramach projektu przeprowadzono 240 godzin coachingu grupowego dla 20 grup, w którym łącznie wzięło udział 129 osób. Zrealizowano także 47 modułów szkoleniowych, w których wzięło udział 828 osób. Przygotowano i przeprowadzono także rekrutację 11 grup coachingu grupowego zaplanowanego do realizacji w 2022 roku. Z uwagi na sytuację epidemiczną szkolenia w pierwszej połowie roku 2021 przeprowadzono w formie zdalnej, natomiast od drugiej połowy roku były realizowane w formule stacjonarnej na terenie miasta Katowice oraz w formule wyjazdowej w hotelu na terenie miasta Zawiercie - przy zachowaniu odpowiednich procedur.

Projekt pn. Kooperacje 3D – model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin

Projekt realizowany jest w ramach osi priorytetowej II. *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój*.

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji dla miast (20 powiatów i 30 gmin powyżej 20 tys. mieszkańców) pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej, a podmiotami innych polityk sektorowych, ds. pomocy społecznej, edukacji, zdrowia, sądownictwa i Policji. Model kooperacji uwzględni całościowe, międzysektorowe wsparcie na poziomie gminy i powiatu, mające na celu włączenie społeczne osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Projekt realizowany jest w partnerstwie, w którym biorą udział cztery ośrodki polityki społecznej z makroregionu. Liderem projektu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, zaś Partnerami są: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu. Projekt realizowany jest od kwietnia 2018 roku do grudnia 2022 roku w następujących fazach:

- Faza I (12 miesięcy) – opracowanie modelu kooperacji,
- Faza II (21 miesięcy) – przeprowadzenie testów modelu kooperacji na terenie 20 powiatów i 30 gmin makroregionu,
- Faza III (3 miesiące) – podsumowanie testów modelu kooperacji,
- Faza IV (21 miesięcy) – działania edukacyjne w stosowaniu rezultatów na terenie kraju, działania z zakresu popularyzacji Centrum Usług Społecznych oraz działania upowszechniające deinstytucjonalizację.

W ramach ww. projektu w 2021 roku przeprowadzono następujące działania edukacyjne dla kadr pomocy i integracji społecznej:

- *Diagnoza potrzeb – wstęp do opracowania indywidualnego planu pomocy i wsparcia osób / rodzin;*
- *Budowa zespołu zdalnego;*
- *Warsztat budowania zespołu – liderzy kooperacji;*
- *Razem znaczy lepiej – założenia Modelu kooperacji dla gmin miejskich;*

- *Założenia Modelu kooperacji dla gmin miejsko-wiejskich;*
- *Założenia Modelu kooperacji dla gmin wiejskich.*

W powyższych spotkaniach edukacyjnych udział wzięło łącznie 98 osób reprezentujących przedstawicieli instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz podmiotów innych polityk sektorowych, organizacji pozarządowych z gmin i powiatów z terenu województwa śląskiego.

W czerwcu 2021 roku odbyła się makroregionalna konferencja edukacyjna *Kooperacje – korzyści, kompetencje*. Celem konferencji było upowszechnienie wypracowanych modeli kooperacji dla gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i miejskich powyżej 20 tys. mieszkańców, prezentacja rezultatów testów i wypracowanych rekomendacji, w tym w zakresie pracy z osobami i rodzinami zgodnie z zasadą *empowerment* oraz prezentacja doświadczeń i dobrych praktyk gmin uczestniczących w pilotażu modeli kooperacji. W konferencji udział wzięło łącznie 95 osób, w tym przedstawiciele instytucji pomocy i integracji społecznej oraz innych polityk sektorowych z terenu województwa śląskiego.

Fora Pomocy Społecznej

W 2021 roku zorganizowano dwa wyjazdowe spotkania w ramach Śląskiego Forum Pomocy Społecznej. Odbyły się one w Ustroniu w dniach:

- 22-23 listopada 2021 roku – dla dyrektorów i kierowników ośrodków pomocy społecznej, miejskich ośrodków pomocy rodzinie i powiatowych centrów pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego,
- 24-25 listopada 2021 roku – dla dyrektorów domów pomocy społecznej z terenu województwa śląskiego.

Spotkania poświęcone były w szczególności tematyce deinstytucjonalizacji usług społecznych i zdrowotnych oraz zmianom w przepisach prawnych w systemie pomocy społecznej.

6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzielią się one na pieniężne i niepieniężne¹⁵⁴.

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie;
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹⁵⁵.

W 2021 r. w województwie śląskim świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 83 299 osobom. Stanowiły one 1,9% ogółu ludności (w Polsce 2,5%). Świadczenia **pieniężne** decyzją przyznano 54 481 osobom,

¹⁵⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 36.

¹⁵⁵ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 776 zł, dla osoby w rodzinie 600 zł. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1296).

natomiast **niepieniężne** 39 992 osobom. Wśród ogółu osób, którym w trybie decyzji przyznano świadczenie pomocy społecznej udział pierwszej z wyżej wymienionej kategorii wyniósł 65,4% (w Polsce 64,7%), natomiast drugiej 48,0% (w Polsce 44,0%)¹⁵⁶. W stosunku do roku 2020 liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych i zadań własnych spadła o 7 047, tj. o 7,8%. W przypadku świadczeń pieniężnych nastąpił spadek o 4 098 osób (7,0%), natomiast jeśli chodzi o świadczenia niepieniężne zanotowano spadek o 4 262 osoby (9,6%)¹⁵⁷.

Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto w województwie śląskim w 2021 r. 63 168 rodzin liczących 129 883 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 78,2% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 76,1%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 21 341 rodzin, tj. 26,4% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 22,3%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 4 214, a grupa objętych nimi osób liczyła 4 269. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, o których mowa w art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 690, ze zm.), zawieranych w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu wyniosła 1 433, a grupa objętych nimi osób liczyła 1 470. Liczba zrealizowanych projektów socjalnych wyniosła 66. Było nimi objętych 1 346 osób¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Dana osoba mogła otrzymać świadczenia należące do obu kategorii.

¹⁵⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2021.

¹⁵⁸ *Ibidem*.

6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gmin (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane ich rodzaje (w kolejności alfabetycznej).

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹⁵⁹.

Opłacanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem¹⁶⁰.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urządzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹⁶¹.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁶².

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to, przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁶³.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia,

¹⁵⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 47 ust. 1-3.

¹⁶⁰ Ibidem, art. 17 ust. 1 pkt 9.

¹⁶¹ Ibidem, art. 43 ust. 1-5.

¹⁶² Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹⁶³ Ibidem, art. 48b ust. 2-3.

w tym kontrakt socjalny i projekt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹⁶⁴.

Schronienie – udzielenie go następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi i ogrzewalniach¹⁶⁵.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁶⁶.

Specjalny zasiłek celowy – bezzwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹⁶⁷.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁶⁸.

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁶⁹.

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opał, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹⁷⁰.

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się: 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁷¹.

¹⁶⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 45 ust. 1-4.

¹⁶⁵ Ibidem, art. 48a ust. 1-4.

¹⁶⁶ Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁶⁷ Ibidem, art. 41 ust. 1.

¹⁶⁸ Ibidem, art. 48b ust. 1.

¹⁶⁹ Ibidem, art. 50 ust. 1-3.

¹⁷⁰ Ibidem, art. 39-40.

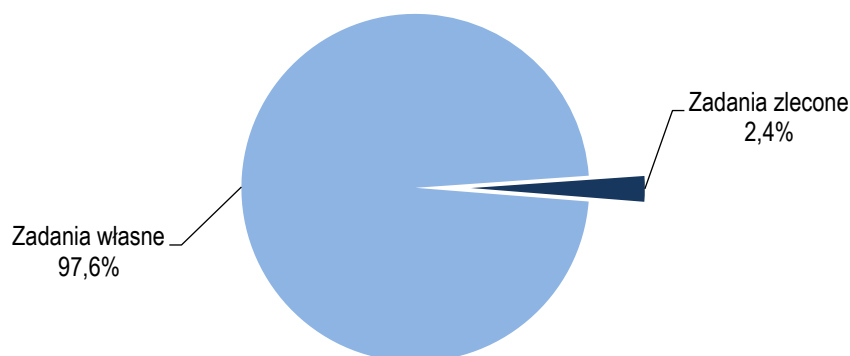
¹⁷¹ Ibidem, art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁷².

W 2021 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 561 870 024 zł¹⁷³. Zdecydowaną większość tych środków – 548 551 664 zł (97,6%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁷⁴. W latach 2020-2021 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 19 045 185 zł, tj. o 3,5%¹⁷⁵.

Wykres 53. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2021 r. (N=167, n=561 870 024 zł).

* Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

¹⁷² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁷³ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁷⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

¹⁷⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2021.

6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminom z zakresu pomocy społecznej w 2021 r. wypłacane były zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Udzielano również specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2021 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 118 gminach (70,7%). Na ten cel wydatkowano ogółem 13 318 360 zł¹⁷⁶. W latach 2020-2021 wartość tego rodzaju środków wzrosła o 4 220 907 zł (46,4%)¹⁷⁷ i była spowodowana głównie drastycznym wzrostem kwoty środków wypłaconych na zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną.

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2021 r. w województwie śląskim 2,96 zł (w Polsce 5,61 zł)¹⁷⁸. W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten kształtował się na poziomie 2,12 zł, natomiast w powiatach ziemskich na poziomie 4,03 zł; w gminach wiejskich wyniósł 4,80 zł, w miejsko-wiejskich 4,12 zł, a w miejskich 2,34 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: częstochowskim (5,03 zł), rybnickim (4,18 zł) oraz sosnowieckim (4,09 zł); w powiatach: myszkowskim (12,15 zł), będzińskim (9,28 zł) oraz wodzisławskim (8,48 zł); a na poziomie gmin w: Mierzęcicach (103,43 zł), Lubonii (93,09 zł) oraz Lelowie (63,58 zł)¹⁷⁹.

Zdecydowana większość wydatków w 2021 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (6 860 171 zł), wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną (3 679 385 zł) oraz wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (2 744 231 zł). Natomiast na pomoc przyznaną cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej przeznaczono 31 379 zł, a dla cudzoziemców, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP przeznaczono 3 200 zł¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

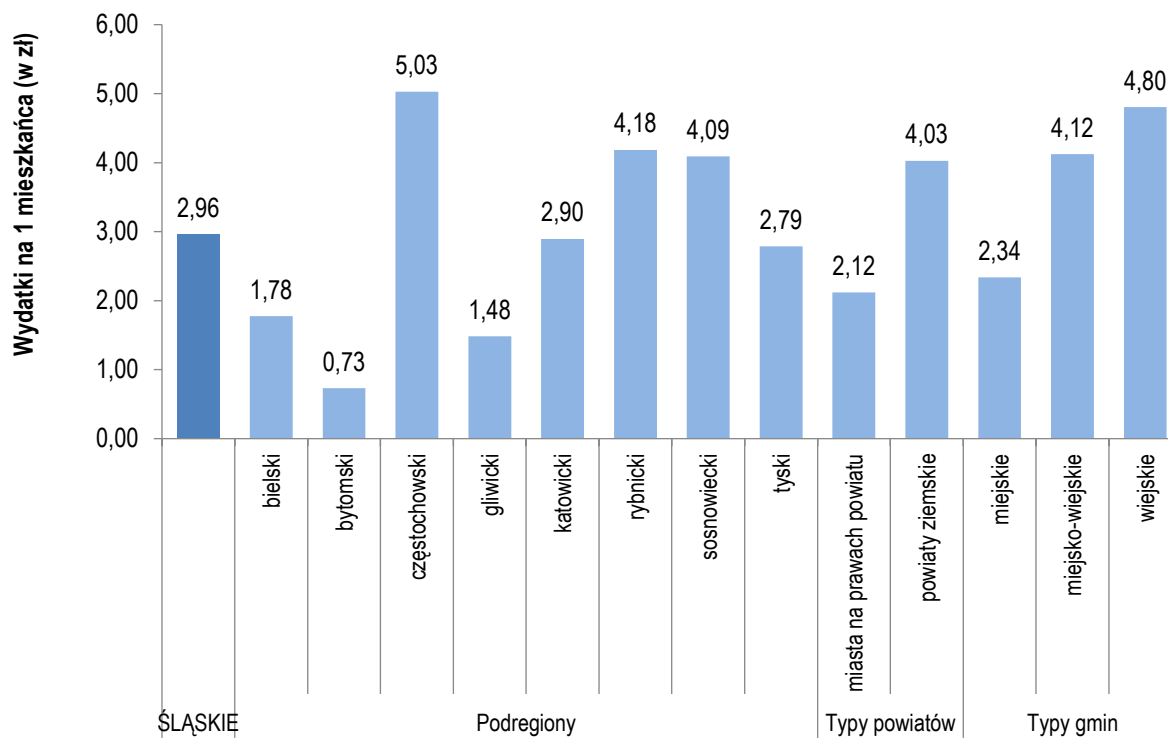
¹⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2021.

¹⁷⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

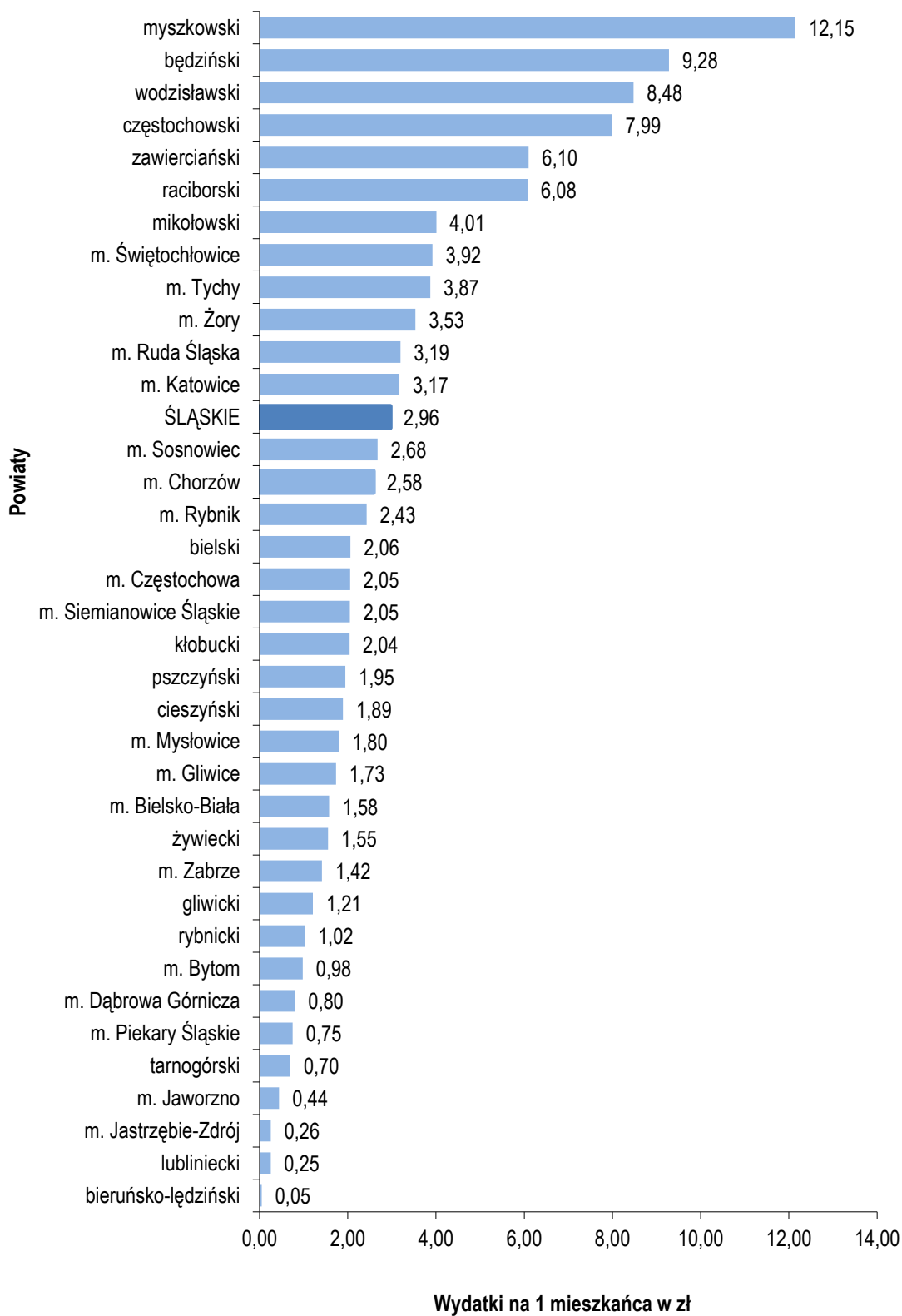
¹⁸⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 54. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2021 r.

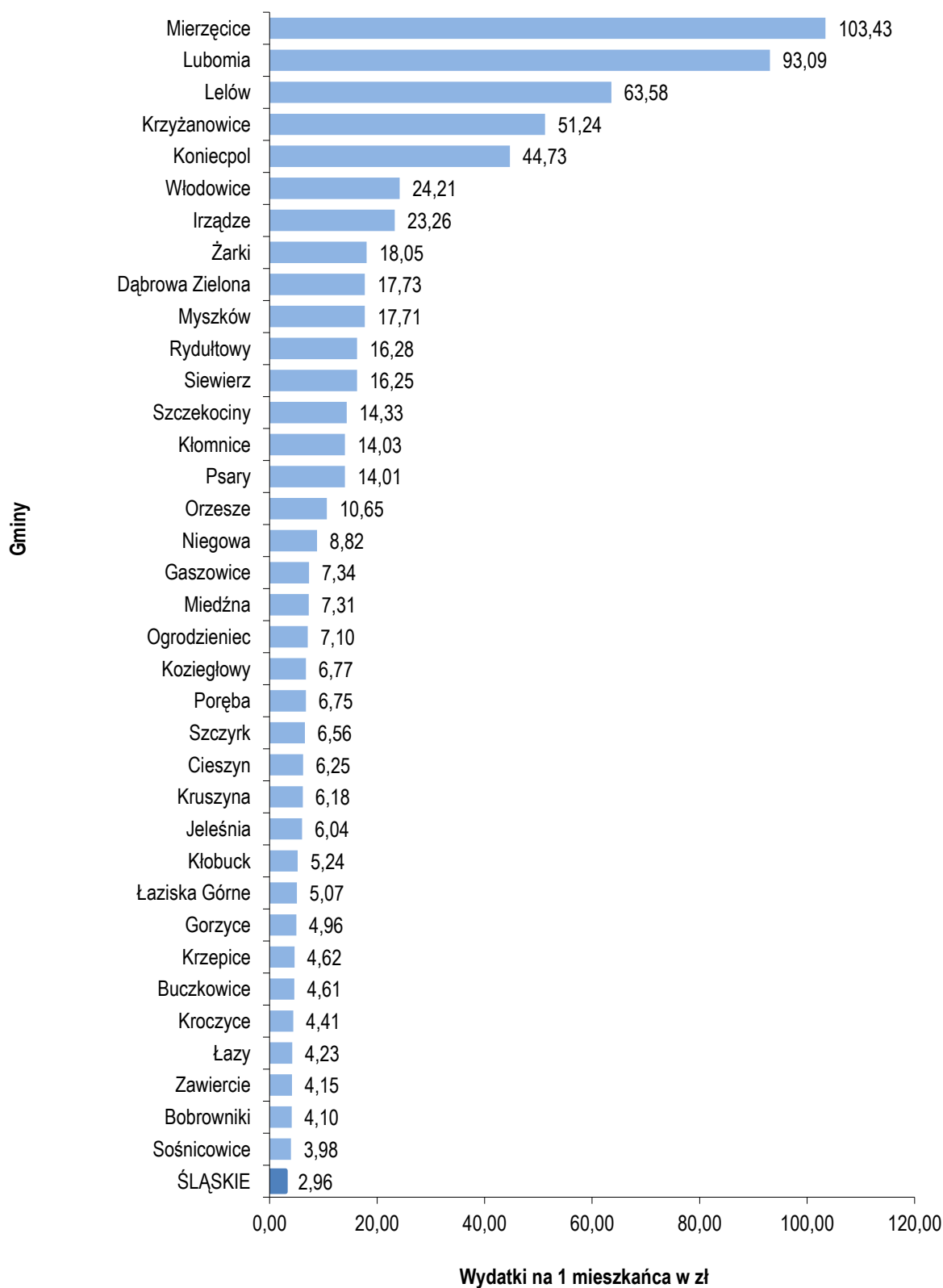
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 55. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2021 r.

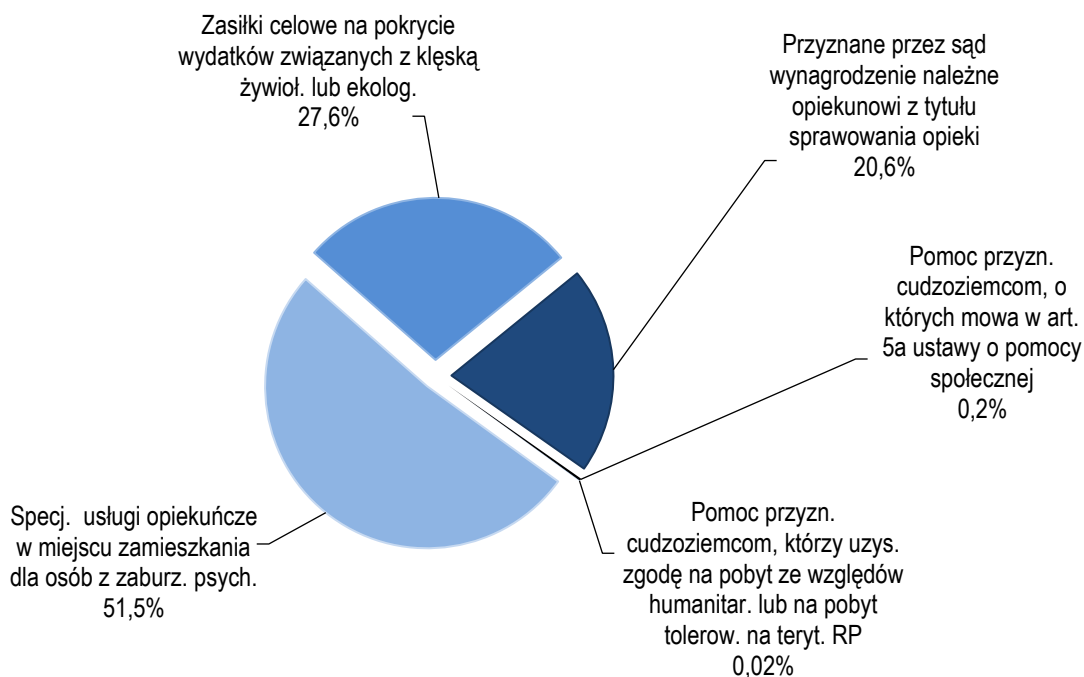
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 56. Gminy o najwyższych wydatkach przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2021 r.

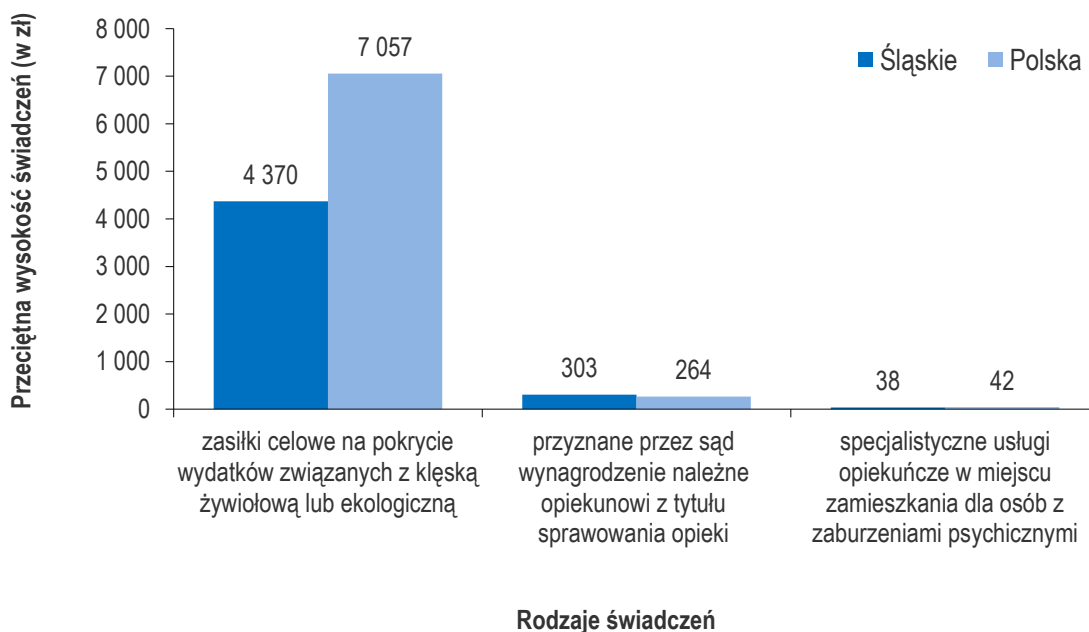
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 57. Struktura wydatków przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2021 r. (N=167, n=13 318 360 zł).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 58. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2021 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2021 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie (w tym w schronisku dla osób bezdomnych, w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, w ogrzewalni, w noclegowni, schronienie udzielone w sytuacji kryzysowej występującej na skalę masową na podstawie art. 48a ust. 9);
4. posiłek (w tym dla dzieci oraz posiłki przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
12. interwencja kryzysowa;
13. praca socjalna;
14. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
15. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe oraz produkty żywnościowe przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych).

W 2021 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gminy wydatkowały ogółem 548 551 664 zł¹⁸¹. W 2021 roku w stosunku do 2020 roku wartość wydatków zwiększyła się o 14 824 278 zł (2,8%)¹⁸².

W 2021 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadło przeciętnie 122,11 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 138,85 zł). W miastach na prawach powiatu wartość ta kształtowała się na poziomie 153,82 zł, natomiast w powiatach ziemskich wyniosła 82,39 zł. Przeciętnie najwięcej wydatkowano w gminach miejskich (141,88 zł), mniej w miejsko-wiejskich (81,11 zł), a najmniej w wiejskich (66,19 zł). Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (169,80 zł), gliwickim (154,52 zł) i częstochowskim (134,16 zł); w miastach na prawach powiatu będących jednocześnie gminami: m. Chorzów (208,69 zł), m. Ruda Śląska (191,38 zł) oraz m. Częstochowa (187,11 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: tyskim (78,18 zł), bielskim (88,93 zł), rybnickim (92,04 zł); powiatach: pszczyńskim (48,46 zł), bieruńsko-lędzińskim (51,68 zł) i żywieckim (59,15 zł) oraz gminach: Suszec (16,32 zł), Koszarawa (16,96 zł) i Gierałtowie (22,59 zł)¹⁸³.

W 2021 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (264 894 947 zł), zasiłki stałe (85 237 885 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (52 315 521 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także:

¹⁸¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

¹⁸² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2021.

¹⁸³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

usługi opiekuńcze (48 058 220 zł), zasiłki okresowe (45 180 978 zł) oraz zapewnienie schronienia (26 197 274 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe w formie biletu kredytowego (130 zł) oraz na zapewnienie ubrania (5 551 zł). Na pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie oraz na zasiłki celowe przyznawane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 nie wydatkowano żadnych środków¹⁸⁴.

W porównaniu z rokiem 2020, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy liczbowy wzrost wydatków dotyczył: odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 23 371 607 zł), zapewnienia schronienia (o 2 110 293 zł) oraz zapewnienia posiłku (o 2 080 187 zł), natomiast największy spadek wystąpił w przypadku: zasiłków stałych (o 4 377 584 zł), usług opiekuńczych (o 3 431 310 zł) oraz zasiłków okresowych (o 2 620 239 zł).

W 2021 roku w stosunku do 2020 roku, spośród najczęściej udzielanych świadczeń, największy procentowy wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: schronienia w schronisku dla osób bezdomnych (+54,3%, z 503,51 zł do 777,12 zł), schronienia w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (+34,0%, z 1 756,90 zł do 2 355,07 zł), świadczeń na sprawienie pogrzebu (+18,7%, z 2 381,89 zł do 2 827,28 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (+8,5%, z 2 711,89 zł do 2 941,74 zł) oraz środków przeznaczonych na zapewnienie posiłku (+8,1%, z 6,91 zł do 7,47 zł). Procentowy wzrost przeciętnej wysokości świadczeń dotyczył także: zasiłków specjalnych celowych (+6,3%, z 246,00 zł do 261,62 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (+3,1%, z 144,88 zł do 149,39 zł), świadczeń przeznaczonych na schronienie w ogrzewalni (+1,8%, z 32,16 zł do 32,75 zł) oraz schronienie w noclegowni (+0,4%, z 33,43 zł do 33,56 zł). Spadek zanotowano w przypadku: zasiłków celowych w formie biletu kredytowego (-60,0%, z 65,00 zł do 26,00 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (-12,9%, z 3 585,67 zł do 3 124,42 zł), zasiłków okresowych (-0,7%, z 314,26 zł do 311,95 zł), świadczeń na usługi opiekuńcze (-0,6%, z 19,04 zł do 18,92 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (-0,2%, z 111,28 zł do 111,02 zł) oraz zasiłków stałych (-0,2%, z 512,57 zł do 511,48 zł). W nowej wersji sprawozdania z udzielonych świadczeń pomocy społecznej pojawiły się również dane dotyczące produktów żywnościowych przyznanych doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych. Z uwagi na to, że pojawiły się one po raz pierwszy, nie było możliwości porównania ich z rokiem 2020.

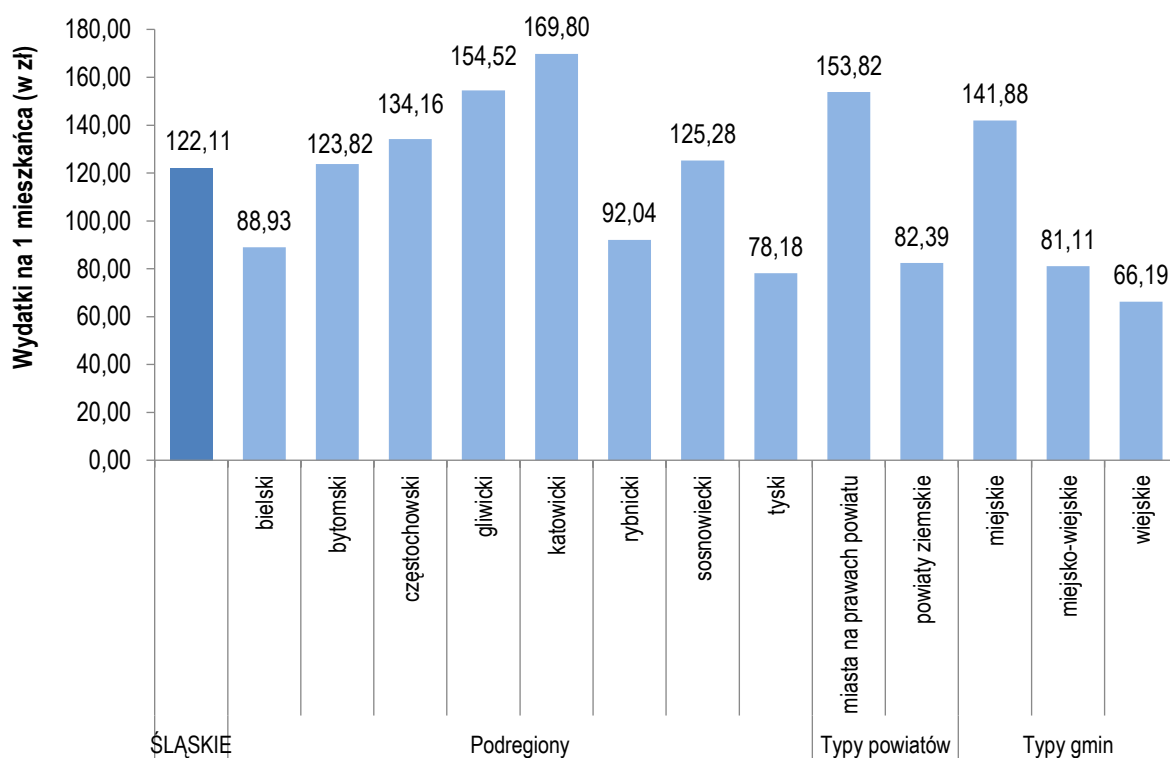
W 2021 roku, wśród udzielanych świadczeń, najwyższe procentowe różnice pomiędzy ich przeciętną wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: produktów żywnościowych przyznanych doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych (-27,7% - śląskie 104,91 zł; Polska 145,14 zł), zapewnienia schronienia w ogrzewalni (-19,5% - śląskie 32,75 zł; Polska 40,69 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (-18,4% - śląskie 149,39 zł; Polska 183,05 zł), usług opiekuńczych (-13,3% - śląskie 18,92 zł; Polska 21,82 zł), zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (-10,1% - śląskie 3 124,42 zł; Polska 3 477,32 zł), zasiłków okresowych (-8,9% - śląskie 311,95 zł; Polska 342,47 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-7,1% - śląskie 2 941,74 zł; Polska 3 167,42 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (-5,8% - śląskie 111,02 zł; Polska 117,85 zł), zasiłków stałych (-4,3% - śląskie 511,48 zł; Polska 534,52 zł), sprawienia pogrzebu (-4,0% - śląskie 2 827,28 zł; Polska

¹⁸⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

2 943,93 zł), zasiłków specjalnych celowych (-2,1% - śląskie 261,62 zł; Polska 267,33 zł) oraz zapewnienia schronienia w noclegowni (-0,1% - śląskie 33,56 zł; Polska 33,60 zł)¹⁸⁵.

W 2021 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano dla: zapewnienia schronienia w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (+123,2% - śląskie 2 355,07 zł; Polska 1 055,09 zł), zasiłku celowego w formie biletu kredytowego (+50,7% - śląskie 26,00 zł; Polska 17,25 zł), zapewnienia schronienia w schronisku dla osób bezdomnych (+31,8% - śląskie 777,12 zł; Polska 589,81 zł) oraz zapewnienia posiłku (+4,7% - śląskie 7,47 zł; Polska 7,13 zł)¹⁸⁶.

Wykres 59. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2021 r.

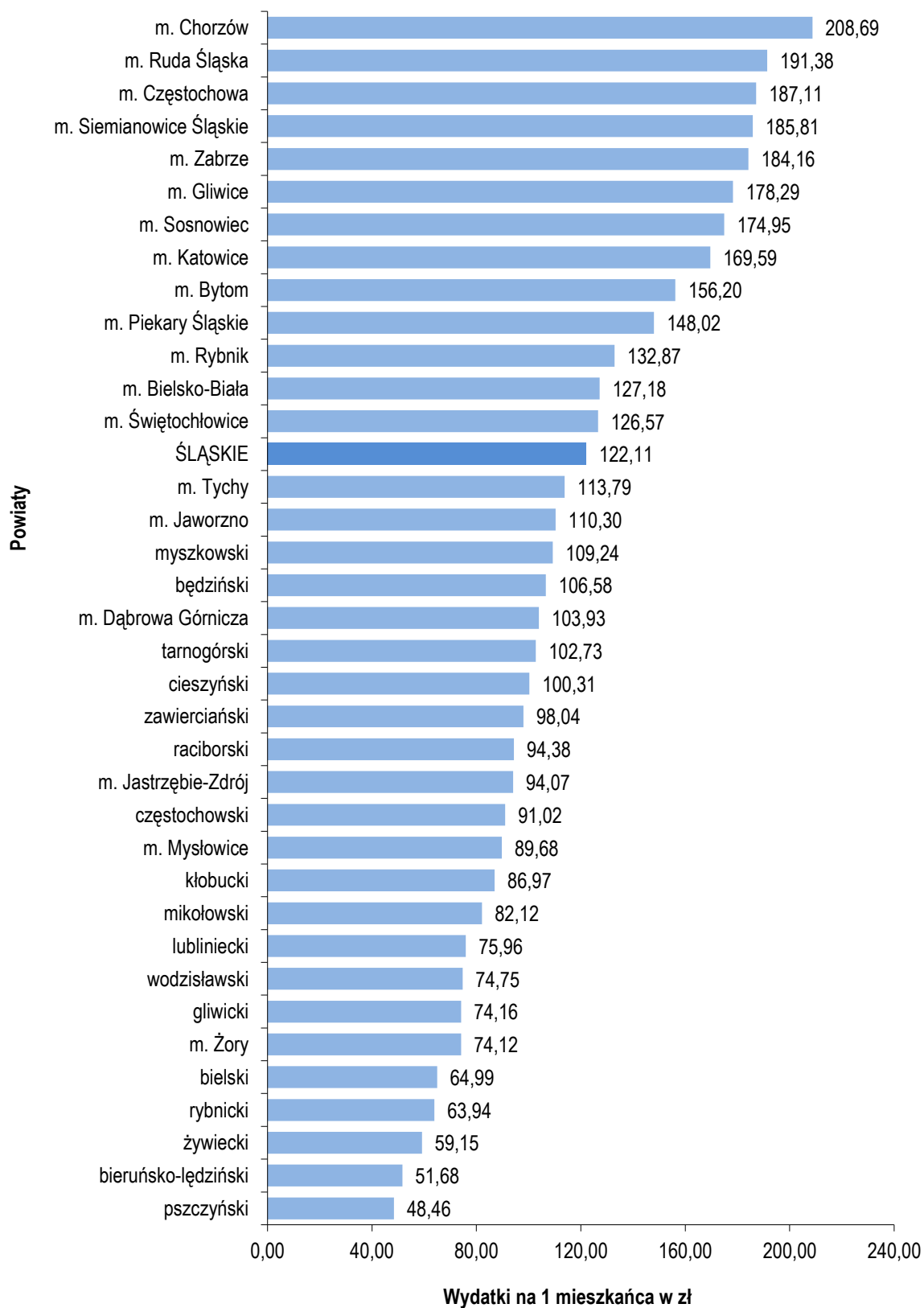

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁸⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

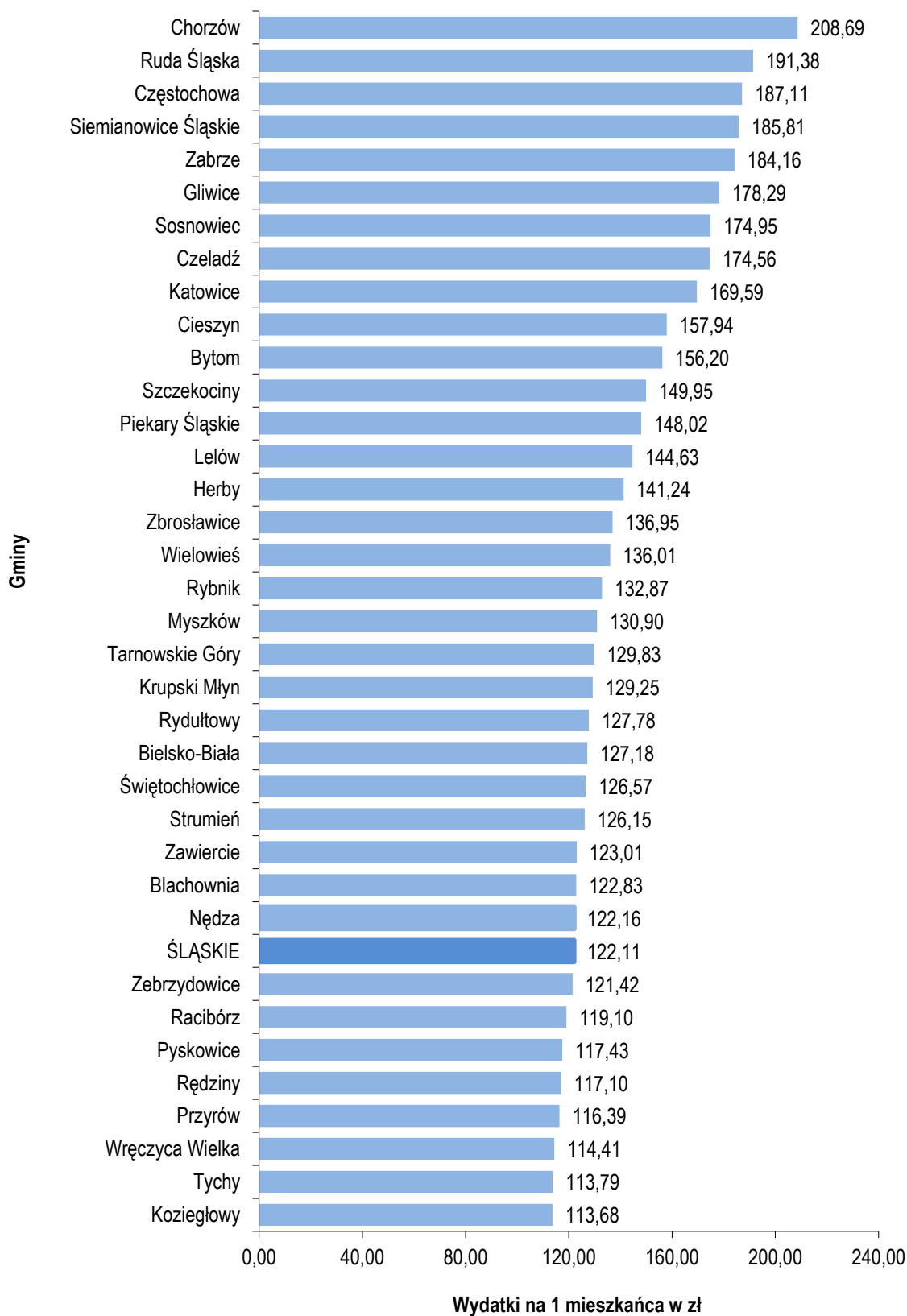
¹⁸⁶ *Ibidem*.

Wykres 60. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2021 r.

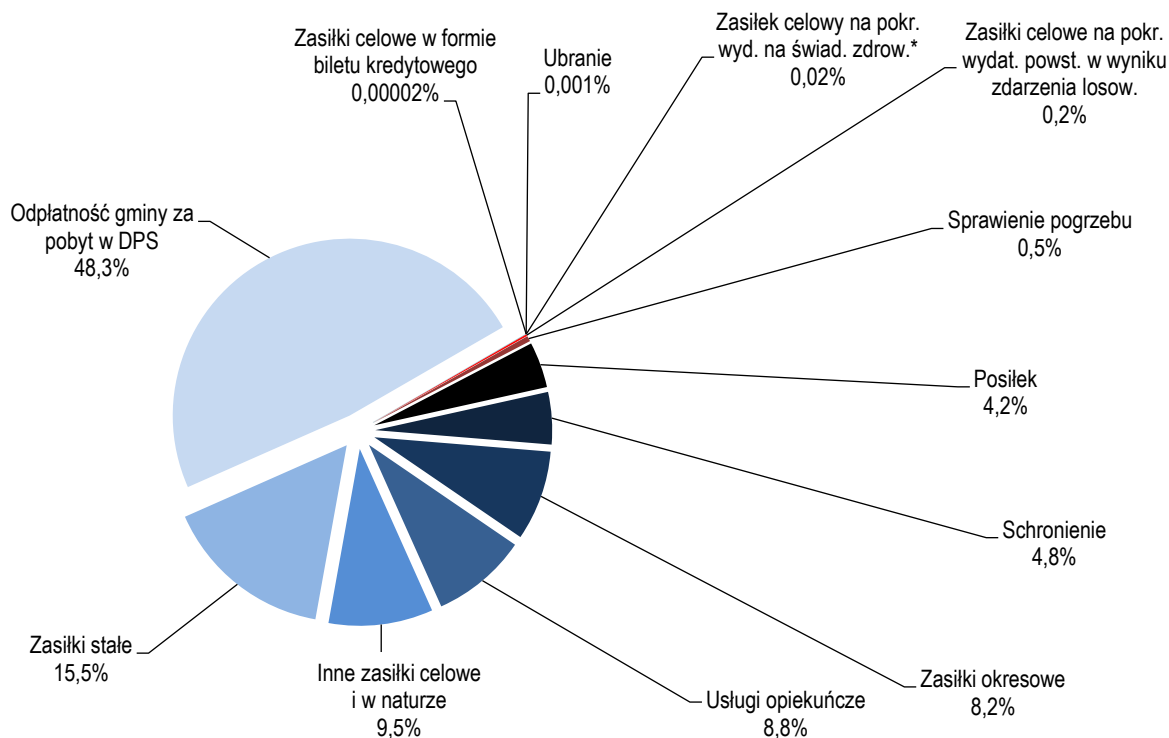
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 61. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2021 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

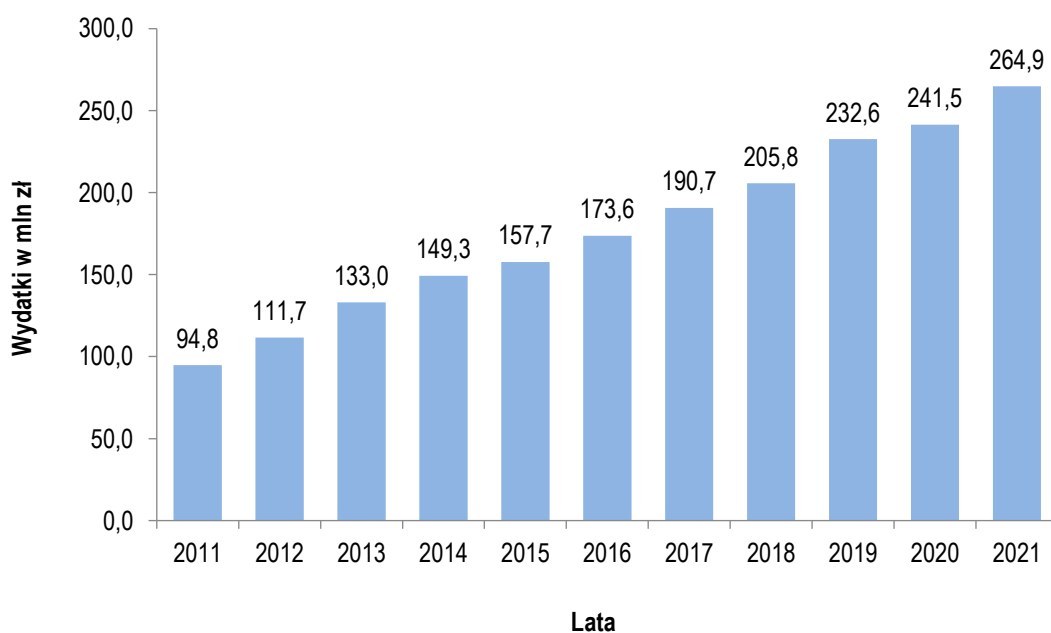
Wykres 62. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2021 r. (N=167, n=548 551 664 zł).

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

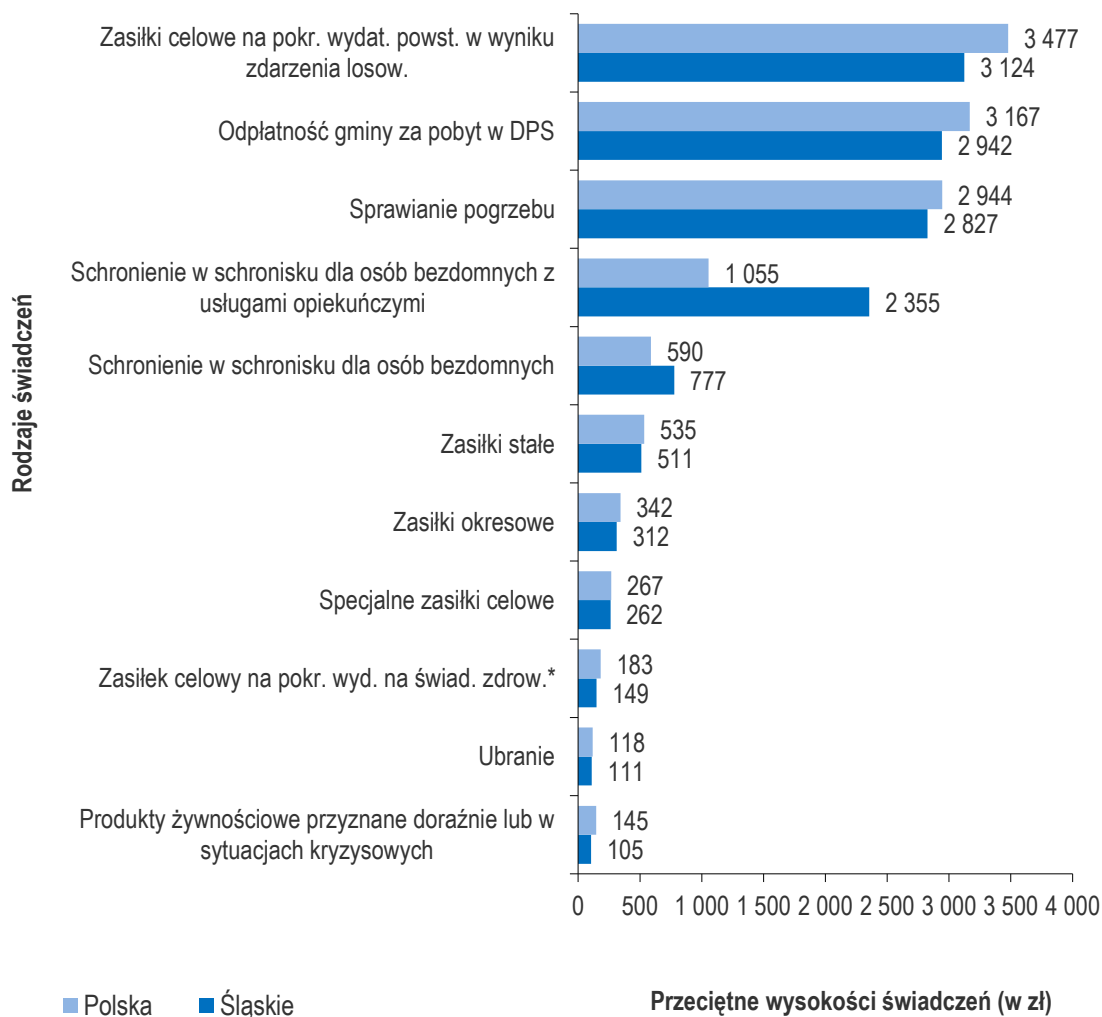
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2021 r.

Wykres 63. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2011-2021.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS / MRiPS / MRiPS-03 za lata 2011-2021.

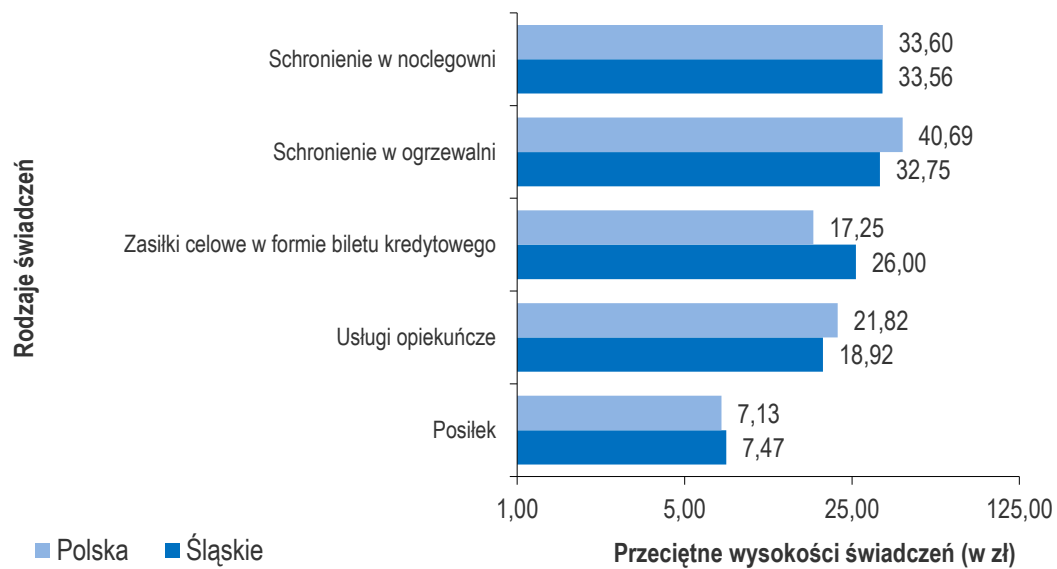
Wykres 64. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2021 r., cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2021 r.

Wykres 65. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2021 r., cz. 2.

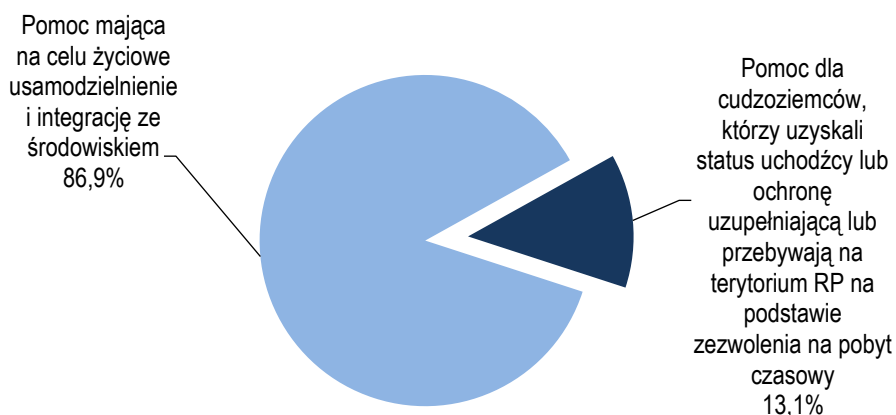

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2021 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 645 408 zł. Zdecydowaną jej większość stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁸⁷.

Wykres 66. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2021 r. (N=36, n=645 408 zł).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

6.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zostaje objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;
- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej¹⁸⁸.

W 2021 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 561 061 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,12 zł (w kraju 0,11 zł)¹⁸⁹. W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,16 zł,

¹⁸⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

¹⁸⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 88 ust. 1.

¹⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

a w powiatach ziemskich 0,08 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: katowickim (0,23 zł), sosnowieckim (0,17 zł) oraz rybnickim (0,15 zł), a na poziomie powiatów w: m. Świętochłowice (0,73 zł), m. Chorzów (0,70 zł) oraz m. Jastrzębie-Zdrój (0,45 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: tyskim (0,01 zł), gliwickim (0,04 zł) oraz częstochowskim (0,08 zł), natomiast na poziomie powiatów w: bieruńsko-łędzińskim, częstochowskim, mikołowskim, myszkowskim, pszczyńskim, m. Bielsko-Biała i m. Mysłowice (gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem) oraz w wodzisławskim i będzińskim (po 0,01 zł)¹⁹⁰.

W 2021 roku w stosunku do 2020 roku wartość wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem spadła o 82 656 zł, tj. o 12,8%. W 2021 r. w ramach tego rodzaju pomocy najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (357 233 zł) oraz pomoc pieniężną na usamodzielnienie (110 017 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (85 435 zł) oraz pomoc mająca na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (8 376 zł)¹⁹¹.

W porównaniu z rokiem 2020, wzrost wydatków dotyczył: pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 390,4%, z 1 708 zł do 8 376 zł), pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 32,8%, z 82 861 zł do 110 017 zł) oraz pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 13,5%, z 75 287 zł do 85 435 zł), natomiast spadek zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 26,2%, z 483 861 zł do 357 233 zł).

W 2021 roku w stosunku do 2020 roku wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zaobserwowano w przypadku pomocy pieniężnej na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 635,6%, z 142,33 zł do 1 047,00 zł) oraz pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 21,9%, z 2 596,10 zł do 3 164,26 zł). W przypadku pozostałych świadczeń wystąpiły spadki, i tak: wartość pomocy pieniężnej na usamodzielnienie zmniejszyła się o 10,1% (z 3 945,76 zł do 3 548,94 zł), natomiast pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 1,1% (z 529,39 zł do 523,80 zł)¹⁹².

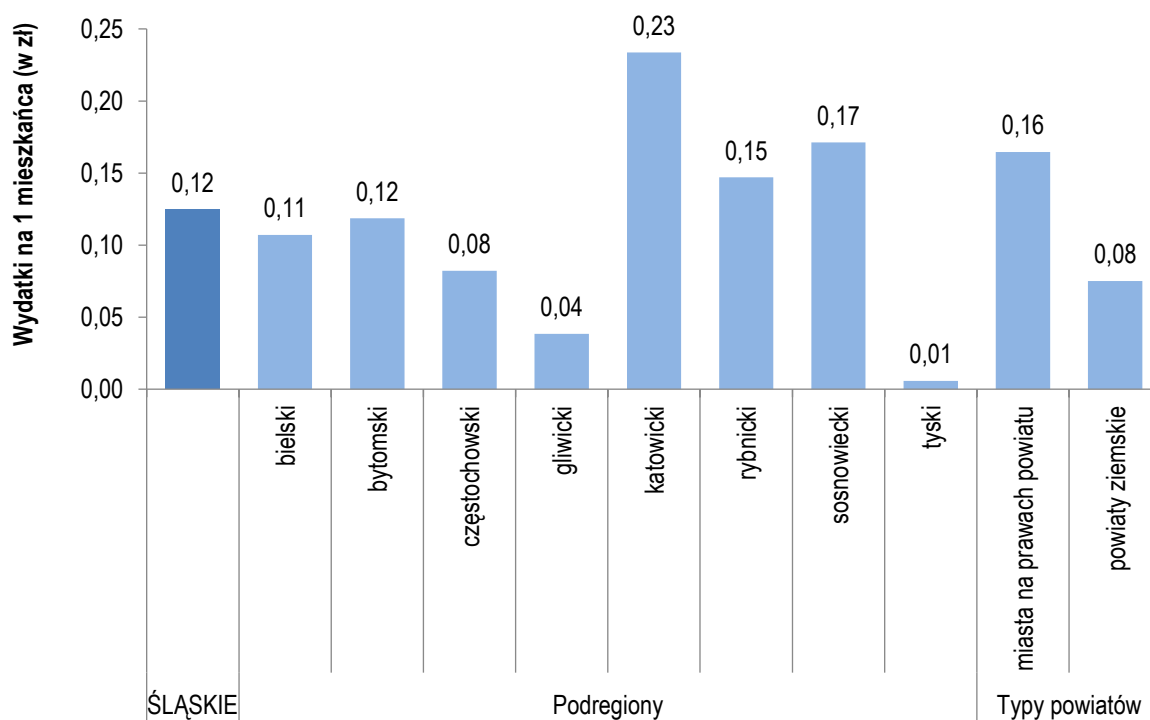
Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2021 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (-8,0%). Mniejsza różnica wystąpiła w przypadku uzyskania pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (-4,1%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (-0,8%). Przeciętną wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano w przypadku pomocy na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych – o 110,2% wyższa niż w kraju.

¹⁹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2021; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2021 r.

¹⁹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS / MRiPS-03 za lata 2020-2021.

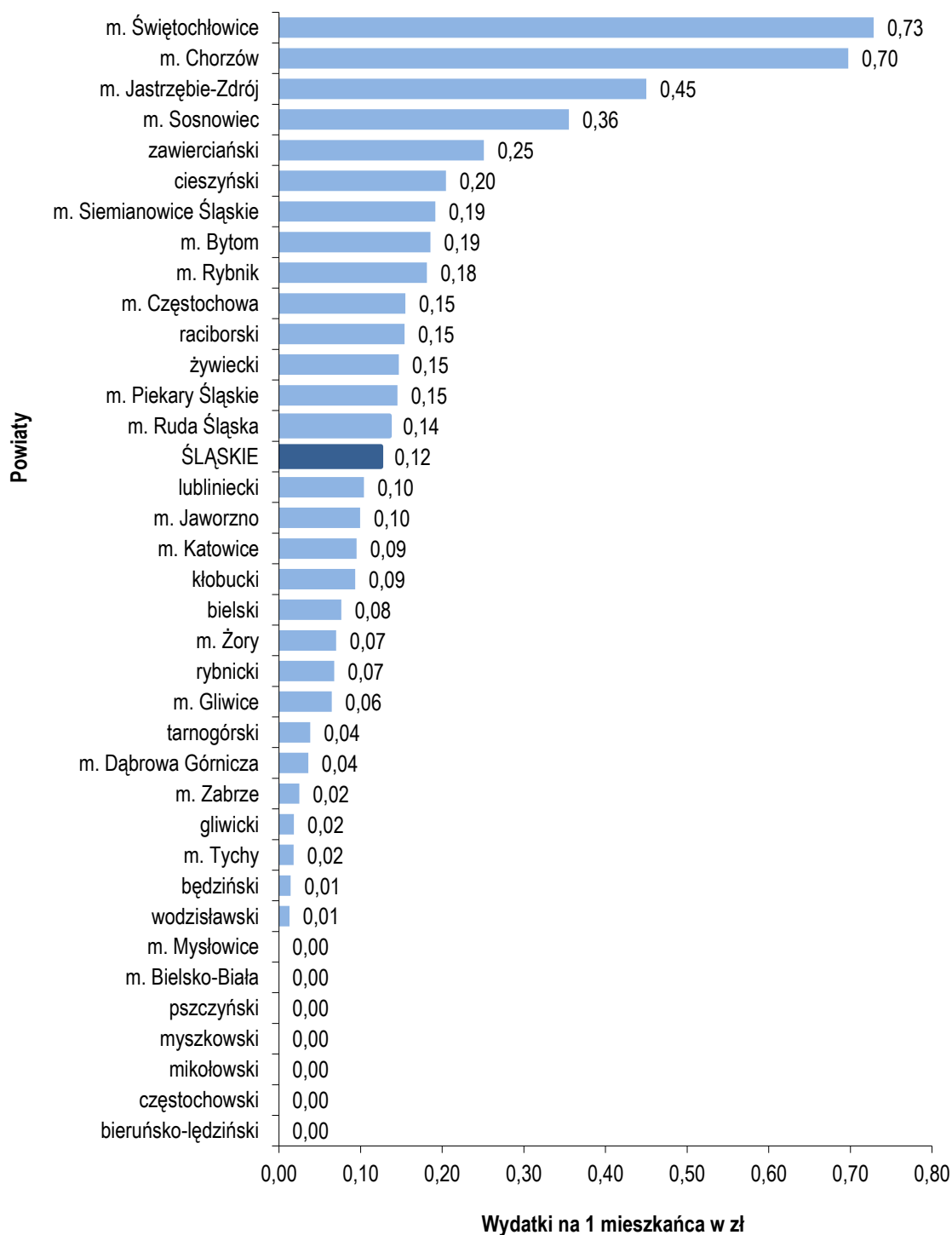
Wykres 67. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2021 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

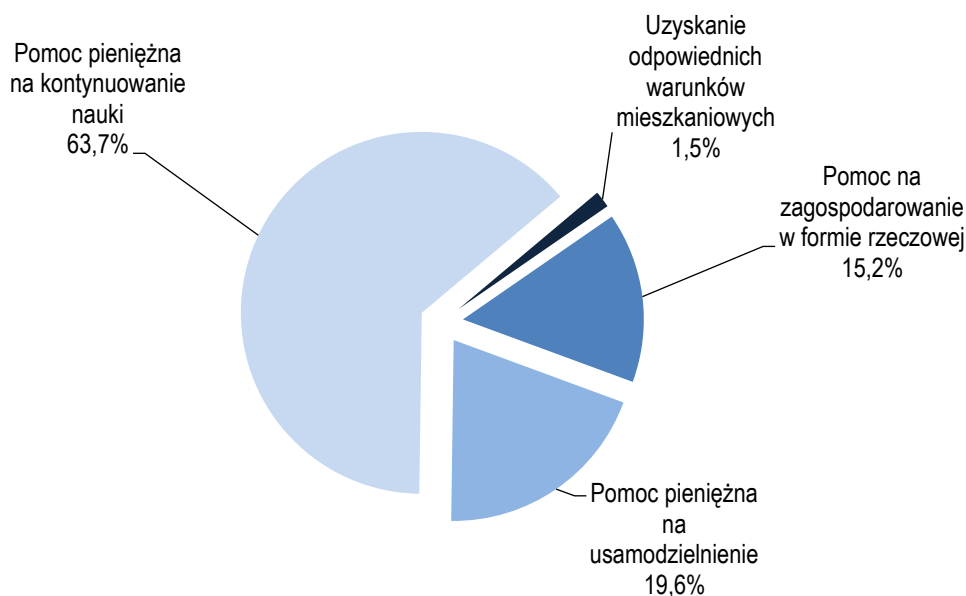
Wykres 68. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2021 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

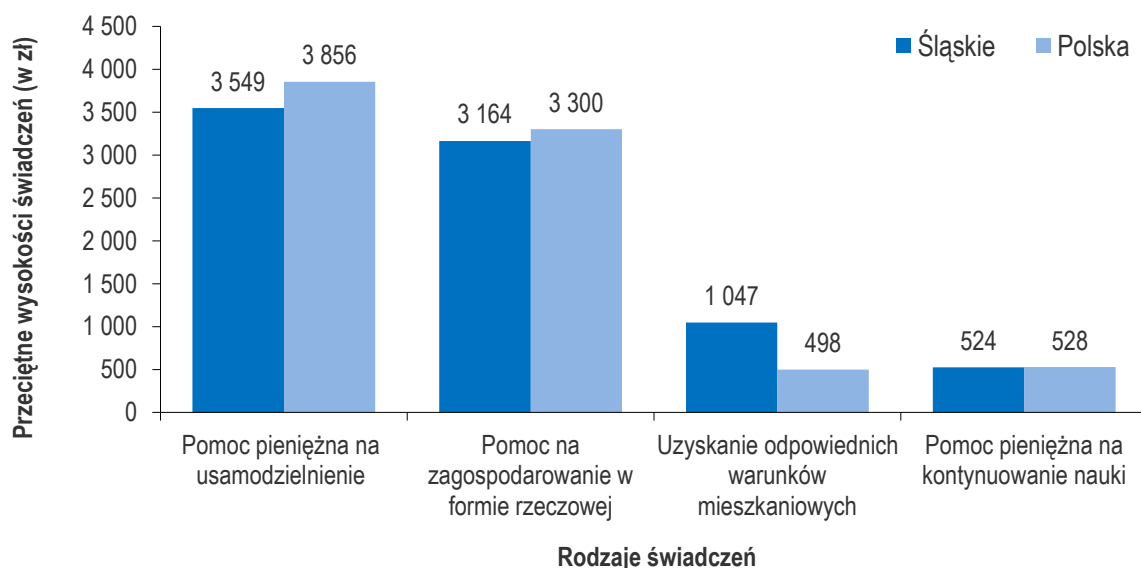
Wykres 69. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2021 r. (N=36, n=561 061 zł).

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 70. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2021 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

6.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 446 zł do 1 175 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;
5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca¹⁹³.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w województwie śląskim w 2021 r. wydatkowano środki w wysokości 84 347 zł. Przeciętna wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się na poziomie 2 groszy (średnia krajowa wyniosła 11 groszy)¹⁹⁴. Na „pomoc dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy” wydatkowano 37 978 zł, które zostały przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” (35 226 zł) oraz wydatki związane z nauką języka polskiego (2 752 zł). Na pomoc dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą wydatkowano 46 369 zł, które przeznaczono na „świadczenia pieniężne na utrzymanie”. Na pomoc dla cudzoziemców, przebywających na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w związku z nadaniem statusu uchodźcy oraz w związku z udzieleniem ochrony uzupełniającej nie wydatkowano żadnych środków¹⁹⁵.

W porównaniu z rokiem 2020 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w roku 2021 była wyższa o 84 347 zł, gdyż rok wcześniej na tego rodzaju świadczenia nie wydatkowano żadnych środków¹⁹⁶.

¹⁹³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

¹⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021.

¹⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2021.

7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi¹⁹⁷.

Jednym z rodzajów współpracy jest zlecenie organizacjom pożytku publicznego, w drodze otwartych konkursów, realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁹⁸. W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych ustawą zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe¹⁹⁹. Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób²⁰⁰.

Zlecenie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form: powierzenia wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji lub wspierania wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji²⁰¹. Wspieranie wiąże się z częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzenie z finansowaniem całości przedsięwzięcia. Ponadto organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą *Prawo zamówień publicznych*²⁰².

Informacji na temat współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w ramach realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia dostarczają między innymi formularze oceny zasobów pomocy społecznej²⁰³. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od podstawowych JOPS w 2021 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 74 JST (40%) z terenu województwa śląskiego (w 2020 r. - 41%). W miastach na prawach powiatu wyżej wymieniona współpraca była znacznie częstsza (95%) w porównaniu z samorządami w powiatach ziemskich (34%)²⁰⁴. Spośród poszczególnych rodzajów gmin²⁰⁵ zlecenie zadań najczęściej występowało w gminach miejskich - 67%, rzadziej w miejsko-wiejskich - 41%, a najrzadziej w wiejskich - 28%. Na realizację zadań zleczanych organizacjom pozarządowym wydatkowano w 2021 r. środki w wysokości 168 874 941 zł, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa śląskiego dało 37,59 zł (w 2020 r. - 26,87 zł).

Realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego zlecało 64 JST. Stanowiły one 35% ogółu jednostek samorządu terytorialnego oraz 86% z tych, które zlecały realizację zadań

¹⁹⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 2 ust. 2.

¹⁹⁸ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1057 ze zm.).

¹⁹⁹ Ibidem, art. 3 ust. 1-2.

²⁰⁰ Ibidem, art. 4 ust. 1 pkt 1.

²⁰¹ Ibidem, art. 5 ust. 4.

²⁰² Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1129).

²⁰³ W ramach sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie miały możliwość uzupełniania szablonów opisów współpracy z organizacjami pozarządowymi. W celu zapewnienia porównywalnych danych ilościowych dot. analizowanego obszaru tematycznego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wystosował do podstawowych JOPS ankietę uzupełniającą, której wyniki przedstawiono w niniejszym podrozdziale.

²⁰⁴ Samorzady w powiatach ziemskich – kategoria obejmuje samorzady gmin oraz starostwa powiatowe.

²⁰⁵ Łącznie z miastami na prawach powiatu.

organizacjom pozarządowym. Liczba umów / zleceń wyniosła 1 517. Kwota przekazana organizacjom pozarządowym na realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego wyniosła 149 777 927 zł i stanowiła 88,7% ogółu środków wydatkowanych na sfinansowanie realizacji zadań przez organizacje pozarządowe. Koszt realizacji 1 zlecenia wyniósł przeciętnie 98 733 zł.

W 2021 r. realizację zadań w trybie zamówień publicznych zlecało 25 jednostek samorządu terytorialnego. Stanowiły one 14% ogółu JST oraz 34% tego rodzaju podmiotów, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym. Wydatkowano na ten cel 19 097 014 zł. Stanowiło to 11,3% ogółu wydatków na sfinansowanie zleceń dla organizacji pozarządowych.

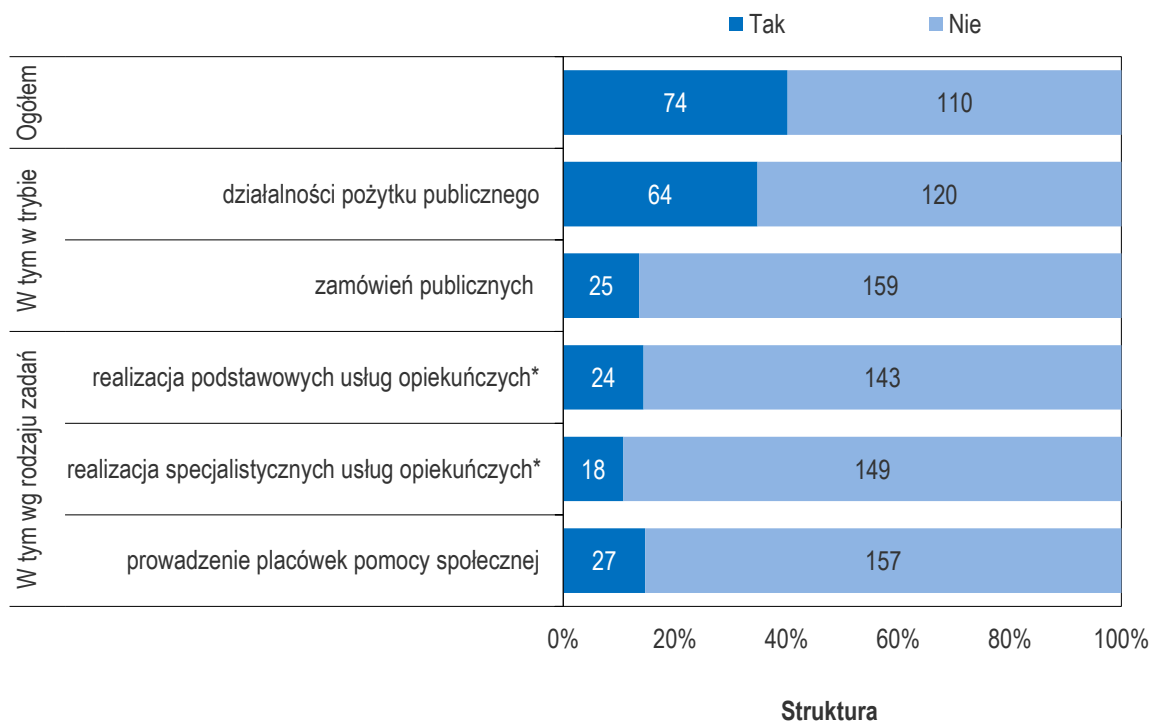
Realizację podstawowych usług opiekuńczych²⁰⁶ zlecały organizacjom pozarządowym 24 gminy. Stanowiły one 14% ogółu gmin, a 38% z tych, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym. Zlecenie realizacji podstawowych usług opiekuńczych było bardziej charakterystyczne dla gmin miejskich, gdzie wartość tego wskaźnika wyniosła 29%, w porównaniu z gminami miejsko-wiejskimi i wiejskimi, dla których wyniósł on odpowiednio 14% i 7%. Podstawowe usługi opiekuńcze zlecało 13% GOPS-ów oraz 26% MOPR-ów. Sumaryczna wartość środków przekazanych na realizację przez organizacje pozarządowe podstawowych usług opiekuńczych wyniosła 7 174 201 zł, co stanowiło 4,2% ogółu wydatków przeznaczonych na sfinansowanie umów / zleceń dla organizacji pozarządowych.

Jeśli chodzi o specjalistyczne usługi opiekuńcze, to w 2021 roku ich realizację zleciło organizacjom pozarządowym 18 gmin czyli 11% tego rodzaju JST. Zlecenie specjalistycznych usług opiekuńczych było bardziej charakterystyczne dla gmin miejskich (24%) niż miejsko-wiejskich (9%) oraz wiejskich (4%). Wartość środków przekazanych na realizację specjalistycznych usług opiekuńczych wyniosła 6 616 253 zł. Kwota ta stanowiła 3,9% ogółu środków, których celem było sfinansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą również zlecać organizacjom pozarządowym prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2021 r. tego rodzaju formę współpracy stosowało 27 jednostek samorządu terytorialnego. Stanowiły one 15% ogółu JST i 36% gmin i powiatów, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym. W wyżej wymienionym okresie zlecenie tego rodzaju podmiotom prowadzenia placówek pomocy społecznej było zdecydowanie bardziej charakterystyczne dla miast na prawach powiatu (63%) oraz starostw powiatowych (53%) niż samorządów gminnych (4%). W gminach miejskich wskaźnik ten wyniósł 33%, w miejsko-wiejskich – 5%, a w wiejskich – 9%. W 2021 r. w całym województwie śląskim na zlecenie organizacjom pozarządowym prowadzenia placówek pomocy społecznej wydatkowano 104 661 066 zł. Stanowiło to 62,0% ogółu środków przeznaczonych na sfinansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.

²⁰⁶ Usługi opiekuńcze nie mające specjalistycznego charakteru.

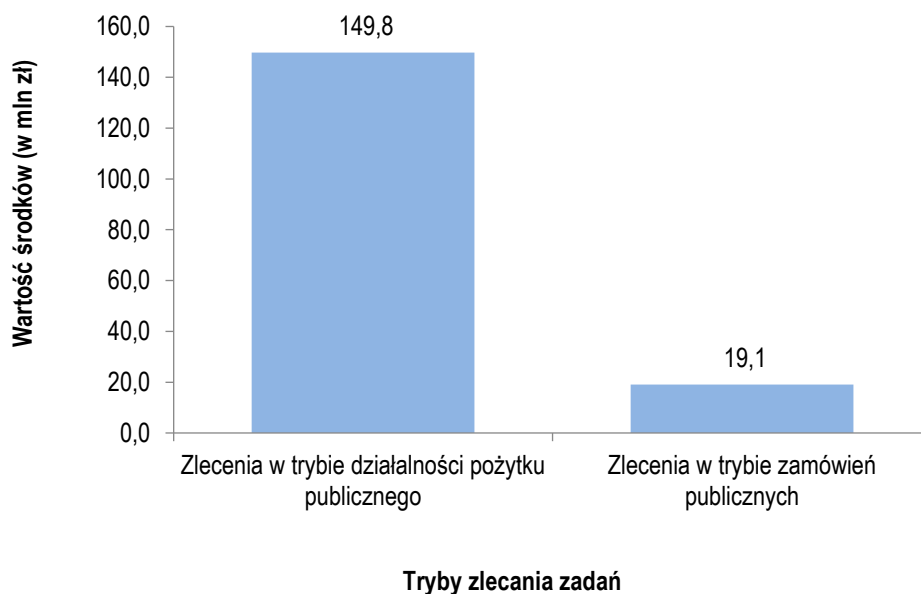
Wykres 71. Zlecenie przez JST zadań organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2021 roku.

* Dotyczy wyłącznie gmin.

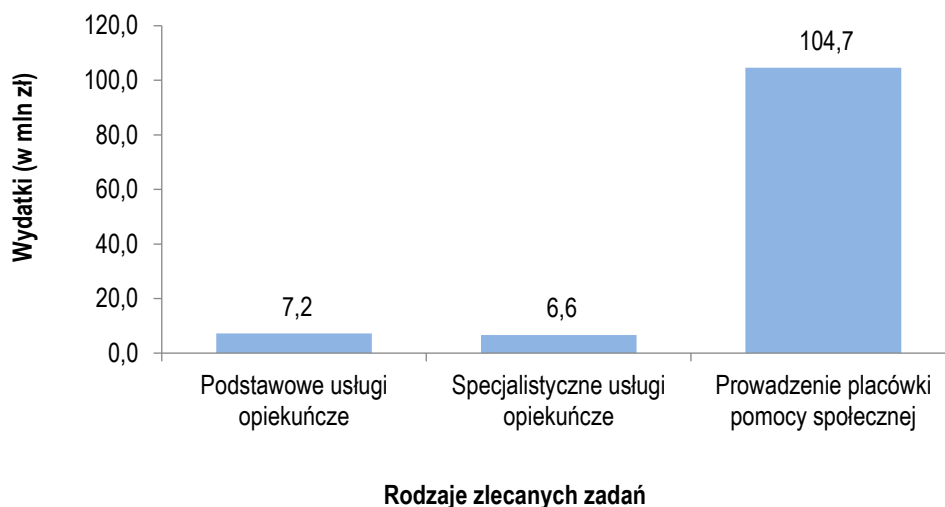
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 72. Środki przekazane organizacjom pozarządowym na realizację zadań zleczanych przez OPS i PCPR w województwie śląskim w 2021 r. (w mln zł).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Wykres 73. Wydatki na wybrane zadania zlecane przez OPS i PCPR organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2021 r. (w mln zł).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2021/2022.*

Dane na temat specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż powiat i gmina zawiera sprawozdanie *MRiPS-06*. Zgodnie z nim w województwie śląskim na koniec 2021 r. tego rodzaju instytucje funkcjonowały w 32 jednostkach samorządu terytorialnego, tj. w 17% z nich. W tym czasie liczba specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty niepubliczne wyniosła 145, a ich udział kształtował się na poziomie 27,2%. Najwyższe wartości udziału tego rodzaju instytucji zanotowano w podregionie częstochowskim (51,9%), katowickim (39,8%) oraz tyskim (33,3%), natomiast najniższe w bytomskim (11,1%), sosnowieckim (13,2%) oraz bielskim (21,9%). Analizowany wskaźnik był wyższy w miastach na prawach powiatu (29,3%) w porównaniu z powiatami ziemskimi (23,0%). Jeśli chodzi o poszczególne powiaty najwyższe jego wartości zanotowano w m. Częstochowa (69,4%) oraz żywieckim i m. Siemianowice Śląskie (po 66,7%). W 9 powiatach nie stwierdzono występowania specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty niepubliczne²⁰⁷.

W 2021 r. podmioty niepubliczne prowadziły jedyny działający w województwie rodzinny dom pomocy. Znaczący udział tego rodzaju instytucji był charakterystyczny dla schronisk dla osób bezdomnych (67%), schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (60%), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (57%) oraz środowiskowych domów samopomocy (52%). W tym czasie najmniejszym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne charakteryzowały się kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (w województwie działała 1 jednostka prowadzona przez gminę / powiat), mieszkania chronione (6%), ośrodki interwencji kryzysowej (2 z 17) oraz kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (3 z 19)²⁰⁸.

W latach 2020-2021 nastąpił spadek liczby jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 11 podmiotów (7,1%)²⁰⁹. Jednak udział tego rodzaju instytucji

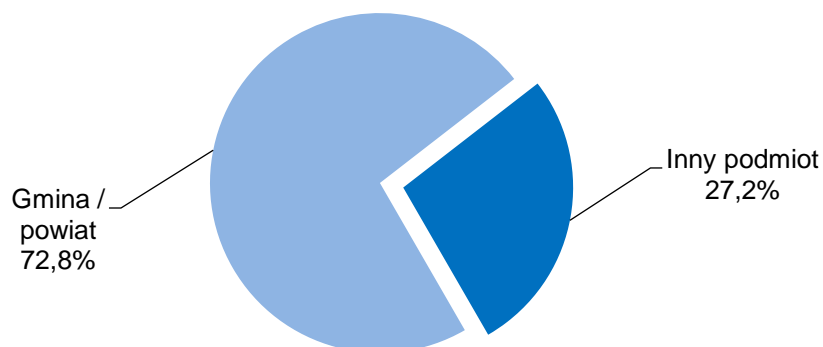
²⁰⁷ Były to powiaty: będziński, częstochowski, kłobucki, lubliniecki, rybnicki, zawierciański, m. Bielsko-Biała, m. Piekary Śląskie oraz m. Żory.

²⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

²⁰⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

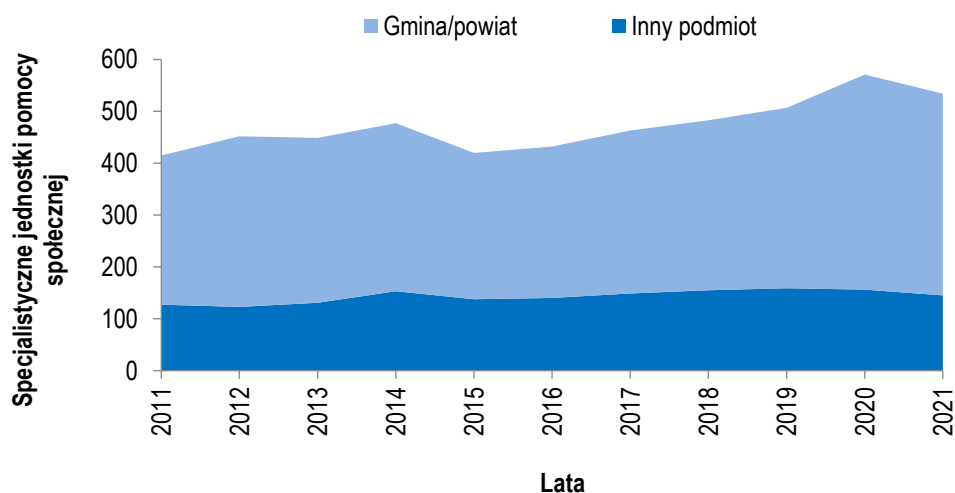
zmniejszył się w analizowanym okresie nieznacznie – o 0,6 punktu proc. W 2021 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat. O ile w całym kraju wynosił on przeciętnie 23,4%, to w województwie śląskim 27,2%²¹⁰.

Wykres 74. Struktura specjalistycznych jednostek pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2021 r. (N= 534).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

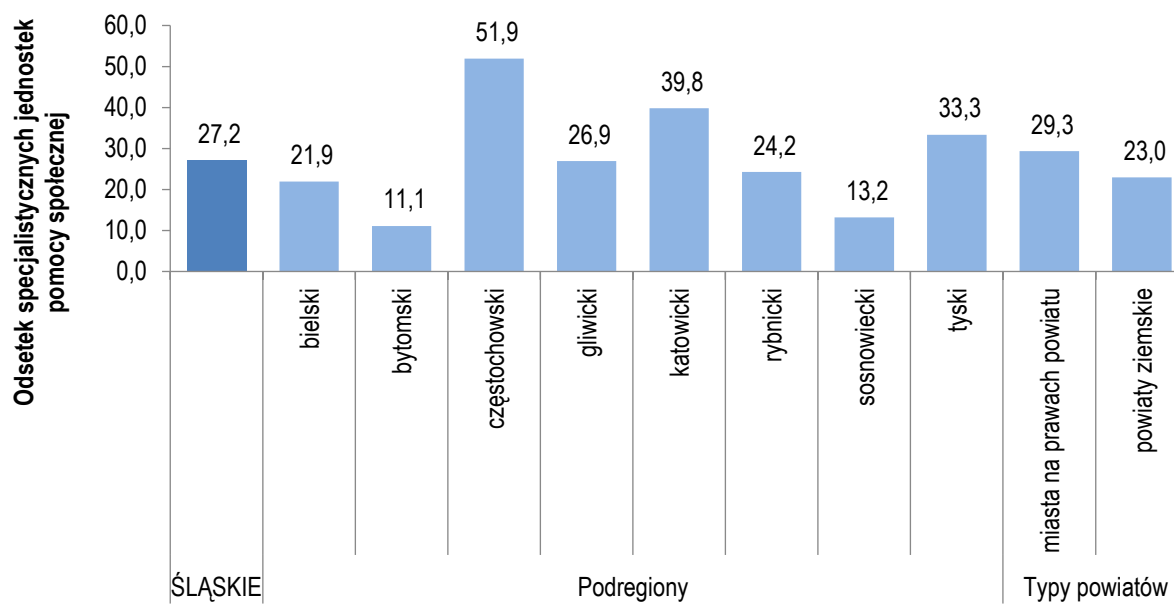
Wykres 75. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego - województwo śląskie w latach 2011-2021, stan na koniec danego roku.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* i *MRPiPS-03* za lata 2011-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021.

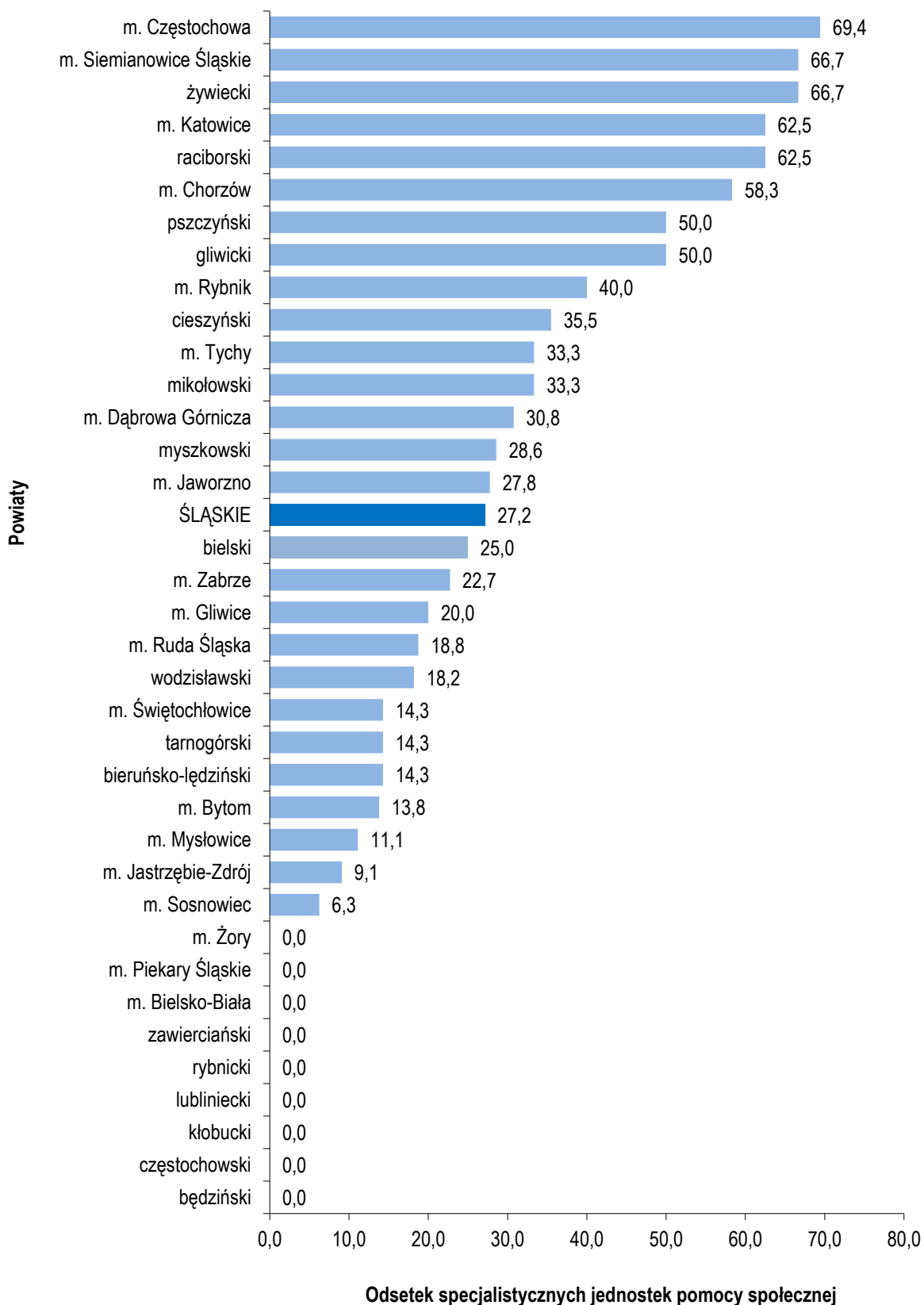
²¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 76. Odsetek specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg terytoriów - województwo śląskie, stan na koniec 2021 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Wykres 77. Odsetek specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2021 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2022 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2022 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2021/2022*. Narzędzie to, udostępnione przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej*. Choć do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek, to jednak nie wszystkie OPS-y i PCPR-y przekazały komplet informacji dotyczących prognoz na 2022 rok.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem danych zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmienne) identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2022 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych w kolumnach jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2022 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2021 roku lub były od nich o 25% niższe.

Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z danymi z poprzednich lat. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych informacji.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych danych umożliwia zwiększenie precyzji prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych liczbowych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są w wielu wypadkach możliwe tylko w przypadku wartości procentowych ujętych w kolumnie „Prognozowana zmiana w latach 2021-2022”.

8.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2022 roku liczba osób, którym zostanie udzielona pomoc i wsparcie będzie większa od tej z 2021 roku o 1,7%. Liczba osób, którym zostanie przyznane świadczenie wzrośnie o 1,3%, w tym: długotrwale korzystających z pomocy społecznej o 0,2%, w wieku przedprodukcyjnym o 1,9%, produkcyjnym o 0,7%, a poprodukcyjnym o 0,4%. Liczba rodzin objętych pomocą w formie świadczeń wzrośnie o 1,2%, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach będzie większa o 1,1%.

Jeśli chodzi o wywiady środowiskowe, to w 2022 roku prognozowany jest wzrost liczby osób, z którymi zostaną one przeprowadzone (o 1,2%), liczby rodzin, których będą dotyczyć (o 1,7%) i liczby osób w tychże rodzinach (o 1,1%). W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2022 r. liczba zawartych tego rodzaju porozumień zwiększy się o 1,2%, natomiast liczba osób nimi objętych o 0,6%.

Tabela 1. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2022.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2021	Wartość prognozowana na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba JOPS
Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia				209 383	212 878	1,7	184
Osoby i rodziny, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy		liczba osób		93 491	94 623	1,2	182
		liczba rodzin		74 851	76 148	1,7	182
		liczba osób w rodzinach		136 245	137 676	1,1	182
Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	liczba osób	ogółem		84 273	85 371	1,3	183
		długotrwale korzystające*		49 850	49 961	0,2	184
		w wieku	przedprodukcyjnym	18 611	18 961	1,9	183
			produkcyjnym	43 153	43 465	0,7	183
	poprodukcyjnym		18 940	19 018	0,4	183	
	liczba rodzin		62 785	63 511	1,2	183	
	liczba osób w rodzinach		115 453	116 733	1,1	183	

* Osoby, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2021-2022”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2021/2022.

Tabela 2. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2022.

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2021	Wartość prognozowana na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba JOPS
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	5 697	5 764	1,2	184
Liczba osób objętych kontraktem	5 922	5 958	0,6	184

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2021/2022.

8.2. Zasoby instytucjonalne

Formularz *OZPS – edycja 2021/2022* udostępniony przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej pozwolił zebrać informacje na temat prognozowanej sytuacji w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród specjalistycznych jednostek pomocy społecznej wyżej wymienione narzędzie uwzględniło: ośrodki wsparcia (w tym: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, kluby samopomocy, schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi), ogrzewalnie, noclegownie, domy pomocy społecznej, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w 2022 roku w województwie śląskim wzrośnie liczba miejsc w klubach samopomocy - o 11,7% oraz w dziennych domach pomocy - o 0,7%. Ze spadkiem liczby miejsc będziemy mieć do czynienia w przypadku mieszkań chronionych - o 3,1%, środowiskowych domów samopomocy - o 1,7% oraz domów pomocy społecznej - o 0,7%. Liczba miejsc w schroniskach dla osób bezdomnych i schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, ogrzewalniach, noclegowniach oraz ośrodkach interwencji kryzysowej ma pozostać na niezmiennym poziomie.

Jeśli chodzi o liczbę korzystających, to w 2022 roku w województwie śląskim prognozuje się wzrost liczby korzystających z noclegowni - o 6,1%, mieszkań chronionych - o 5,3%, ogrzewalni - o 2,1%, ośrodków interwencji kryzysowej - o 1,3% oraz dziennych domów pomocy - 0,3%. Spadek w tym zakresie prognozuje się w przypadku: jednostek specjalistycznego poradnictwa - o 5,9%, środowiskowych domów samopomocy - o 2,3%, klubów samopomocy - o 0,3% oraz schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi - o 0,1%. Liczba korzystających z domów pomocy społecznej ma pozostać praktycznie taka sama.

Poziom zapotrzebowania na placówki i miejsca pomocy wynika m.in. z prognozowanej liczby osób korzystających, liczby oczekujących na otrzymanie wsparcia, a w przypadku noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych także z liczby skierowań będących wynikiem eksmisji. Według danych przekazanych w ramach formularzy *OZPS – edycja 2021/2022* na koniec 2021 r. najwięcej osób oczekiwało na udzielenie wsparcia w domach pomocy społecznej – co najmniej 863 osoby²¹¹ oraz środowiskowych domach samopomocy – 175 osób. W przypadku dziennych domów pomocy były to 74 osoby, mieszkań chronionych – co najmniej 55 osób, a klubów samopomocy – 49 osób²¹². W tym czasie liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji do schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi wyniosła 72, a do noclegowni 15.

Badane JOPS prognozują spadek liczby oczekujących na uzyskanie pomocy w 2022 r. w przypadku: dziennych domów pomocy o 41,9%, klubów samopomocy – o 32,7%, środowiskowych domów samopomocy o 4,0% oraz domów pomocy społecznej – o 1,1%. Wzrost liczby oczekujących przewidywany jest jedynie w przypadku mieszkań chronionych – o 3,6%. Liczba skierowanych w wyniku eksmisji do noclegowni ma spaść do zera, natomiast do schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – o 9,8%.

²¹¹ Jednocześnie należy zauważyć, że zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu *MRiPS-05* za okres I-XII 2022 r. 44% JST posiadających DPS o zasięgu lokalnym wskazało na brak kolejki oczekujących. Analogiczna wartość w przypadku JST dysponujących domami pomocy społecznej o zasięgu ponadlokalnym wyniosła 10%.

²¹² Określenie „co najmniej” oznacza, że dane uzyskano z niepełnej liczby jednostek, a faktyczna liczba oczekujących może być większa.

Podsumowując powyższe dane można stwierdzić, że w województwie śląskim w 2021 roku nadal wiele osób oczekiwało na uzyskanie wsparcia. W szczególności problem ten dotyczył domów pomocy społecznej oraz środowiskowych domów samopomocy, ale także dziennych domów pomocy, mieszkań chronionych oraz klubów samopomocy. Niepokojąca sytuacja występowała w przypadku mieszkań chronionych, gdzie spadkowi ich liczby towarzyszył jednoczesny wzrost liczby oczekujących. Tak więc pomimo występowania korzystnych tendencji, takich jak spadek liczby osób oczekujących oraz skierowanych w wyniku eksmisji w województwie śląskim nadal mamy do czynienia z utrudnieniami w korzystaniu ze wsparcia wielu rodzajów specjalistycznych jednostek pomocy społecznej.

Tabela 3. Zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznych jednostek pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2021 roku.

Wyszczególnienie			Wartość	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba oczekujących	472	184	
		liczba decyzji odmownych	70	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba oczekujących	175	184
		dzienne domy pomocy	liczba oczekujących	74	184
		kluby samopomocy	liczba oczekujących	49	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	72	182
	Noclegownie	liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	15	182	
Domy pomocy społecznej	liczba oczekujących	863	183		
	liczba decyzji odmownych	80	183		
Mieszkania chronione	liczba oczekujących	55	183		

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2021/2022.

Tabela 4. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2022.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2021	Prognoza na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba miejsc	8 067	8 150	1,0	184	
		liczba korzystających	10 925	10 724	-1,8	184	
		liczba oczekujących	472	403	-14,6	184	
		liczba decyzji odmownych	70	59	-15,7	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba miejsc	2 077	2 042	-1,7	184
			liczba korzystających	2 265	2 212	-2,3	184
			liczba umieszczonych	869	841	-3,2	184
			liczba oczekujących	175	168	-4,0	184
		dzienne domy pomocy	liczba miejsc	2 314	2 330	0,7	184
			liczba korzystających	2 551	2 559	0,3	184
			liczba oczekujących	74	43	-41,9	184
		kluby samopomocy	liczba miejsc	717	801	11,7	184
			liczba korzystających	1 021	1 018	-0,3	184
			liczba oczekujących	49	33	-32,7	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	liczba miejsc	1 571	1 571	0,0	184
			liczba korzystających	2 443	2 441	-0,1	184
			liczba skierowanych w wyniku eksmisji	51	46	-9,8	181
		Ogrzewalnie	liczba miejsc	270	270	0,0	183
			liczba korzystających	1 658	1 693	2,1	183
		Noclegownie	liczba miejsc	775	775	0,0	182
liczba korzystających	1 531		1 625	6,1	182		
liczba skierowanych w wyniku eksmisji	15		0	-100,0	182		
Domy pomocy społecznej	liczba miejsc	8 673	8 609	-0,7	183		
	liczba korzystających	9 853	9 854	0,0	183		
	liczba umieszczonych	1 756	1 702	-3,1	182		
	liczba oczekujących	760	752	-1,1	182		
	liczba decyzji odmownych	80	85	6,3	183		
Mieszkania chronione	liczba miejsc	733	710	-3,1	183		
	liczba korzystających	742	781	5,3	183		
	liczba umieszczonych	502	547	9,0	183		
	liczba oczekujących	55	57	3,6	183		
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba miejsc	276	276	0,0	177		
	liczba korzystających	7 471	7 568	1,3	177		
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	liczba korzystających	14 577	13 712	-5,9	176		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2021-2022”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2021/2022.

8.3. Zasoby kadrowe

Formularz OZPS 2021/2022 obejmował swym zakresem tematycznym m.in. pracowników podstawowych i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności: ośrodków wsparcia (w tym: środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, schronisk dla osób bezdomnych oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi), domów pomocy społecznej, mieszkań chronionych, jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz noclegowni i ogrzewalni ²¹³.

Spośród ujętych w wyżej wymienionym formularzu specjalistycznych jednostek pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia w 2022 r. prognozuje się w przypadku: mieszkań chronionych – o 8,0%, jednostek specjalistycznego poradnictwa – o 7,4%, schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 3,9% oraz dziennych domów pomocy – o 1,3%. Według otrzymanych prognoz spadek zatrudnienia dotyczyć będzie środowiskowych domów samopomocy – o 1,5% i domów pomocy społecznej – o 0,7%, a liczba pracowników klubów samopomocy, ogrzewalni i noclegowni ma pozostać na niezmiennym poziomie.

Tabela 5. Kadra specjalistycznych jednostek pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na 2022 rok.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2021	Potrzeby prognozowane na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba jednostek (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	1 610	1 619	0,6	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	660	650	-1,5	184
		dzienne domy pomocy	399	404	1,3	184
		kluby samopomocy	32	32	0,0	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	305	317	3,9	184
Ogrzewalnie		39	39	0,0	183	
Noclegownie		96	96	0,0	182	
Domy pomocy społecznej		6 056	6 014	-0,7	183	
Mieszkania chronione		113	122	8,0	183	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa		162	174	7,4	176	

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2021-2022”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2021/2022.

²¹³ Formularz nie zawierał informacji nt. zatrudnienia w ośrodkach interwencji kryzysowej.

8.4. Świadczenia pomocy społecznej

8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy *OZPS – edycja 2021/2022* znalazły się dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. W pierwszej grupie uwzględniono: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłek celowy oraz zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2, natomiast w drugiej: zapewnienie posiłku, schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS.

Dane udostępnione przez ośrodki pomocy społecznej wskazują, iż w roku 2022, w stosunku do roku 2021, największy procentowy wzrost liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 4,6%). Mniej wzrosnie liczba świadczeniobiorców korzystających z: zasiłku celowego (o 1,3%), zasiłku okresowego (o 1,0%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 0,8%), zapewnienia posiłku ogółem (o 0,4%) oraz zapewnienia schronienia (o 0,3%). Spadek liczby świadczeniobiorców prognozowany jest jedynie w przypadku zasiłku stałego (o 0,3%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się liczbę świadczeniobiorców w przypadku zasiłku okresowego kontynuowanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłku celowego przyznanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 oraz zapewnienia ubrania.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w latach 2021-2022 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (o 6,9%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: zapewnienia posiłku (o 4,0%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 3,8%), zasiłku okresowego (o 3,7%), zapewnienia schronienia (2,3%), zasiłku stałego (o 2,0%) oraz zasiłku celowego (o 1,6%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 oraz zapewnienie ubrania. Spadek wydatków nie jest prognozowany w żadnym przypadku.

Tabela 6. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2022.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2021	Wartość prognozowana na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba JOPS		
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	ogółem		liczba osób	16 621	16 569	-0,3	167	
				kwota świadczeń (w zł)	83 491 104	85 146 754	2,0	165	
		w tym dla osób:	samotnie gospodarujących	liczba osób	14 432	14 399	-0,2	167	
				kwota świadczeń (w zł)	78 438 210	79 908 558	1,9	166	
			w rodzinach	liczba osób	2 412	2 389	-1,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	6 291 527	6 424 570	2,1	165	
	zasilek okresowy	ogółem		liczba osób	24 435	24 687	1,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	45 163 735	46 820 475	3,7	166	
		w tym z tytułu:	bezrobocia	liczba osób	14 474	14 535	0,4	166	
				kwota świadczeń (w zł)	29 682 906	30 329 730	2,2	165	
			długotrwałej choroby	liczba osób	3 477	3 500	0,7	167	
				kwota świadczeń (w zł)	3 778 591	3 987 729	5,5	162	
			niepełnosprawności	liczba osób	5 106	5 084	-0,4	167	
				kwota świadczeń (w zł)	4 407 822	4 608 135	4,5	164	
			możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	liczba osób	114	121	6,1	167	
				kwota świadczeń (w zł)	71 981	80 067	11,2	166	
		zasilek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b		liczba osób	12	12	0,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	7 684	7 684	0,0	167	
		zasilek celowy	ogółem		liczba osób	46 378	46 986	1,3	167
					kwota świadczeń (w zł)	52 404 393	53 224 096	1,6	166
	w tym przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posilek w szkole i w domu”	liczba osób	28 491	28 507	0,1	167			
		kwota świadczeń (w zł)	30 744 190	31 260 250	1,7	166			
zasilek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		liczba osób	0	0	0,0	167			
		kwota świadczeń (w zł)	0	0	0,0	167			
Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	posilek	ogółem		liczba osób	24 077	24 169	0,4	167	
				kwota świadczeń (w zł)	20 311 878	21 125 654	4,0	167	
		w tym:	dla dzieci	liczba osób	16 146	16 419	1,7	167	
				kwota świadczeń (w zł)	7 470 942	7 533 531	0,8	159	
			przyzn. w ramach prog. wieloletniego „Posilek w szkole i w domu”	ogółem	liczba osób	21 869	22 215	1,6	167
					kwota świadczeń (w zł)	16 780 831	17 696 099	5,5	166
			w tym dla dzieci	liczba osób	15 669	16 153	3,1	167	
				kwota świadczeń (w zł)	6 251 914	6 735 075	7,7	165	
	schronienie		liczba osób	4 114	4 127	0,3	167		
			kwota świadczeń (w zł)	24 561 372	25 124 916	2,3	163		
	ubranie		liczba osób	28	28	0,0	167		
			kwota świadczeń (w zł)	5 551	5 551	0,0	167		
	sprawienie pogrzebu		liczba osób	970	1 015	4,6	167		
			kwota świadczeń (w zł)	2 725 675	2 913 461	6,9	166		
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	8 679	8 750	0,8	167		
			kwota świadczeń (w zł)	261 409 017	271 390 908	3,8	166		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2021-2022”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2021/2022.

8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz OZPS – edycja 2021/2022, w zakresie świadczeń wymienionych w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, uwzględnia jedynie trzy. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w latach 2021-2022 wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (z 38 do 48 osób), pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (z 40 do 49 osób) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (z 131 do 148 osób).

Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 31,1%, pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 25,9% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 13,0%.

Tabela 7. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2022.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2021	Wartość prognozowana na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba JOPS	
Pełnienie osoby opuszczające instytucje o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej	ogółem	liczba osób	193	225	16,6	36	
		kwota świadczeń (w zł)	803 686	953 383	18,6	36	
	w tym pomoc pieniężna na:	usamodzielnienie	liczba osób	40	49	22,5	36
			kwota świadczeń (w zł)	156 618	205 255	31,1	36
		kontynuowanie nauki	liczba osób	131	148	13,0	36
			kwota świadczeń (w zł)	537 965	607 874	13,0	36
		zagospodarowanie	liczba osób	38	48	26,3	36
			kwota świadczeń (w zł)	102 031	128 423	25,9	36

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2021/2022.

8.5. Wydatki w pomocy społecznej

Formularz *OZPS 2021/2022* zawierał także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS, 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85215 - Dodatki mieszkaniowe, 85216 - Zasiłki stałe, 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców, 85232 – Centra Integracji Społecznej, 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych oraz 85295 - Pozostała działalność²¹⁴.

W ramach badania z zastosowaniem formularzy *OZPS - 2021/2022* podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2022 roku w ramach prawie wszystkich wyżej wymienionych rozdziałów oprócz: 85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85231 - Pomoc dla cudzoziemców (33-krotny wzrost z 107 867 zł do 3 676 461 zł), 85295 - Pozostała działalność (o 76,1%) oraz 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 20,8%). Wśród pozostałych wydatków znaczące wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano w przypadku rozdziałów: 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 15,1%), 85232 - Centra Integracji Społecznej (o 13,7%), 85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS (o 13,3%), 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 11,5%) oraz 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania (o 11,3%). Mniejsze wzrosty mają dotyczyć rozdziałów: 85203 - Ośrodki wsparcia (o 7,3%), 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej (o 6,3%), 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (o 5,8%), 85216 - Zasiłki stałe (o 3,0%), 85215 - Dodatki mieszkaniowe (o 1,9%) oraz 85202 - Domy pomocy społecznej (o 0,04%).

²¹⁴ Ze względu na specyfikę rozdziału 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych został on pominięty w analizie zapotrzebowania na środki finansowe.

Tabela 8. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2022 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2021	Wartość prognozowana na rok 2022	Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %)	Liczba JOPS
85202 - Domy pomocy społecznej	541 267 348	541 493 236	0,0	183
85203 - Ośrodki wsparcia	93 321 658	100 151 825	7,3	183
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	6 647 893	6 465 926	-2,7	183
85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS	7 852 883	8 895 603	13,3	183
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	101 801 556	113 488 280	11,5	183
85215 - Dodatki mieszkaniowe	115 641 464	117 818 354	1,9	182
85216 - Zasiłki stałe	84 507 311	87 020 413	3,0	183
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	26 260 671	27 788 862	5,8	36
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	398 332 149	423 345 240	6,3	165
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	16 200 711	19 575 134	20,8	183
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	64 254 914	73 933 201	15,1	183
85230 - Pomoc w zakresie dożywiania	49 979 308	55 615 257	11,3	183
85231 - Pomoc dla cudzoziemców*	107 867	3 676 461	3 308,3	183
85232 - Centra Integracji Społecznej	14 046 255	15 971 045	13,7	183
85295 – Pozostała działalność	96 469 643	169 883 775	76,1	182

* Prognozowana zmiana w latach 2021-2022 (w %) w rozdziale 85231 - Pomoc dla cudzoziemców jest wynikiem przedstawienia prognoz przez jedynie 14 jednostek spośród 184, które przewidują realizację tego zadania.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2021-2022”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2021/2022.

9. PODSUMOWANIE

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej uprzemysłowiony i zurbanizowany region kraju, choć odsetek ludności miejskiej ulega stałemu zmniejszeniu. Mimo, iż śląskie należy do grupy województw najmniejszych pod względem powierzchni, to wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Na przestrzeni lat 2010-2020 ludność województwa śląskiego zmniejszyła się o 142,6 tys. osób (3,1%). Spadek liczby ludności spowodowany jest głównie ujemnym przyrostem naturalnym oraz niekorzystnym saldem migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. Województwo śląskie z powodu tych ostatnich straciło w latach 2010-2020 ponad 39,6 tys. mieszkańców.

Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia oraz ujemnym saldzie migracji powoduje, iż maleje udział osób w wieku produkcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. O ile w 2010 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 17,6%, o tyle w roku 2020 już 23,7%. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację obecnego trendu. W 2035 roku udział seniorów wzrośnie do 24,4%, zaś w 2050 roku do 30,5%. Zjawiskom tym towarzyszą zmiany modelu rodziny objawiające się m.in. zmniejszaniem przeciętnej liczby osób w gospodarstwach domowych, co dodatkowo utrudnia zapewnienie opieki powiększającej się liczbie seniorów.

W województwie śląskim utrzymuje się korzystna tendencja wydłużania się przeciętnej długości trwania życia, jednak przez cały czas mieszkańiec województwa żyje krócej niż statystyczny Polak. Inną korzystną tendencją, którą można zauważyć jest malejący wskaźnik zgonów niemowląt, który jednak praktycznie cały czas przyjmuje wartości mniej korzystne od ogólnopolskich.

Ponadto, w odniesieniu do sytuacji w całym kraju, województwo śląskie cechowało się w latach 2010-2020 niższymi wskaźnikami urodzeń żywych, zbliżonymi wskaźnikami zawartych małżeństw oraz wyższymi wskaźnikami zgonów, separacji i rozwodów.

W 2020 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim wyniosło 5 451 zł i było o 72 zł niższe od średniej dla Polski. W 2021 roku przeciętne wysokości świadczeń społecznych brutto w województwie śląskim były wyższe niż w kraju zarówno w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 3 135 zł, tj. o 415 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 2 622 zł, tj. o 486 zł więcej niż średnia dla Polski, renta rodzinna: 2 878 zł, tj. o 475 zł więcej niż średnia dla Polski), jak i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 568 zł, tj. o 139 zł więcej niż średnia dla Polski).

W 2019 roku wskaźniki zagrożenia ubóstwem były w województwie śląskim zdecydowanie niższe niż w kraju²¹⁵. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2019 roku 9,1% (w Polsce 13,0%). W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek wartości tego wskaźnika o 0,4 punktu proc. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2019 roku 5,7% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 9,0%). W stosunku do roku 2018 wartość tego wskaźnika spadła o 1,7 punktu proc. Udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 2,3% (w całym kraju 4,2%). W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,6 punktu proc.

W województwie śląskim w 2021 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 121,2 tys. przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000

²¹⁵ Główny Urząd Statystyczny nie podał danych za 2020 rok, ostatnie dostępne dane pochodzą z 2019 roku.

ludności wyniosła 27,1 (w Polsce 21,5). W stosunku do 2020 roku liczba przestępstw wzrosła o 3,0%.

Na koniec stycznia 2022 roku zarejestrowanych było 78 569 bezrobotnych. W tym czasie wysokość stopy bezrobocia kształtowała się na poziomie 4,3% (w Polsce 5,5%). Długotrwałe bezrobocie dotyczyło 39 330 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 16 184 osób, tj. o 17,1%, natomiast udział długotrwałe bezrobotnych wzrósł do 50,1% (w roku 2020 wynosił 42,1%).

W 2021 roku pomocą społeczną objętych było 80 819 rodzin, a w nich 153 101 osób, które stanowiły 3,4% mieszkańców województwa śląskiego. Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną wystąpił w podregionie katowickim i sosnowieckim (po 4,1%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w powiecie będzińskim (5,9%), natomiast na poziomie gmin - w Psarach (17,7%). W latach 2020-2021 zmniejszyła się liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej (o 3 942, tj. o 4,7%) oraz liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 10 172, tj. o 6,2%). W 2022 roku prognozuje się nieznaczny wzrost ogólnej liczby osób, którym zostanie przyznane świadczenie (o 1,3%), a także nieznaczny wzrost (o 1,2%) liczby rodzin, którym zostanie udzielona taka pomoc. W latach 2020-2021 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 1 198 rodzin, tj. o 7,1%), jednoosobowych (o 1 073 rodziny, tj. o 2,1%), rodzin z dziećmi (o 1 829 rodzin, tj. o 9,0%), rodzin niepełnych (o 922 rodziny, tj. o 10,3%) oraz rodzin emerytów i rencistów (o 549, tj. o 2,9%).

Na podstawie danych ujętych w sprawozdaniach *MRiPS-03* ustalono, że w 2021 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim było ubóstwo (55 440 osób w rodzinach objętych pomocą społeczną, które stanowiły 1,2% ludności²¹⁶), następnie długotrwała lub ciężka choroba (51 817 osób, tj. 1,2% ludności), bezrobocie (47 655 osób, tj. 1,1% ludności), niepełnosprawność (42 111 osób, tj. 0,9% ludności) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (39 655 osób, tj. 0,9% ludności)²¹⁷.

Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa wystąpił w podregionie bytomskim (1,9%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w m. Siemianowice Śląskie (3,1%), natomiast na poziomie gmin - w Rajczy (5,0%).

Na koniec 2021 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowało 718 jednostek pomocy społecznej, w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 534 specjalistyczne (pozostałe jednostki). W latach 2020-2021 zanotowano zmniejszenie się liczby specjalistycznych jednostek pomocy społecznej o 6,5%. Spadki miały miejsce w przypadku: mieszkań chronionych, „innych ośrodków wsparcia”, schronisk dla osób bezdomnych, placówek specjalistycznego poradnictwa, dziennych domów pomocy, ośrodków interwencji kryzysowej, noclegowni oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi. Wzrosty dotyczyły: klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, środowiskowych domów samopomocy, ogrzewalni oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. W przypadku domów pomocy społecznej, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinnych domów pomocy w latach 2020-2021 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek.

²¹⁶ Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, aby uzyskać prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej musi zostać spełnione kryterium dochodowe.

²¹⁷ Dana rodzina oraz jej członkowie mogli uzyskać pomoc z powodu więcej niż jednej przyczyny.

W 2021 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się zbliżoną strukturą jednostek wg zasięgu ich działania. W latach 2020-2021 mieliśmy do czynienia ze wzrostem liczby jednostek o zasięgu ponadlokalnym (o 10,9%) przy jednoczesnym spadku tych o zasięgu lokalnym (o 13,0%).

Liczba miejsc, którymi na koniec 2021 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 17 718. W latach 2020-2021 zanotowano zmniejszenie się liczby miejsc w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej o 3,4%. W tym okresie spadki liczby miejsc zanotowano w przypadku: dziennych domów pomocy, „innych ośrodków wsparcia”, schronisk dla osób bezdomnych, domów pomocy społecznej oraz noclegowni. Wzrosty natomiast dotyczyły: klubów samopomocy (innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi), schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, środowiskowych domów samopomocy, mieszkań chronionych, domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz ogrzewalni. Jeśli chodzi o kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinne domy pomocy społecznej to w latach 2020-2021 nie stwierdzono zmiany liczby miejsc jakimi dysponowały.

W 2021 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż Polsce i wynosił 39,4 wobec 46,3 dla całego kraju. Niższe niż w całym kraju poziomy analizowanego wskaźnika zanotowano w przypadku: środowiskowych domów samopomocy, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domów pomocy społecznej, „innych ośrodków wsparcia”, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinnych domów pomocy. W 2021 roku wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły: noclegowni, schronisk dla osób bezdomnych, mieszkań chronionych, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, ogrzewalni oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Dane przekazane przez OPS-y oraz PCPR-y za pośrednictwem formularzy *OZPS 2021/2022* wskazują, że istniejąca infrastruktura nie w pełni zaspokaja występujące potrzeby. Na koniec 2021 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domach pomocy społecznej czekały co najmniej 863 osoby (choć jednocześnie 44% JST posiadających DPS o zasięgu lokalnym wskazało na brak kolejki oczekujących, a analogiczna wartość w przypadku JST dysponujących DPS-ami o zasięgu ponadlokalnym wyniosła 10%), na skorzystanie ze wsparcia środowiskowych domów samopomocy – 175 osób, dziennych domów pomocy – 74 osoby, mieszkań chronionych – co najmniej 55 osób, a klubów samopomocy – 49 osób. Równocześnie informacje zawarte w formularzach *OZPS 2021/2022* wskazują, że w 2022 roku nastąpi spadek liczby oczekujących w przypadku: dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, środowiskowych domów samopomocy oraz domów pomocy społecznej. Ponadto zmniejszyć ma się liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji do schronisk i noclegowni. Niepokój może budzić jednak sytuacja w zakresie mieszkań chronionych, gdzie spadkowi ich liczby towarzyszyć ma jednocześnie wzrost liczby oczekujących.

Na koniec 2021 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zatrudniały 13 309 osób. Przeciętnie na 10 tys. mieszkańców województwa śląskiego przypadało ich 29,6 (w Polsce 33,0). W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 28,3, natomiast w powiatach ziemskich 31,3. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim i tyskim (po 24,4) oraz sosnowieckim (25,7), a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój (12,6), m. Żory (16,6) oraz powiecie kłobuckim (17,6). Wśród pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na koniec 2021 r. dominowały osoby zatrudnione w domach pomocy społecznej (5 733 osoby) oraz ośrodkach pomocy społecznej (5 640 osób). W latach 2020-2021 liczba pracowników JOPS spadła dość znacznie, bo o 1 548

osób, tj. o 10,4%. Największy liczbowy spadek zanotowano w przypadku ośrodków pomocy społecznej (1 365 osób), natomiast największy wzrost dotyczył środowiskowych domów samopomocy (21 osób).

Prognozy zawarte w formularzach *OZPS 2021/2022* wskazują, że w 2022 r. wśród specjalistycznych jednostek pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia wystąpi w przypadku: mieszkań chronionych, jednostek specjalistycznego poradnictwa, schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz dziennych domów pomocy. Spadek zatrudnienia dotyczyć będzie środowiskowych domów samopomocy i domów pomocy społecznej, a liczba pracowników klubów samopomocy, ogrzewalni i noclegowni ma pozostać na niezmiennym poziomie.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę OPS-y i PCPR-y zatrudniają m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2021/2022*, w województwie śląskim w 2021 r. w tego rodzaju instytucjach odnotowano: 474 wolontariuszy, 167 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) oraz 148 stażystów. Współpracę z wolontariuszami deklarowało 18% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Najczęściej z wolontariuszami współpracowały ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich, gminy wiejskie oraz JST położone w podregionach: częstochowskim, bytomskim i tyskim. Stosowanie zatrudnienia subsydiowanego deklarowało 16% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, natomiast stażyści byli zatrudniani przez 30% tego rodzaju instytucji.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2021/2022* w 2021 roku wśród pracowników podstawowych JOPS 73,7% legitymowało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 21,2%, a inny niż ww. poziom wykształcenia był udziałem 5,2% pracowników. Najniższym odsetkiem pracowników z wyższym wykształceniem cechowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie. Specjalizację I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało 641 pracowników socjalnych podstawowych JOPS. Stanowili oni 28,5% analizowanej kategorii zawodowej. Najniższą wartością ww. wskaźnika charakteryzowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie. Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało 687 osób stanowiących 8,5% wszystkich pracowników. Wskaźnik ten najniższą wartość przyjmował, analogicznie jak w przypadku specjalizacji w zawodzie pracownika socjalnego, w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie.

Kluczową kategorię zawodową w obszarze pomocy i integracji społecznej stanowią pracownicy socjalni. W 2021 r. w województwie śląskim w JOPS szczebla gminnego i powiatowego zatrudnionych było 2 432 przedstawicieli tej kategorii zawodowej. Stanowili oni 18,3% ogółu pracowników. Najwięcej z nich – 2 067 - było zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej, gdzie stanowili 36,6% ogółu pracowników. Wśród nich 1 855, tj. 89,7% świadczyło pracę socjalną w środowisku.

Ustawa o pomocy społecznej stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2021 r.

jedynie 89,8% OPS spełniało zakładane w ustawie wymogi dotyczące liczby ludności / środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego.

W 2021 roku świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych gminom, przyznano w trybie decyzji 83 299 osobom. Stanowiły one 1,9% ogółu ludności (w Polsce 2,5%). Świadczenia pieniężne przyznano decyzją 54 481 osobom, natomiast niepieniężne 39 992 osobom. Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto 63 168 rodzin liczących 129 883 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 78,2% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 76,1%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 21 341 rodzin, tj. 26,4% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 22,3%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 4 214, a grupa objętych nimi osób liczyła 4 269. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy wyniosła 1 433, a grupa objętych nimi osób liczyła 1 470. Liczba zrealizowanych projektów socjalnych wyniosła 66. Było nimi objętych 1 346 osób.

W całym 2021 roku na realizację świadczeń w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 13 318 360 zł, tj. o 46,4% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie częstochowskim (5,03 zł). Wśród powiatów najwyższą wartość analizowany wskaźnik osiągnął w powiecie myszkowskim (12,15 zł), natomiast spośród gmin - w Mierzęcicach (103,43 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (6 860 171 zł) oraz na wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiołową lub ekologiczną (3 679 385 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2021 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 548 551 664 zł, tj. o 2,8% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (169,80 zł). Najwyższy wskaźnik wśród powiatów (208,69 zł) osiągnął Chorzów, posiadający jednocześnie status gminy i powiatu. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (264 894 947 zł), zasiłki stałe (85 237 885 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (52 315 521 zł).

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin największy procentowy wzrost wydatków w latach 2021-2022 prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 6,9%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: zapewnienia posiłku (o 4,0%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 3,8%), zasiłku okresowego (o 3,7%), zapewnienia schronienia (2,3%), zasiłku stałego (o 2,0%) oraz zasiłku celowego (o 1,6%).

Na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów w 2021 roku w województwie śląskim wydatkowano ogółem 645 408 zł. Zdecydowaną większość tej kwoty stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,23 zł), natomiast najmniej w tuskim (0,01 zł). Rozpatrując sytuację poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w m. Świętochłowice (0,73 zł), najniższa zaś w powiatach: bieruńsko-lędzińskim, częstochowskim, mikołowskim, myszkowskim, pszczyńskim, m. Bielsko-Biała i m. Mysłowice, w których nie zanotowano z tego tytułu żadnych wydatków.

W ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (357 233 zł), „pomoc pieniężna na usamodzielnienie” (110 017 zł), „pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej” (85 435 zł) oraz „pomoc mającą na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (8 376 zł).

Jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2022 roku wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 26,3%), pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 22,5%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 13,0%). Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 31,1%), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 25,9%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 13,0%).

W minionym roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 84 347 zł, z czego 37 978 zł zostało przeznaczonych na „pomoc dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy”, natomiast na „pomoc dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą” wydatkowano 46 369 zł.

Jeśli chodzi o środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej, podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły największą potrzebę wzrostu środków w 2022 roku w ramach rozdziału 85231 – Pomoc dla cudzoziemców (33-krotny wzrost), 85295 – Pozostała działalność (o 76,1%), 85220 – Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 20,8%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 15,1%), 85232 – Centra Integracji Społecznej (o 13,7%), 85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS (o 13,3%), 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 11,5%) oraz 85230 – Pomoc w zakresie dożywiania (o 11,3%).

Organy administracji samorządowej organizując pomoc społeczną mogą współpracować w tym zakresie m.in. z organizacjami pozarządowymi. Współpraca jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych może odbywać się m.in. poprzez zlecenie realizacji zadań podmiotom III sektora. JST mogą zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań w oparciu o przepisy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub prawa zamówień publicznych. Organizacje pozarządowe mają możliwość m.in. świadczyć usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne) lub też prowadzić placówki pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularzy OZPS – edycja 2021/2022* w 2021 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 40% JST z terenu województwa śląskiego. Współpracę z organizacjami pozarządowymi najrzadziej deklarowały gminy wiejskie oraz jednostki samorządu terytorialnego położone w północnej i południowej części województwa. Środki wydatkowane na ww. zadania wyniosły ogółem 168,9 mln zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało kwotę 37,59 zł.

Zlecenie realizacji zadań w trybie działalności pożytku publicznego w 2021 r. zadeklarowało 35% JST. Z organizacjami pozarządowymi zawarto w ramach tego trybu 1 517 umów / zleceń na łączną kwotę 149,8 mln zł. Na zlecenie realizacji zadań z wykorzystaniem procedury zamówień publicznych wskazało 14% JST, a kwota środków, które trafiły w ten sposób do organizacji pozarządowych wyniosła 19,1 mln zł.

Do zadań zlecanych przez JST organizacjom pozarządowym należą m.in.: świadczenie podstawowych i/lub specjalistycznych usług opiekuńczych oraz prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2021 r. podstawowe usługi opiekuńcze zlecało 14% gmin. Wydatkowano na ten cel 7,2 mln zł, co stanowiło 4,2% ogółu środków przeznaczonych na zlecenie zadań organizacjom pozarządowym. Specjalistyczne usługi opiekuńcze zlecało w tym czasie 11% gmin. Kwota umów / zleceń wyniosła 6,6 mln zł, a udział w całości wydatków związanych ze zlecaniem realizacji zadań - 3,9%. Prowadzenie placówek pomocy społecznej w 2021 r. zlecało 15% JST. Wydatkowały one na ten cel 104,7 mln zł, która to kwota stanowiła 62,0% środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.

W województwie śląskim na koniec 2021 r. podmioty inne niż powiat lub gmina prowadziły 27,2% jednostek pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych podregionów wartości te kształtowały się od 51,9% w częstochowskim po 11,1% w bytomskim. W latach 2020-2021 nastąpił spadek liczby jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 11 podmiotów (7,1%). Ich udział zmniejszył się w tym czasie o 0,6 punktu proc. W 2021 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez tego rodzaju podmioty.

W 2021 r. do sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej wykorzystano cztery główne źródła danych: *Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach - MRiPS-03*, *Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej – MRiPS-06*, *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2021/2022*, przygotowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Informacje nt. kwalifikacji pracowników OPS / PCPR oraz współpracy tychże jednostek z sektorem pozarządowym, które w formularzu OZPS są uwzględnione wyłącznie w formie jakościowej, zostały pozyskane za pomocą ankiety uzupełniającej z wykorzystaniem systemu *LimeSurvey*.

10. WNIOSKI I REKOMENDACJE

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
1	<p>Rodzina jest głównym środowiskiem funkcjonowania swoich członków, a przede wszystkim rozwoju dziecka. Chociaż zmienia się model i warunki życia współczesnej rodziny, to jest ona nadal niezastąpiona i stanowi naturalne środowisko wychowawcze, w którym młodzi ludzie uczą się żyć i postępować w przyjęty w danej kulturze sposób. W sytuacjach, gdy rodzina nie jest w stanie sama poradzić sobie z problemami zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy.</p> <p>W 2020 r. województwo śląskie charakteryzowało się wyższymi od ogólnopolskich poziomami wskaźników rozwodów i separacji. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci. Tymczasem 56% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi.</p> <p>Liczba placówek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego utrzymuje się w województwie na niskim poziomie, a wskaźnik korzystających z ich usług jest znacznie niższy niż ogólnopolski.</p>	1.1	Wspieranie rodzin, w szczególności zagrożonych lub dotkniętych dysfunkcjami, w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji.
		1.2	Rozwój systemu poradnictwa specjalistycznego oraz terapii rodzinnej, wspierającego rodziny w sytuacjach kryzysowych.
		1.3	Promowanie wartościowych inicjatyw skierowanych na wsparcie rodzin.
2	<p>Trwająca od 2020 r. pandemia COVID-19 oraz wybuch wojny na Ukrainie spowodowały w wielu krajach, również w Polsce, niespotykany od dekad wzrost inflacji. Podwyżki cen w pierwszej kolejności dotyczą osoby najbiedniejsze – wykluczone społecznie lub zagrożone wykluczeniem.</p> <p>Obniżenie poziomu dochodów realnych przez dłuższy okres czasu może prowadzić do trudności z regulacją opłat za mieszkanie i/lub spłaty kredytów hipotecznych, a w skrajnych przypadkach grozić utratą miejsca zamieszkania.</p>	2.1	Uwzględnienie wzrostu kosztów utrzymania przy udzielaniu wsparcia materialnego z systemu pomocy społecznej.
		2.2	Monitorowanie sytuacji w zakresie zagrożenia bezdomnością oraz promowanie alternatywnych form regulacji opłat za mieszkanie.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
3	<p>Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę spowodowała ogromną falę uchodźców. Od dnia napaści na przejściach granicznych na kierunku z Ukrainy do Polski odprawiono ponad 3,6 mln osób. Część z nich decyduje się na pozostanie w Polsce. Jako wskaźnik liczby chętnych można potraktować liczbę osób zarejestrowanych w systemie PESEL. Do dnia 17 maja 2022 r. numery PESEL otrzymało 1,1 mln obywateli Ukrainy i członków ich rodzin. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji szacuje, że zostać w Polsce będzie chciało około 1,6 mln uchodźców z Ukrainy.</p>	3.1	<p>Na obecnym etapie kryzysu najważniejsza jest realizacja działań na rzecz usamodzielnienia uchodźców, w szczególności poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ułatwienie znalezienia zatrudnienia m.in. dzięki zapewnieniu opieki nad dziećmi (np. poprzez rozwój samopomocy wśród uchodźców); – zatrudnianie uchodźców o odpowiednich kwalifikacjach, np. przy realizacji usług opiekuńczych oraz w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej.
		3.2	<p>Realizacja działań zmierzających do integracji uchodźców, w szczególności poprzez organizację kursów językowych oraz szkoleń z zakresu „orientacji w społeczeństwie polskim”</p>
4	<p>W 2021 r. poziom odsetka ludności korzystającej z pomocy społecznej, w tym z powodu ubóstwa był mocno zróżnicowany w zależności od podregionu.</p>	4	<p>Kierowanie dodatkowego wsparcia do instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na terenach charakteryzujących się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników społeczno-demograficznych (podregiony: katowicki i sosnowiecki).</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
5	<p>Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywracanie niezależności i samodzielności.</p> <p>Ponadto potrzebna jest koordynacja działań podmiotów należących do różnych sektorów (publicznego, prywatnego i społecznego) oraz resortów (polityki społecznej, zdrowia, zatrudnienia, edukacji, spraw wewnętrznych itp.).</p>	5	Rozwój i pluralizacja usług społecznych poprzez wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych), czemu sprzyjać będzie m.in. stosowanie w ramach zamówień publicznych klauzul i aspektów społecznych (np. dotyczących zatrudnienia uchodźców z Ukrainy).
6	<p>W ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego.</p> <p>W zdecydowanej większości przypadków, za wymagające stałego wsparcia uznawane są osoby mające 80 i więcej lat. Województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, cechuje się mniej korzystnym wskaźnikiem obciążenia demograficznego oraz wskaźnikami udziału osób w wieku poprodukcyjnym i osób w wieku 80+.</p> <p>Zmianom ulega wielkość oraz struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi świadczone przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne oraz nieformalne sieci wsparcia. Województwo śląskie cechuje się mniej korzystnym od ogólnopolskiego wskaźnikiem liczebności przeciętnego gospodarstwa domowego.</p> <p>Na koniec 2021 r. województwo śląskie, w stosunku do poziomu kraju, cechowało się niższymi wskaźnikami liczby miejsc w dziennych domach pomocy oraz mieszkaniach chronionych wspieranych.</p>	6.1	Utrzymanie seniorów przez możliwie najdłuższy okres czasu w ich dotychczasowym środowisku zamieszkania, m.in. poprzez: rozwój profesjonalnych usług opiekuńczych oraz usług sąsiedzkich, promocję wolontariatu na rzecz wsparcia osób starszych oraz rozwój teleopieki.
		6.2	Upowszechnienie wsparcia opiekunów osób zależnych (m.in. poprzez rozwój opieki wytchnieniowej, w tym placówek środowiskowych oraz instytucji całodobowej opieki krótkoterminowej).
		6.3	Dostosowanie do występujących potrzeb sieci dziennych domów pomocy oraz mieszkań chronionych wspieranych.
7	Przedłużająca się izolacja wywołana pandemią koronawirusa negatywnie wpłynęła na aktywność życiową seniorów.	7	Podjęcie inicjatyw na rzecz aktywizacji fizycznej i społecznej seniorów.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
8	<p>Usługi opiekuńcze stanowią bardzo skuteczny instrument służący utrzymaniu seniorów przez możliwie najdłuższy okres czasu w ich dotychczasowym środowisku zamieszkania.</p> <p>Tymczasem w 2020 roku w przypadku usług opiekuńczych realizowanych w ramach zadań własnych gmin województwo śląskie, w odniesieniu do całego kraju, cechowało się mniej korzystnymi wskaźnikami: liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenie na 100 osób w wieku 80+ , przeciętnej liczby świadczeń na osobę, przeciętnej kwoty świadczeń na osobę oraz przeciętnej kwoty świadczenia.</p> <p>Usługi opiekuńcze, to dziedzina, w której stosunkowo łatwo mogą znaleźć zatrudnienie uchodźcy z Ukrainy.</p>	8.1	Zapewnienie dobrej jakości usług opiekuńczych świadczonych przez profesjonalnie przygotowany personel, m.in. poprzez zapewnienie odpowiedniego poziomu nakładów finansowych na tę formę wsparcia oraz popularyzację standaryzacji.
		8.2	Podjęcie działań umożliwiających zatrudnienie przy realizacji usług opiekuńczych uchodźców z Ukrainy m.in. poprzez organizowanie kursów językowych oraz zawodowych.
9	<p>W skład zbiorowości osób starszych i niepełnosprawnych wchodzi także osoby długotrwale chore, całkowicie niezdolne do prowadzenia gospodarstwa domowego. Takim osobom powinno się zapewnić możliwość skorzystania z opieki całodobowej również poza miejscem ich dotychczasowego zamieszkania. Tymczasem kolejka oczekujących na umieszczenie w DPS wynosiła na koniec 2021 r. 863 osoby. Jednocześnie pewna część JST raportuje brak osób oczekujących, co może świadczyć o występowaniu wolnych miejsc.</p> <p>Należy przy tym uwzględnić fakt, że gminy wydają coraz więcej środków na odpłatność za pobyt swoich mieszkańców w domach pomocy społecznej. Wydatki na ten cel wzrosły w latach 2009-2021 z 60 do blisko 265 mln zł.</p> <p>Ponadto, istotne jest zapewnienie koordynacji różnego typu świadczeń oferowanych osobom zależnym przez system pomocy społecznej i ochrony zdrowia.</p>	9.1	Dostosowanie poziomu zasobów domów pomocy społecznej do występujących potrzeb.
		9.2	Rozwój sieci rodzinnych domów pomocy.
		9.3	Poszukiwanie nowych form opieki całodobowej zapewniających odpowiednią jakość usług przy akceptowalnym poziomie kosztów.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
10	<p>Według sprawozdań <i>MRiPS-06</i> w 2021 r. województwo śląskie, w porównaniu do średniej krajowej, cechowało się niższymi wskaźnikami liczby miejsc w: środowiskowych domach samopomocy, klubach samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domach pomocy społecznej, „innych ośrodkach wsparcia”, dziennych domach pomocy, klubach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinnych domach pomocy.</p>	10.1	<p>Wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb.</p>
	<p>Informacje przekazane za pośrednictwem formularzy <i>OZPS – edycja 2021/2022</i> wskazują na występowanie kolejek osób oczekujących na uzyskanie pomocy w: domach pomocy społecznej, środowiskowych domach samopomocy, dziennych domach pomocy, klubach samopomocy oraz mieszkaniach chronionych.</p> <p>Województwo śląskie odznacza się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w ramach poszczególnych podregionów i powiatów.</p>	10.2	<p>Podjęcie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic w dostępie do infrastruktury pomocy społecznej pomiędzy mieszkańcami poszczególnych podregionów oraz powiatów.</p>
11	<p>Pandemia koronawirusa i związany z nią stres i izolacja negatywnie wpłynęła na kondycję psychiczną wielu osób, co może skutkować zwiększonym zapotrzebowaniem na specjalistyczną opiekę i wsparcie.</p>	11	<p>Monitorowanie sytuacji w obszarze zdrowia psychicznego oraz dostosowanie do zdiagnozowanych potrzeb sieci środowiskowych placówek wsparcia osób chorujących psychicznie.</p>
12	<p>W 2021 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych.</p>	12	<p>Dostosowanie do obowiązujących standardów liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej.</p>
13	<p>W latach 2020-2021 w przypadku ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie zanotowano bardzo znaczny spadek liczby pracowników. Wśród przyczyn zmniejszenia się poziomu zatrudnienia badane jednostki najczęściej wskazywały:</p>	13	<p>Dostosowanie warunków zatrudnienia, w tym poziomu wynagrodzeń, do aktualnej sytuacji na rynku pracy.</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
	trudności z zatrudnieniem nowych pracowników, zwalnianie się pracowników, oraz niskie zarobki.		
14	<p>Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji.</p> <p>Kryzys migracyjny przyczynił się do rozszerzenia zakresu wymagań profesjonalnych o te z zakresu pracy socjalnej z uchodźcami.</p>	14.1	Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej.
		14.2	Zapewnienie pracownikom pomocy i integracji społecznej możliwości bezpłatnego podwyższania kwalifikacji, np. za pomocą szkoleń, specjalistycznego doradztwa, superwizji i coachingu, w tym z zakresu pomocy uchodźcom.
15	<p>W 2021 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 40% JST z terenu województwa śląskiego, w tym świadczenie podstawowych usług opiekuńczych - 14% gmin, specjalistycznych usług opiekuńczych – 11% gmin, a prowadzenie placówek pomocy społecznej – 15% gmin i powiatów.</p> <p>Województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat.</p>	15	Rozwój partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w szczególności poprzez zlecenie tego rodzaju podmiotom prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz realizacji innych zadań publicznych.
16	Sytuacja społeczna i demograficzna w województwie śląskim oraz poziom zasobów pomocy społecznej ulegają ciągłym zmianom.	16	Monitorowanie sytuacji społecznej i demograficznej w regionie, w tym prowadzenie badań i analiz nad warunkami i jakością życia rodzin oraz poziomem zasobów systemu pomocy i integracji społecznej.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
17	<p>W formularzu OZPS, m.in. w takich obszarach jak współpraca z organizacjami pozarządowymi czy też kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, zastosowano wyłącznie szablony opisów, które jednostki wypełniające formularz mogą dowolnie modyfikować. Uniemożliwia to zebranie porównywalnych danych ilościowych.</p>	17.1	<p>Modyfikacja narzędzi sprawozdawczych, która pozwoli na bardziej precyzyjne określenie sytuacji w obszarze pomocy i integracji społecznej, w szczególności w zakresie współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi oraz poziomu kwalifikacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.</p>
		17.2	<p>Zapewnienie realnego wpływu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na kształt narzędzi służących zbieraniu danych na potrzeby oceny zasobów pomocy społecznej.</p>
		17.3	<p>Publikowanie corocznych wzorów formularzy OZPS odpowiednio wcześniej, tak by jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogły zawczasu zebrać informacje, które są pozyskiwane od podmiotów zewnętrznych.</p>

11. ANEKS

Tabela 9. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2015-2020.

Wyszczególnienie			Lata						
			2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Liczba mieszkańców	ogółem	wartość	4 570 849	4 559 164	4 548 180	4 533 565	4 517 635	4 492 330	
		odsetek ludności Polski	11,9	11,9	11,8	11,8	11,8	11,7	
		liczba	wiek przedprodukcyjny	767 533	767 290	770 744	772 095	772 668	772 524
	wiek produkcyjny		2 858 648	2 818 424	2 776 870	2 735 057	2 694 162	2 653 110	
	wiek poprodukcyjny		944 668	973 450	1 000 566	1 026 413	1 050 805	1 066 696	
	odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	16,8	16,8	16,9	17,0	17,1	17,2	
		wiek produkcyjny	62,5	61,8	61,1	60,3	59,6	59,1	
		wiek poprodukcyjny	20,7	21,4	22,0	22,6	23,3	23,7	
	w tym wg: kategorii wieku	liczba	miasto	3 525 289	3 510 034	3 496 038	3 478 789	3 460 667	3 434 528
			wieś	1 045 560	1 049 130	1 052 142	1 054 776	1 056 968	1 057 802
		odsetek ludności	miasto	77,1	77,0	76,9	76,7	76,6	76,5
			wieś	22,9	23,0	23,1	23,3	23,4	23,5
			Gęstość zaludnienia	371	370	369	368	366	364
	Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym	2,58	2,56	2,54	2,54	2,49	2,48		
	Współczynnik obciążenia demograficznego*	59,9	61,8	63,8	65,8	67,7	69,3		
Przeciętne dalsze trwanie życia	mężczyźni	73,0	73,5	73,4	73,5	73,8	72,3		
	kobiety	80,3	80,9	80,8	80,9	80,8	80,0		
Urodzenia żywe	liczba	41 611	42 742	44 971	42 596	40 508	38 151		
	wsk. na 1000 ludności	9,1	9,4	9,9	9,4	9,0	8,5		
Zgony ogółem	liczba	50 421	48 958	51 404	52 159	51 766	60 054		
	wsk. na 1000 ludności	11,0	10,7	11,3	11,5	11,4	13,3		
Zgony niemowląt	liczba	197	190	181	165	187	137		
	wsk. na 1000 urodzeń żywych	4,7	4,4	4,0	3,9	4,6	3,6		
Przyrost naturalny	liczba	-8 810	-6 216	-6 433	-9 563	-11 258	-21 903		
	wsk. na 1000 ludności	-1,9	-1,4	-1,4	-2,1	-2,5	-4,9		
Małżeństwa	liczba	22 338	22 970	22 449	22 242	21 132	16 529		
	wsk. na 1000 ludności	4,9	5,0	4,9	4,9	4,7	3,7		
Rozwody	liczba	8 249	8 185	8 014	8 152	7 965	6 114		
	wsk. na 1000 ludności	1,80	1,80	1,76	1,80	1,76	1,36		
Separacje	liczba	275	250	267	267	212	120		
	wsk. na 10 tys. ludności	0,60	0,55	0,59	0,59	0,47	0,27		
Migracje międzywojewódzkie	saldo międzywojow. migracji na pobyt stały	-3 449	-3 428	-3 260	-4 231	-4 275	-3 342		
	wsk. na 1000 ludności	-0,8	-0,8	-0,7	-0,9	-0,9	-0,7		
Migracje zagraniczne	saldo zagranicznych migracji na pobyt stały	x	-1 128	-986	-797	-442	-189		
	wsk. na 1000 ludności	x	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,0		

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 10. Prognoza ludności województwa śląskiego na lata 2025-2050.

Lata	Ludność								Współczynnik obciążenia demograficznego*
	ogółem		w tym wg:						
			kategorii wieku						
	wartość	odsetek ludności Polski	liczba			odsetek ludności			
w wieku przedprodukcyjnym			w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym		
2025	4 369 747	11,6	718 972	2 647 696	1 003 079	16,5	60,6	23,0	65,0
2030	4 245 178	11,4	646 230	2 581 037	1 017 911	15,2	60,8	24,0	64,5
2035	4 107 861	11,3	597 159	2 508 736	1 001 966	14,5	61,1	24,4	63,7
2040	3 964 581	11,1	560 786	2 415 010	988 785	14,1	60,9	24,9	64,2
2045	3 821 464	11,0	539 706	2 237 800	1 043 958	14,1	58,6	27,3	70,8
2050	3 680 615	10,8	525 435	2 032 058	1 123 122	14,3	55,2	30,5	81,1

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 11. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2020 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		122	364
Ludność wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	18,2	17,2
	wiek produkcyjny	59,5	59,1
	wiek poprodukcyjny	22,3	23,7
Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludn. w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)		68,0	69,3
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	59,9	76,5
	wieś	40,1	23,5
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	72,6	72,3
	kobiety	80,7	80,0
Urodzenia żywe na 1000 ludności		9,26	8,46
Zgony ogółem na 1000 ludności		12,45	13,32
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		3,57	3,59
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-3,18	-4,86
Małżeństwa na 1000 ludności		3,79	3,68
Separacje na 10 tys. ludności		0,19	0,27
Rozwody na 1000 ludności		1,34	1,36
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały (wskaźnik na 1000 ludności)		0,12	-0,04

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 12. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2013-2020.

Wyszczególnienie			Lata							
			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę (zł)			1 118	1 130	1 136	1 202	1 297	1 289	1 330	1 271
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			4 023	4 101	4 221	4 295	4 482	4 825	5 178	5 451
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 390	2 477	2 539	2 590	2 645	2 717	2 819	2 948
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 932	1 986	2 039	2 071	2 119	2 254	2 373	2 506
		renty rodzinne	2 178	2 238	2 298	2 330	2 371	2 463	2 573	2 703
	rolników indywidualnych		1 367	1 384	1 403	1 390	1 391	1 406	1 458	1 528
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)		minimum egzystencji	4,9	4,7	3,4	3,0	1,8	2,9	2,3	x
		relatywna granica ubóstwa	11,2	11,9	10,7	10,3	7,5	9,5	9,1	x
		ustawowa granica ubóstwa	8,3	8,9	7,8	9,0	6,3	7,4	5,7	x
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)			3,9	3,6	3,4	2,9	2,4	2,0	1,7	1,6
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych			158 520	131 368	117 163	105 799	111 679	110 167	108 859	117 632
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			67,7	68,7	68,4	70,6	77,6	77,7	76,8	79,3

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2020 rok.

Wyszczególnienie			Polska	Śląskie
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			1 210	1 271
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			5 523	5 451
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 545	2 948
		renty z tytułu niezdolności do pracy	2 042	2 506
		renty rodzinne	2 247	2 703
	rolników indywidualnych		1 376	1 528
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg. granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic) ²¹⁸		minimum egzystencji	4,2	2,3
		relatywna granica ubóstwa	13,0	9,1
		ustawowa granica ubóstwa	9,0	5,7
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)			2,4	1,6
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. ludności			200	262
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			73,3	79,3

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

²¹⁸ Główny Urząd Statystyczny nie podał danych za 2020 r., ostatnie dostępne dane pochodzą z 2019 roku.

Tabela 14. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2014-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Lata								
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.)	Polska	1 825 180	1 563 339	1 335 155	1 081 746	968 888	866 374	1 046 432	895 203	
	Śląskie	175 675	148 508	119 981	94 687	80 079	66 521	91 032	76 324	
Odssetki ogółu zarejestrowanych bezrobotnych	mężczyźni	Polska	48,5	47,8	46,7	44,9	44,0	44,7	46,3	46,2
		Śląskie	46,4	45,7	44,4	42,4	41,6	43,4	45,2	45,3
	kobiety	Polska	51,5	52,2	53,3	55,1	56,0	55,3	53,7	53,8
		Śląskie	53,6	54,3	55,6	57,6	58,4	56,6	54,8	54,7
	do 25 r.ż.	Polska	16,5	15,1	13,4	12,4	12,2	12,3	12,5	11,2
		Śląskie	14,2	12,5	11,3	10,4	10,2	10,5	11,0	9,5
	pow. 50 r.ż.	Polska	26,0	27,5	28,2	27,6	27,1	27,2	25,7	26,9
		Śląskie	27,6	29,7	30,4	29,6	29,0	28,8	26,9	28,3
	długotrwale bezrobotni	Polska	57,7	56,3	56,0	55,0	52,4	49,9	49,3	56,6
		Śląskie	54,8	54,1	53,3	51,9	48,8	43,6	41,5	51,2
	Stopa bezrobocia	Polska	11,4	9,7	8,2	6,6	5,8	5,2	6,3	5,4
		Śląskie	9,6	8,2	6,6	5,1	4,3	3,6	4,9	4,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 15. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2011-2021.

Lata	Wartości liczbowe			Wskaźniki	
	liczba rodzin		liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich liczba osób (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludności
	ogółem	w tym na wsi			
2011	124 056	23 409	303 252	18,9	6,5
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
2014	118 170	22 738	279 489	19,2	6,1
2015	113 638	21 749	230 402	19,1	5,8
2016	105 942	20 845	237 109	19,7	5,2
2017	98 802	19 130	209 491	19,4	4,6
2018	89 516	17 361	184 506	19,4	4,1
2019	90 615	18 081	179 127	20,0	4,0
2020	84 761	16 868	163 273	19,9	3,6
2021	80 819	15 670	153 101	19,4	3,4

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2011-2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 16. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2017-2021.

Wyszczególnienie		Śląskie						zmiana w latach 2020-2021		Polska 2021
		lata								
		2017	2018	2019	2020	2021	n	%		
Liczba rodzin	ogółem	98 802	89 516	90 615	84 761	80 819	-3 942	-4,7	922 299	
	w tym na wsi	19 130	17 361	18 081	16 868	15 670	-1 198	-7,1	373 573	
Liczba osób w rodzinach		209 491	184 506	179 127	163 273	153 101	-10 172	-6,2	1 881 645	
Udział rodzin wiejskich (w %)		19,4	19,4	20,0	19,9	19,4	-0,5	-2,5	40,5	
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludn.		4,6	4,1	4,0	3,6	3,4	-0,2	-5,6	4,9	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2017-2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 17. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2021 r.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki	
		ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu ludności
Województwo		80 819	15 670	153 101	19,4	3,4
Podregiony	bielski	10 881	5 204	22 077	47,8	3,3
	bytomski	7 793	1 199	15 319	15,4	3,5
	częstochowski	9 367	3 654	16 495	39,0	3,3
	gliwicki	7 318	526	12 577	7,2	2,7
	katowicki	15 192	0	29 614	0,0	4,1
	rybnicki	10 213	2 002	21 075	19,6	3,3
	sosnowiecki	15 335	2 064	27 205	13,5	4,1
tyski	4 720	1 021	8 739	21,6	2,2	
Powiaty wg rodzaju	miasta na prawach powiatu	47 366	75	86 466	0,2	3,5
	powiaty ziemskie	33 453	15 595	66 635	46,6	3,3

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2018-2021.

Wyszczególnienie		Lata				Zmiana w latach 2020-2021	
		2018	2019	2020	2021	n	%
Ogółem		184 506	179 127	163 273	153 101	-10 172	-6,2
W tym wg powodów:	ubóstwo	82 543	67 466	61 279	55 440	-5 839	-9,5
	sieroctwo	96	140	57	77	20	35,1
	bezdomność	6 370	5 987	5 746	5 684	-62	-1,1
	potrzeba ochrony macierzyństwa	35 155	28 719	24 973	20 962	-4 011	-16,1
	bezrobocie	73 372	57 530	50 309	47 655	-2 654	-5,3
	niepełnosprawność	55 519	51 929	44 666	42 111	-2 555	-5,7
	długotrwała lub ciężka choroba	61 405	59 423	52 947	51 817	-1 130	-2,1
	bezradność w sprawach opiek-wychow. i prowadz. gospod. domowego	57 296	51 541	47 077	39 655	-7 422	-15,8
	przemoc w rodzinie	4 425	3 437	3 428	3 406	-22	-0,6
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	3	123	166	140	-26	-15,7
	alkoholizm	10 708	9 012	7 755	7 339	-416	-5,4
	narkomania	692	605	525	594	69	13,1
	trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1 917	1 709	1 814	1 822	8	0,4
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	42	24	12	51	39	325,0
	zdarzenie losowe	722	1 033	822	826	4	0,5
	sytuacja kryzysowa	3 299	3 518	2 254	2 075	-179	-7,9
klęska żywiołowa lub ekologiczna	24	94	167	1 401	1 234	738,9	

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2018-2021.

Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2021 r.

Obszar		Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą		
			liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	odsetek ludności
Ogółem		80 819	153 101	100,0	3,41
W tym wg powodów:	ubóstwo	30 954	55 440	36,2	1,23
	sieroctwo	41	77	0,1	0,00
	bezdomność	5 392	5 684	3,7	0,13
	potrzeba ochrony macierzyństwa	4 465	20 962	13,7	0,47
	bezrobocie	21 247	47 655	31,1	1,06
	niepełnosprawność	26 758	42 111	27,5	0,94
	długotrwała lub ciężka choroba	33 609	51 817	33,8	1,15
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	12 854	39 655	25,9	0,88
	przemoc w rodzinie	1 052	3 406	2,2	0,08
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	41	140	0,1	0,00
	alkoholizm	5 009	7 339	4,8	0,16
	narkomania	389	594	0,4	0,01
	trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1 210	1 822	1,2	0,04
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	20	51	0,0	0,00
	zdarzenie losowe	352	826	0,5	0,02
	sytuacja kryzysowa	793	2 075	1,4	0,05
kłęska żywiołowa lub ekologiczna	891	1 401	0,9	0,03	

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r.

Tabela 20. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 / 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, 2021 r.

Wyszczególnienie		Na 1000 ludności	
		Śląskie	Polska
Ogółem		34,1	49,2
W tym wg powodów:	ubóstwo	12,3	18,9
	sieroctwo	0,2	0,3
	bezdomność*	12,7	10,1
	potrzeba ochrony macierzyństwa	4,7	8,3
	bezrobocie	10,6	16,0
	niepełnosprawność	9,4	12,6
	długotrwała lub ciężka choroba	11,5	16,0
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	8,8	9,3
	przemoc w rodzinie*	7,6	9,2
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi*	0,3	0,2
	alkoholizm*	16,3	22,8
	narkomania*	1,3	1,6
	trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego*	4,1	4,4
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy*	0,1	0,5
	zdarzenie losowe*	1,8	3,7
	sytuacja kryzysowa*	4,6	4,5
kłęska żywiołowa lub ekologiczna*	3,1	1,6	

* W przeliczeniu na 10 tys. ludności.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 21. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej w województwie śląskim, stan na koniec 2021 r.

Wyszczególnienie				Jednostki	Miejsca	Korzystający			
Ogółem				534	17 718	x			
W tym:	domy pomocy społecznej			98	8 705	9 642			
	ośrodki wsparcia	ogółem		186	7 287	9 327			
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		43	1 544	2 780		
			ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem		49	2 102	2 244	
				w tym: środ. domy samopom.	ogółem		48	2 077	2 207
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		4	23	26
			kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		1	25	37		
			dzienne domy pomocy		59	2 230	2 516		
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		7	151	268		
			schroniska dla osób bezdomnych		21	1 054	1 644		
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		5	248	478		
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)		19	550	855		
		inne ośrodki wsparcia		26	952	1 457			
	mieszkania chronione	ogółem			197	738	843		
		z tego mieszkania:	treningowe	ogółem		130	522	579	
				z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR		110	421	423
					DPS		1	10	10
					ośrodki wsparcia		2	13	17
			inne jednostki		17	78	129		
			wspierane	ogółem		67	216	264	
z tego prowadzone przez:				OPS / PCPR		52	169	157	
				DPS		3	21	20	
		ośrodki wsparcia		7	10	12			
inne jednostki		5	16	75					
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			17	0	7 509			
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		16	0	1 288			
dla ofiar handlu ludźmi		4	0	2					
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	0	1 035			
	w tym placówki specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem		3	0	480			
w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		3	0	35					
noclegownie				16	720	1 515			
ogrzewalnie				14	260	1 673			
rodzinne domy pomocy społecznej				1	8	7			

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2021.

Tabela 22. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg zasięgu działania i podmiotu prowadzącego w województwie śląskim i w Polsce w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2021		
		lata			zmiana w latach 2020-2021				
		2019	2020	2021	n	%			
Ogółem	liczba jednostek	507	571	534	-37	-6,5	5 296		
	liczba miejsc	19 133	18 347	17 718	-629	-3,4	177 113		
	liczba miejsc na 10 tys. ludn.	42,4	40,6	3,9	-37	-90,3	4,6		
W tym wg:	zasięgu działania	lokalny	liczba jednostek	350	415	361	-54	-13,0	3 569
			liczba miejsc	9 605	8 992	8 249	-743	-8,3	84 969
			odsetek jednostek	69,0	72,7	67,6	-5	-7,0	67,4
		ponadlokalny	odsetek miejsc	50,2	49,0	46,6	-2	-5,0	48,0
			liczba jednostek	157	156	173	17	10,9	1 727
			liczba miejsc	9 528	9 355	9 469	114	1,2	92 144
	podmiotu prowadzącego	publiczne	odsetek jednostek	31,0	27,3	32,4	5	18,6	32,6
			odsetek miejsc	49,8	51,0	53,4	2	4,8	52,0
			liczba jednostek	348	415	389	-26	-6,3	4 057
		pozostałe	liczba miejsc	11 974	11 410	11 242	-168	-1,5	132 952
			odsetek jednostek	68,6	72,7	72,8	0	0,2	76,6
			odsetek miejsc	62,6	62,2	63,4	1	2,0	75,1
podmiotu prowadzącego	pozostałe	liczba jednostek	159	156	145	-11	-7,1	1 239	
		liczba miejsc	7 159	6 937	6 476	-461	-6,6	44 161	
		odsetek jednostek	31,4	27,3	27,2	0	-0,6	23,4	
		odsetek miejsc	37,4	37,8	36,6	-1	-3,3	24,9	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

Tabela 23. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg zasięgu działania w województwie śląskim, stan na koniec 2021 r.

Wyszczególnienie				Ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania								
					lokalny		ponadlokalny						
					n	%	n	%					
Ogółem				534	361	67,6	173	32,4					
W tym:	domy pomocy społecznej			98	9	9,2	89	90,8					
	ośrodki wsparcia	ogółem			186	157	84,4	29	15,6				
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			43	37	86,0	6	14,0			
			ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psychicznymi	ogółem			49	30	61,2	19	38,8		
				w tym:	środ. domy samopom.	ogółem			48	29	60,4	19	39,6
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu			4	4	100,0	0	0,0
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi			1	1	100,0	0	0,0	
			dzienne domy pomocy			59	57	96,6	2	3,4			
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			7	5	71,4	2	28,6			
			schroniska dla osób bezdomnych			21	21	100,0	0	0,0			
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			5	4	80,0	1	20,0			
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)			19	19	100,0	0	0,0			
			inne ośrodki wsparcia			26	21	80,8	5	19,2			
			mieszkania chronione	ogółem			197	164	83,2	33	16,8		
	z tego mieszkania:	treningowe		ogółem			130	103	79,2	27	20,8		
				z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR			110	87	79,1	23	20,9	
					DPS			1	1	100,0	0	0,0	
					ośrodki wsparcia			2	2	100,0	0	0,0	
		inne jednostki			17	13	76,5	4	23,5				
		wspierane		ogółem			67	61	91,0	6	9,0		
				z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR			52	51	98,1	1	1,9	
					DPS			3	3	100,0	0	0,0	
	ośrodki wsparcia				7	7	100,0	0	0,0				
inne jednostki			5	0	0,0	5	100,0						
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			17	0	0,0	17	100,0					
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie			16	0	0,0	16	100,0				
dla ofiar handlu ludźmi			4	0	0,0	4	100,0						
placówki specj. poradnictwa	ogółem			5	0	0,0	5	100,0					
	w tym plac. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			3	0	0,0	3	100,0				
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej			3	0	0,0	3	100,0				
noclegownie				16	16	100,0	0	0,0					
ogrzewalnie				14	14	100,0	0	0,0					
rodzinne domy pomocy społecznej				1	1	100,0	0	0,0					

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2021.

Tabela 24. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego w województwie śląskim, stan na koniec 2021 r.

Wyszczególnienie					Ogółem	W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego						
						gmina/powiat		inny podmiot				
						n	%	n	%			
Ogółem					534	389	72,8	145	27,2			
W tym:	domy pomocy społecznej				98	55	56,1	43	43,9			
	ośrodki wsparcia	ogółem				186	109	58,6	77	41,4		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			43	18	41,9	25	58,1		
			ośrodki wsparcia dla osób z zabur. psychicznymi	ogółem			49	24	49,0	25	51,0	
				w tym:	środ. domy samopom.	ogółem		48	23	47,9	25	52,1
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		4	3	75,0	1	25,0
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi			1	1	100,0	0	0,0
			dienne domy pomocy				59	36	61,0	23	39,0	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży				7	3	42,9	4	57,1	
			schroniska dla osób bezdomnych				21	7	33,3	14	66,7	
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi				5	2	40,0	3	60,0	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)				19	16	84,2	3	15,8	
			inne ośrodki wsparcia				26	21	80,8	5	19,2	
			mieszkania chronione	ogółem				197	185	93,9	12	6,1
	z tego mieszkania:	treningowe		ogółem		130	126	96,9	4	3,1		
				z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR		110	110	100,0	0	0,0	
					DPS		1	1	100,0	0	0,0	
					ośrodki wsparcia		2	2	100,0	0	0,0	
		inne jednostki		17	13	76,5	4	23,5				
		wspierane		ogółem		67	59	88,1	8	11,9		
z tego prowadzone przez:				OPS / PCPR		52	52	100,0	0	0,0		
	DPS			3	1	33,3	2	66,7				
	inne jednostki			5	5	100,0	0	0,0				
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem				17	15	88,2	2	11,8			
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie			16	14	87,5	2	12,5			
		dla ofiar handlu ludźmi			4	4	100,0	0	0,0			
placówki specj. poradnictwa	ogółem				5	4	80,0	1	20,0			
	w tym plac. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			3	2	66,7	1	33,3			
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej			3	2	66,7	1	33,3			
noclegownie					16	10	62,5	6	37,5			
ogrzewalnie					14	11	78,6	3	21,4			
rodzinne domy pomocy społecznej					1	0	0,0	1	100,0			

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021.

Tabela 25. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2020-2021				
				2019	2020	2021	n	%			
Ogółem				507	571	534	-37	-6,5			
W tym:	domy pomocy społecznej			98	98	98	0	0,0			
	ośrodki wsparcia	ogółem			210	201	186	-15	-7,5		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			62	55	43	-12	-21,8	
			ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	ogółem		48	47	49	2	4,3	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	46	46	48	2	4,3
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	0	4	4	0	0,0
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	1	1	1	0	0,0	
				dzienne domy pomocy			61	63	59	-4	-6,3
				domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			6	6	7	1	16,7
				schroniska dla osób bezdomnych			32	30	21	-9	-30,0
				schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			5	6	5	-1	-16,7
				kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)			13	14	19	5	35,7
				inne ośrodki wsparcia			19	36	26	-10	-27,8
			mieszkania chronione	ogółem			150	210	197	-13	-6,2
	z tego mieszkania:	treningowe		ogółem		100	128	130	2	1,6	
				z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR	0	0	110	110	x	
					DPS	x	x	3	x	x	
					ośrodki wsparcia	x	x	2	x	x	
					inne jednostki	x	x	15	x	x	
		wspierane		ogółem		50	82	67	-15	-18,3	
				z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR	x	x	52	x	x	
					DPS	x	x	3	x	x	
					ośrodki wsparcia	x	x	7	x	x	
					inne jednostki	x	x	0	x	x	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			19	21	17	-4	-19,0		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	19	16	-3	-15,8		
			dla ofiar handlu ludźmi		6	5	4	-1	-20,0		
placówki spec. poradnictwa	ogółem			5	11	5	-6	-54,5			
	w tym plac. spec. poradn. rodzinnego	ogółem		4	7	3	-4	-57,1			
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		2	3	3	0	0,0			
noclegownie				13	17	16	-1	-5,9			
ogrzewalnie				11	12	14	2	16,7			
rodzinne domy pomocy społecznej				1	1	1	0	0,0			

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRiPS-06 z 2021 r. Z uwagi na zmiany w metodologii sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2020-2021.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2019-2020 oraz MRiPS-06 za 2021 r.

Tabela 26. Miejsca w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2020-2021			
				2019	2020	2021	n	%		
Ogółem				19 133	18 347	17 718	-629	-3,4		
W tym:	domy pomocy społecznej			8 689	8 723	8 705	-18	-0,2		
	ogółem			8 743	7 944	7 287	-657	-8,3		
	ośrodki wsparcia	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			1 995	1 897	1 544	-353	18,6	
		ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	ogółem		2 072	2 046	2 102	56	2,7	
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	1 981	2 021	2 077	56	2,8
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	x	23	23	0	0,0
			kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	25	25	25	0	0,0		
			dzienne domy pomocy			2 608	2 576	2 230	-346	13,4
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			123	123	151	28	22,8
			schroniska dla osób bezdomnych			1 387	1 373	1 054	-319	23,2
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	ogółem		109	158	248	90	57,0
				w tym miejsca z usługami opiekuńczymi		0	0	101	101	x
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)			364	405	550	145	35,8	
		inne ośrodki wsparcia			453	1 282	952	-330	25,7	
	mieszkania chronione	ogółem			601	702	738	36	5,1	
		z tego mieszkania:	treningowe	ogółem		432	494	522	28	5,7
					OPS / PCPR	x	x	421	x	x
					z tego prowadzone przez: DPS	x	x	21	x	x
					ośrodki wsparcia	x	x	13	x	x
				inne jednostki	x	x	75	x	x	
			wspierane	ogółem		169	208	216	8	3,8
					OPS / PCPR	x	x	169	x	x
					z tego prowadzone przez: DPS	x	x	21	x	x
				ośrodki wsparcia	x	x	10	x	x	
		inne jednostki	x	x	0	x	x			
noclegownie				549	730	720	-10	-1,4		
ogrzewalnie				245	240	260	20	8,3		
rodzinne domy pomocy społecznej				8	8	8	0	0,0		

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRiPS-06 z 2021 r. Z uwagi na zmiany w metodologii sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2020-2021.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2019-2020 oraz MRiPS-06 za 2021 r.

Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej na 10 tys. ludności, stan na koniec 2021 roku.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska	Różnica	
Ogółem				39,4	46,3	-6,9	
domy pomocy społecznej				19,4	21,1	-1,7	
W tym:	ośrodki wsparcia	ogółem		16,2	22,7	-6,5	
		prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		3,4	2,5	0,9	
		ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	ogółem		4,7	8,7	-4,0
			w tym: środowiskowe domy samopomocy	ogółem	4,6	8,5	-3,9
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	0,05	0,07	-0,02
			kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,06	0,18	-0,12
		w tym: dzienne domy pomocy		5,0	5,3	-0,3	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,34	0,23	0,11	
		schroniska dla osób bezdomnych		2,3	1,7	0,6	
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	ogółem		0,55	0,27	0,28
			w tym miejsca z usługami opiekuńczymi		0,22	0,08	0,14
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)		1,2	4,1	-2,9	
		inne ośrodki wsparcia		2,1	2,5	-0,4	
		mieszkania chronione	ogółem		1,64	1,17	0,47
			w tego mieszkania:	treningowe	1,16	0,59	0,57
wspierane	0,48			0,58	-0,10		
noclegownie				1,60	0,90	0,70	
ogrzewalnie				0,58	0,42	0,16	
rodzinne domy pomocy społecznej				0,02	0,09	-0,07	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

Tabela 28. Liczba osób korzystających z usług specjalistycznych jednostek pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2019-2021.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2020-2021			
				2019	2020	2021	n	%		
Domy pomocy społecznej				9 873	9 847	9 642	-205	-2,1		
Ośrodki wsparcia	ogółem			14 222	10 058	9 327	-731	-7,3		
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			3 725	2 928	2 780	-148	-5,1	
		ośr. wsp. dla osób z zab. psych.	ogółem			2 275	2 113	2 244	131	6,2
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	2 170	2 078	2 207	129	6,2
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	x	23	26	3	13,0
				kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi			32	35	37	2
		dzienne domy pomocy			3 367	2 975	2 516	-459	-15,4	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			239	211	268	57	27,0	
		schroniska dla osób bezdomnych			2 255	1 951	1 644	-307	-15,7	
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			233	264	478	214	81,1	
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)			985	687	855	168	24,5	
		inne ośrodki wsparcia			823	1 947	1 457	-490	-25,2	
		Mieszkania chronione	ogółem			708	741	843	102	13,8
z tego mieszkania:	treningowe		ogółem	522	513	579	66	12,9		
			z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR	x	x	423	x	x	
				DPS	x	x	20	x	x	
				ośrodki wsparcia	x	x	17	x	x	
	inne jednostki			x	x	124	x	x		
	wspierane		ogółem	186	228	264	36	15,8		
			z tego prowadzone przez:	OPS / PCPR	x	x	157	x	x	
				DPS	x	x	20	x	x	
ośrodki wsparcia				x	x	12	x	x		
inne jednostki	x	x		0	x	x				
Ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			8 589	7 541	7 509	-32	-0,4		
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie			2 986	2 203	1 288	-915	-41,5	
		dla ofiar handlu ludźmi			13	7	2	-5	-71,4	
Placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			3 378	3 722	1 035	-2 687	-72,2		
	w tym plac. spec. poradn. rodzinnego	ogółem			2 774	2 041	480	-1 561	-76,5	
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej			98	410	35	-375	-91,5	
Noclegownie				1 483	1 448	1 515	67	4,6		
Ogrzewalnie				1 619	1 482	1 673	191	12,9		
Rodzinne domy pomocy społecznej				10	9	7	-2	-22,2		

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania *MRiPS-06* z 2021 r. Z uwagi na zmiany w metodologii sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2020-2021.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

Tabela 29. Pracownicy* JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2020-2021			
			2019	2020	2021	n	%		
Ogółem			15 062	14 857	13 309	-1 548	-10,4		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		625	606	454	-152	-25,0		
	ośrodki pomocy społecznej		7 148	7 005	5 640	-1 365	-19,5		
	domy pomocy społecznej		5 752	5 768	5 733	-35	-0,6		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		18	44	45	1	0,7		
	ośrodki interwencji kryzysowej		194	179	172	-7	-3,9		
	ośrodki wsparcia	ogółem		1 295	1 256	1 265	9	0,7	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	ogółem	562	558	578	20	3,7
				w tym: środowiskowe domy samopomocy	523	558	578	20	3,7
				kluby samop. dla osób z zab. psych.	x	0	0	0	x
			dzienne domy pomocy		286	296	304	8	2,8
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		13	12	32	20	160,4
			schroniska dla osób bezdomnych		x	139	141	2	2,0
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		x	67	67	0	0,0
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi		x	14	32	18	130,9
inne ośrodki wsparcia		176	171	123	-48	-28,2			

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

Tabela 30. Liczba pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego przypadających na 10 tys. ludności w województwie śląskim i w Polsce, stan na koniec 2021 r.

Wyszczególnienie			Śląskie	Polska	Różnica (n)		
Ogółem			29,6	33,0	-3,34		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		1,01	1,76	-0,75		
	ośrodki pomocy społecznej		12,6	13,6	-1,0		
	domy pomocy społecznej		12,8	13,8	-1,0		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		0,10	0,07	0,03		
	ośrodki interwencji kryzysowej		0,38	0,19	0,19		
	ośrodki wsparcia	ogółem		2,82	3,63	-0,81	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	1,29	2,26	-0,97
				w tym: środowiskowe domy samopomocy	1,29	2,25	-0,96
				kluby samopom. dla osób z zab. psych.	0,00	0,01	-0,01
			dzienne domy pomocy		0,68	0,64	0,04
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,07	0,03	0,04
			schroniska dla osób bezdomnych		0,31	0,22	0,09
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		0,15	0,04	0,11
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,07	0,12	-0,05
inne ośrodki wsparcia		0,27	0,32	-0,05			

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 31. Pracownicy* ośrodków pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2020-2021			
				2019	2020	2021	n	%		
Ogółem				7 148	7 005	5 640	-1 365	-19,5		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		x	572	512	-60	-10,4		
		w tym:	dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy	ogółem		225	229	229	0	0,1
				w tym:	dyrektorzy, kierownicy	x	167	168	1	0,3
			z-cy dyrektorów, z-cy kierowników		x	62	61	-1	-0,4	
		kierownicy działów, kierownicy sekcji	x	343	283	-60	-17,4			
	pracownicy socjalni	ogółem		2 250	2 170	2 067	-103	-4,7		
		w tym pracownicy socjalni, którzy świadczą pracę socjalną w środowisku		1 359	1 672	1 855	183	10,9		
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej - koordynatorzy		x	70	72	2	2,1	
			starsi specjaliści pracy socjalnej		294	264	269	5	2,0	
			specjaliści pracy socjalnej		625	601	629	28	4,5	
			starsi pracownicy socjalni		699	672	571	-101	-15,0	
			pracownicy socjalni		594	540	496	-44	-8,1	
		główni specjaliści	ogółem		83	81	77	-4	-4,3	
			w tym będący pracownikami socjalnymi		37	23	30	7	30,4	
		specjaliści pracy z rodziną	ogółem		x	14	10	-4	-28,6	
			w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną		x	6	3	-3	-45,5
	specjaliści pracy z rodziną			x	9	7	-2	-18,1		
	aspiranci pracy socjalnej		38	29	34	5	18,9			
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze		290	297	346	49	16,5			
	pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze	ogółem		27	29	25	-4	-14,0		
		w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi		x	x	7	x	x		
	konsultanci		62	57	45	-12	-20,8			
	koordynatorzy ds. komputeryzacji		8	7	5	-2	-27,6			
	radcy prawni		28	28	25	-3	-9,4			
	pozostali pracownicy		4 175	3 745	2 548	-1 197	-32,0			

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

Tabela 32. Pracownicy* powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie śląskim w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2020-2021			
				2019	2020	2021	n	%		
Ogółem				625	606	454	-152	-25,0		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		56	60	51	-9	-15,1		
		w tym:	dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy	ogółem		25	24	22	-2	-8,3
				dyrektorzy, kierownicy	x	17	17	0	0,0	
			z-cy dyrektorów, z-cy kierowników	x	7	5	-2	-28,6		
		kierownicy działów, kierownicy sekcji	31	36	29	-7	-19,7			
	pracownicy socjalni	ogółem		97	90	79	-11	-12,2		
		w tym pracownicy socjalni, którzy świadczą pracę socjalną w środowisku		x	28	37	9	32,1		
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej - koordynatorzy		x	1	0	-1	-100,0	
			starsi specjaliści pracy socjalnej		5	7	8	1	14,3	
			specjaliści pracy socjalnej		26	26	22	-4	-15,5	
			starsi pracownicy socjalni		28	23	16	-7	-29,3	
			pracownicy socjalni		37	34	32	-2	-4,5	
	główni specjaliści	ogółem		8	11	16	5	48,8		
		w tym będący pracownikami socjalnymi		1	0	1	1	x		
	specjaliści pracy z rodziną	ogółem		8	4	4	0	0,0		
		w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną		2	1	1	0	0,0	
			specjaliści pracy z rodziną		6	3	3	0	0,0	
	aspiranci pracy socjalnej				4	6	1	-5	-83,3	
	konsultanci				2	1	1	0	0,0	
koordynatorzy ds. komputeryzacji				1	1	1	0	0,0		
radcy prawni				1	1	2	1	20,0		
pozostali pracownicy				450	432	301	-131	-30,2		

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

Tabela 33. Pracownicy socjalni* zatrudnieni w JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2019-2021, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2020-2021			
			2019	2020	2021	n	%		
Ogółem			2 347	2 442	2 432	-10	-0,4		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		97	90	79	-11	-12,2		
	ośrodki pomocy społecznej		2 250	2 170	2 067	-103	-4,7		
	domy pomocy społecznej		x	182	196	14	8,1		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		x	x	2	x	x		
	ośrodki interwencji kryzysowej		x	x	28	x	x		
	ośrodki wsparcia	ogółem		x	x	60	x	x	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	ogółem	x	x	26	x	x
				w tym środowiskowe domy samopomocy	x	x	26	x	x
			dzienne domy pomocy		x	x	4	x	x
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		x	x	3	x	x
			schroniska dla osób bezdomnych		x	x	11	x	x
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		x	x	5	x	x
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi		x	x	7	x	x
inne ośrodki wsparcia			x	x	6	x	x		

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 oraz *MRiPS-06* za 2021 r.

Tabela 34. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2020-2021	
	2019	2020	2021	n	%
Zasilki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	42	73	734	661	905,5
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	862	799	749	-50	-6,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	4	1	2	1	100,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	1	1	1	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	534	552	588	36	6,5

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021.

Tabela 35. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2020-2021	
	2019	2020	2021	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	42	84	842	758	902,4
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	173 459	148 112	182 162	34 050	23,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	344	x	x	x	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	12	x	x	x	x
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	8 187	9 585	9 066*	-519	-5,4

* Liczba ta nie obejmuje danych z gminy Bobrowniki, w której to zanotowano znaczne odchylenie wartości od średniej dla całego województwa.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021.

Tabela 36. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2020-2021		
	2019	2020	2021	n	%	
Razem	8 644 748	9 097 453	13 318 360	4 220 907	46,4	
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	264 228	647 309	3 679 385	3 032 076	468,4
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	6 022 365	5 842 071	6 860 171	1 018 100	17,4
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	10 228	966	31 373	30 407	3 147,7
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	9 450	9 296	3 200	-6 096	-65,6
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	2 338 477	2 597 811	2 744 231	146 420	5,6

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021.

Tabela 37. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2021
	lata			zmiana w latach 2020-2021		
	2019	2020	2021	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	1,0	1,2	1,1	-0,1	-8,3	1,1
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	201,2	185,4	243,2	57,8	31,2	260,4
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	15,3	17,4	15,4	-2,0	-11,5	18,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021.

Tabela 38. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2021
	lata			zmiana w latach 2020-2021		
	2019	2020	2021	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	6 291	8 867	5 013	-3 854	-43,5	8 073
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	6 987	7 312	9 159	1 847	25,3	11 047
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	2 557	966	15 687	14 721	1 523,9	4 138
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	9 450	9 296	3 200	-6 096	-65,6	4 682
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	4 379	4 706	4 667	-39	-0,8	4 847

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021.

Tabela 39. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2021
	lata			zmiana w latach 2020-2021		
	2019	2020	2021	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	6 291,14	7 706,06	4 369,82	-3 336,24	-43,3	7 057,29
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	34,72	39,44	37,66	-1,78	-4,3	42,43
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	285,63	271,03	302,69*	31,69	11,7	263,53

* Liczba ta nie obejmuje danych z gminy Bobrowniki, w której to zanotowano znaczne odchylenie wartości od średniej dla całego województwa.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021.

Tabela 40. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2021 r.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
m. Chorzów	208,69	Suszec	16,32
m. Ruda Śląska	191,38	Koszarawa	16,96
m. Częstochowa	187,11	Gierałtowice	22,59
m. Siemianowice Śląskie	185,81	Godów	24,05
m. Zabrze	184,16	Pawłowice	25,29
m. Gliwice	178,29	Woźniki	26,25
m. Sosnowiec	174,95	Ormontowice	26,72
Czeladź	174,56	Chelm Śląski	27,73
m. Katowice	169,59	Radziechowy-Wieprz	27,90
Cieszyn	157,94	Krzanowice	32,57
m. Bytom	156,20	Wry	33,46
Szczekociny	149,95	Żanowice	34,57
m. Piekary Śląskie	148,02	Boronów	36,38
Lelów	144,63	Bojszowy	37,48
Herby	141,24	Starcza	37,86

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2021 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 41. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2020-2021		
			2019	2020	2021	n	%	
Zasiłki stałe	ogółem		18 328	17 195	16 614	-581	-3,4	
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	15 473	14 785	14 433	-352	-2,4	
		pozostającej w rodzinie	3 135	2 649	2 405	-244	-9,2	
Zasiłki okresowe	ogółem		28 433	25 955	24 424	-1 531	-5,9	
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	15 993	14 619	14 482	-137	-0,9	
		długotrwałej choroby	5 264	4 259	3 477	-782	-18,4	
		niepełnosprawności	5 928	5 377	5 101	-276	-5,1	
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	118	106	114	8	7,5	
		z innego powodu	6 797	6 400	5 415	-985	-15,4	
zasiłki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		39	11	12	1	9,1		
Schronienie	ogółem		3 929	4 142	4 114	-28	-0,7	
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	2 679	2 551	-128	-4,8	
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	283	364	81	28,6	
		w ogrzewalni	x	445	237	-208	-46,7	
		w noclegowni	x	1 183	1 022	-161	-13,6	
Posiłek	ogółem		33 218	28 774	24 796	-3 978	-13,8	
	w tym:	dla dzieci	25 156	19 776	16 278	-3 498	-17,7	
		posiłki przyznane doraźnie lub w syt. kryzysowych	ogółem	x	x	565	x	x
			w tym posił. przyz. doraźnie dzieciom i młodz.	x	x	82	x	x
Ubranie		43	38	28	-10	-26,3		
Usługi opiekuńcze	ogółem		13 245	11 951	11 584	-367	-3,1	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		1 645	1 421	1 309	-112	-7,9	
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrow.*	ogółem		418	372	298	-74	-19,9	
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego		364	296	256	-40	-13,5		
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego		2	2	5	3	150,0		
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		51 942	50 197	46 325	-3 872	-7,7	
	w tym:	specjalne zasiłki celowe	11 328	9 949	9 323	-626	-6,3	
		prod. żywn. przyz. doraź. lub w sytuacjach kryzys.	x	x	703	x	x	
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		1	0	0	0	x		
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	x	
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x	
		zasiłki	0	0	0	0	x	
		pożyczka	0	0	0	0	x	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS		8 589	8 627	8 679	52	0,6		

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRIPS-03 za lata 2019-2021.

Tabela 42. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2020-2021		
			2019	2020	2021	n	%	
Zasiłki stałe	ogółem		180 292	174 837	166 650	-8 187	-4,7	
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	154 392	152 170	146 042	-6 128	-4,0	
		pozostającej w rodzinie	25 900	22 667	20 608	-2 059	-9,1	
Zasiłki okresowe	ogółem		157 192	152 109	144 832	-7 277	-4,8	
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	83 384	80 857	82 720	1 863	2,3	
		długotrwałej choroby	17 196	15 696	13 014	-2 682	-17,1	
		niepełnosprawności	31 776	30 530	28 511	-2 019	-6,6	
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	267	259	240	-19	-7,3	
		z innego powodu	24 569	24 767	20 362	-4 405	-17,8	
Schronienie	ogółem		667 897	x	x	x	x	
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	31 639	21 009	-10 630	-33,6	
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	2 179	2 164	-15	-0,7	
		w ogrzewalni	x	7 809	2 654	-5 155	-66,0	
		w noclegowni	x	111 794	122 766	10 972	9,8	
Posiłek	ogółem		3 943 989	3 019 542	3 072 341	52 799	1,7	
	w tym:	dla dzieci	2 584 924	1 517 394	1 650 912	133 518	8,8	
		posiłki przyzn. doraźnie lub w syt. kryzys.	ogółem	x	x	3 038	x	x
			w tym posił. przyz. doraźn. dzieci. i młodz.	x	x	679	x	x
Ubranie			65	76	50	-26	-34,2	
Usługi opiekuńcze	ogółem		2 904 252	2 703 740	2 539 483	-164 257	-6,1	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		241 665	214 504	283 384	68 880	32,1	
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		1 519	1 210	868	-342	-28,3	
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			398	336	272	-64	-19,0	
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			2	2	5	3	150,0	
Sprawienie pogrzebu	ogółem		795	920	966	46	5,0	
	w tym osobom bezdomnym		166	199	211	12	6,0	
Inne zasiłki celowe i w naturze	w tym zasiłki specjalne celowe		27 248	24 659	23 620	-1 039	-4,2	
	w tym produkty żywnościowe przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych		x	x	745	x	x	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0	0	0	0	x	
	zasiłki		0	0	0	0	x	
	pożyczka		0	0	0	0	x	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			89 942	89 061	90 047	986	1,1	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRIPS-03 za lata 2019-2021.

Tabela 43. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2020-2021		
				2019	2020	2021	n	%	
Ogółem	kwota świadczeń w zł			525 648 163	533 727 386	548 551 664	14 824 278	2,8	
	kwota wydat. na świadczen. na 1 mieszkańca (w zł)			116	119	122	3	2,5	
zasilki stałe	ogółem			93 132 950	89 615 469	85 237 885	-4 377 584	-4,9	
	z tego:	środk własne			56 043	39 879	45 837	5 958	14,9
		dotacja			93 076 907	89 575 590	85 192 048	-4 383 542	-4,9
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej			85 377 634	82 671 990	78 816 723	-3 855 267	-4,7
		pozostającej w rodzinie			7 755 316	6 943 479	6 421 162	-522 317	-7,5
W tym: zasilki okresowe	ogółem			48 251 752	47 801 217	45 180 978	-2 620 239	-5,5	
	z tego:	środk własne			546 114	629 883	542 524	-87 359	-13,9
		dotacja			47 705 692	47 171 334	44 638 454	-2 532 880	-5,4
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia			29 213 436	28 968 255	29 751 037	782 782	2,7
		długotrwałej choroby			5 190 134	4 774 039	3 845 543	-928 496	-19,4
		niepełnosprawności			5 605 966	5 265 974	4 570 038	-695 936	-13,2
		możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpiecz. społ.			92 106	84 351	74 084	-10 267	-12,2
		z innego powodu			8 150 110	8 708 598	7 001 838	-1 706 760	-19,6
	w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b			119 019	4 513	7 684	3 171	70,3	
	schronienie	ogółem			19 444 249	24 086 981	26 197 274	2 110 293	8,8
w tym:		w schronisku dla osób bezdomnych			x	15 930 647	16 326 411	395 764	2,5
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			x	3 828 282	5 096 381	1 268 099	33,1
		w ogrzewalni			x	251 172	86 919	-164 253	-65,4
		w noclegowni			x	3 737 134	4 120 033	382 899	10,2
		schronienie udział. w sytuacji kryzysowej występ. na skalę masową (na podst. art. 48a ust. 9)			x	339 746	145 830	-193 916	-57,1
posiłek	ogółem			21 742 285	20 870 299	22 950 486	2 080 187	10,0	
	w tym:	dla dzieci			11 789 469	8 868 296	9 945 299	1 077 003	12,1
		pos. przyz. doraźnie lub w syt. kryzys.	ogółem	x	x	32 928	x	x	
		w tym pos. przyz. doraż. dzieciom i młodzieży	x	x	4 172	x	x		
ubranie				7 215	8 457	5 551	-2 906	-34,4	
usługi opiekuńcze	ogółem			50 358 905	51 489 530	48 058 220	-3 431 310	-6,7	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze			5 110 012	5 016 008	4 371 618	-644 390	-12,8	
zasilek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrow.*	ogółem			177 597	175 308	129 674	-45 634	-26,0	
	w tym dla osób bezdomnych			0	0	0	0	0,0	
zasilki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego				1 232 412	1 204 786	849 841	-354 945	-29,5	
zasilki celowe w formie biletu kredytowego				57	130	130	0	0,0	

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2020-2021	
			2019	2020	2021	n	%
sprawienie pogrzebu	ogółem		1 817 486	2 191 335	2 731 157	539 822	24,6
	w tym osobom bezdomnym		414 120	476 956	583 366	106 410	22,3
inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		56 913 116	54 760 534	52 315 521	-2 445 013	-4,5
	w tym:	zasiłki specjalne celowe	7 184 807	6 066 224	6 179 449	113 225	1,9
		produkty żywnościowe przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysow.	x	x	78 158	x	x
zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			50	0	0	0	0,0
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	0,0
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	0,0
		zasiłki	0	0	0	0	0,0
		pożyczka	0	0	0	0	0,0
odpłatność gminy za pobyt w DPS			232 570 089	241 523 340	264 894 947	23 371 607	9,7

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2019-2021.

Tabela 44. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2021	
			lata			zmiana w latach 2020-2021			
			2019	2020	2021	n	%		
Zasiłki stałe	ogółem		9,8	10,2	10,0	-0,2	-2,0	10,2	
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	10,0	10,3	10,1	-0,2	-1,9	10,3	
		pozostającej w rodzinie	8,3	8,6	8,6	0,0	0,0	8,9	
Zasiłki okresowe	ogółem		5,5	5,9	5,9	0,0	0,0	6,2	
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	5,2	5,5	5,7	0,2	3,6	6,0	
		długotrwałej choroby	3,3	3,7	3,7	0,0	0,0	4,4	
		niepełnosprawności	5,4	5,7	5,6	-0,1	-1,8	6,1	
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	2,3	2,4	2,1	-0,3	-12,5	3,0	
		z innego powodu	3,6	3,9	3,8	-0,1	-2,6	4,0	
Schronienie	ogółem		170,0	x	x	x	x	x	
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	11,8	8,2	-3,6	-30,5	11,2	
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	7,7	5,9	-1,8	-23,4	9,8	
		w ogrzewalni	x	17,5	11,2	-6,3	-36,0	28,3	
		w noclegowni	x	94,5	120,1	25,6	27,1	104,4	
Posiłek	ogółem		118,7	104,9	123,9	19,0	18,1	108,8	
	w tym	dla dzieci	102,8	76,7	101,4	24,7	32,2	92,2	
		posiłki przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych	ogółem	x	x	5,4	x	x	52,3
			w tym posiłki przyznane doraźnie dzieciom i młodzieży	x	x	8,3	x	x	37,0
Ubranie			1,5	2,0	1,8	-0,2	-10,0	1,7	
Usługi opiekuńcze	ogółem		219,3	226,2	219,2	-7,0	-3,1	289,8	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		146,9	151,0	216,5	65,5	43,4	243,6	
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		3,6	3,3	2,9	-0,4	-12,1	2,7	
	w tym dla osób bezdomnych		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,0	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1,1	1,1	1,1	0,0	0,0	1,2	
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1,0	1,0	1,0	0,0	0,0	2,3	
Inne zasiłki celowe i w naturze	w tym zasiłki specjalne celowe		2,4	2,5	2,5	0,0	0,0	2,6	
	w tym produkty żyw. przyzn. doraż. lub w syt. kryzys.		x	x	1,1	x	x	1,3	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	
	zasiłki		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	
	pożyczka		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			10,5	10,3	10,4	0,1	1,0	10,2	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2019-2021.

Tabela 45. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie				Śląskie					Polska 2021	
				lata			zmiana w latach 2020-2021			
				2019	2020	2021	n	%		
Ogółem				5 319	5 958	6 683	725	12,2	5 502	
W tym:	zasiłki stałe	ogółem		5 081	5 212	5 130	-82	-1,6	5 451	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	5 518	5 592	5 461	-131	-2,3	5 771	
			pozostającej w rodzinie	2 474	2 621	2 670	49	1,9	2 867	
	zasiłki okresowe	ogółem		1 697	1 842	1 850	8	0,4	2 113	
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	1 827	1 982	2 054	72	3,6	2 307	
			długotrwałej choroby	986	1 121	1 106	-15	-1,3	1 350	
			niepełnosprawności	946	979	896	-83	-8,5	1 021	
			możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	781	796	650	-146	-18,3	1 064	
			z innego powodu	1 199	1 361	1 293	-68	-5,0	1 488	
		w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		3 052	410	640	230	56,1	559	
	schronienie	ogółem		4 949	5 815	6 368	553	9,5	6 246	
		w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	5 946	6 400	454	7,6	6 621	
			w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	13 527	14 001	474	3,5	10 314	
			w ogrzewalni	x	564	367	-197	-34,9	1 150	
			w noclegowni	x	3 159	4 031	872	27,6	3 507	
	posiłek	ogółem		655	725	926	201	27,7	776	
		w tym:	dla dzieci	469	448	611	163	36,4	536	
			posiłek przyzn. doraźnie lub w syt. kryzysow.	ogółem	x	x	58	x	x	549
				w tym posiłek przyznany doraż. dzieciom i młodzieży	x	x	51	x	x	352
	ubranie		168	223	198	-25	-11,2	204		
	usługi opiekuńcze	ogółem		3 802	4 308	4 149	-159	-3,7	6 323	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		3 106	3 530	3 340	-190	-5,4	5 322	
	zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		425	471	435	-36	-7,6	498	
		w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	0,0	287	
	zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego		3 386	4 070	3 320	-750	-18,4	4 005		
	zasiłki celowe w formie biletu kredytowego		29	65	26	-39	-60,0	40		
	inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		1 096	1 091	1 129	38	3,5	1 268	
w tym:		zasiłki specjalne celowe	634	610	663	53	8,7	699		
		prod. żywn. przyz. doraż. lub w syt. kryzys.	x	x	111	x	x	183		
zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		50	0	0	0	0,0	686			
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	0,0	857		
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	0,0	1 350		
		zasiłki	0	0	0	0	0,0	333		
		pożyczka	0	0	0	0	0,0	0		
odpłatność gminy za pobyt w DPS		27 078	27 996	30 521	2 525	9,0	32 253			

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2019-2021.

Tabela 46. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2021	Śląskie / Polska 2021 (w %)	
			lata			zmiana w latach 2020-2021				
			2019	2020	2021	n	%			
Zasiłki stałe	ogółem		516,57	512,57	511,48	-1,09	-0,2	534,52	-4,3	
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	552,99	543,29	539,69	-3,60	-0,7	560,62	-3,7	
		pozostającej w rodzinie	299,43	306,33	311,59	5,26	1,7	321,11	-3,0	
Zasiłki okresowe	ogółem		306,96	314,26	311,95	-2,31	-0,7	342,47	-8,9	
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	350,35	358,27	359,66	1,39	0,4	382,59	-6,0	
		długotrwałej choroby	301,82	304,16	295,49	-8,67	-2,9	308,95	-4,4	
		niepełnosprawności	176,42	172,49	160,29	-12,20	-7,1	166,45	-3,7	
		możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społ.	344,97	325,68	308,68	-17,00	-5,2	356,63	-13,4	
		z innego powodu	331,72	351,62	343,87	-7,75	-2,2	372,93	-7,8	
Schronienie	ogółem		29,11	x	x	x	x	x	x	
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	503,51	777,12	273,61	54,3	589,81	31,8	
		w schronisku dla osób bezdomnych z usług opiekuń.	x	1 756,90	2 355,07	598,17	34,0	1 055,09	123,2	
		w ogrzewalni	x	32,16	32,75	0,59	1,8	40,69	-19,5	
		w noclegowni	x	33,43	33,56	0,13	0,4	33,60	-0,1	
Posiłek	ogółem		5,51	6,91	7,47	0,56	8,1	7,13	4,8	
	w tym:	dla dzieci	4,56	5,84	6,02	0,18	3,1	5,82	3,4	
		posił. przyz. doraż. lub w syt. kryzys.	ogółem	x	x	10,84	x	x	10,51	3,1
			w tym posiłek przyznany doraźnie dzieciom i młod.	x	x	6,14	x	x	9,53	-35,6
Ubranie			111,00	111,28	111,02	-0,26	-0,2	117,85	-5,8	
Usługi opiekuńcze	ogółem		17,34	19,04	18,92	-0,12	-0,6	21,82	-13,3	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		21,15	23,38	15,43	-7,95	-34,0	21,85	-29,4	
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne*	ogółem		116,92	144,88	149,39	4,51	3,1	183,05	-18,4	
	w tym dla osób bezdomnych		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	57,47	-100,0	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			3 096,51	3 585,67	3 124,42	-461,25	-12,9	3 477,32	-10,1	
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			28,50	65,00	26,00	-39,00	-60,0	17,25	50,7	
Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 286,15	2 381,89	2 827,28	445,39	18,7	2 943,93	-4,0	
	w tym osobom bezdomnym		2 494,70	2 396,76	2 764,77	368,01	15,4	3 046,21	-9,2	
Inne zasiłki celowe i w naturze	w tym zasiłki specjalne celowe		263,68	246,00	261,62	15,62	6,3	267,33	-2,1	
	w tym produkty żywnościowe przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych		x	x	104,91	x	x	145,14	-27,7	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	273,00	-100,0	
	zasiłki		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 350,00	-100,0	
	pożyczka		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			2 585,78	2 711,89	2 941,74	229,85	8,5	3 167,42	-7,1	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2019-2021.

Tabela 47. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2019-2021.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2021	Śląskie / Polska 2021 (w %)		
		lata			zmiana w latach 2020-2021					
		2019	2020	2021	n	%				
Ogółem	kwota (w zł)	898 009	643 717	561 061	-82 656	-12,8	4 056 142	-86,2		
	kwota na 1 mieszkańca (w zł)	0,20	0,14	0,12	-0,02	-14,3	0,11	9,1		
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba świadczeń	37	21	31	10	47,6	197	-84,3	
		kwota świadczeń	145 967	82 861	110 017	27 156	32,8	759 534	-85,5	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	2 945,05	3 945,76	3 548,94	-396,82	-10,1	3 855,50	-8,0	
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba świadczeń	1 185	914	682	-232	-25,4	4 861	-86,0	
		kwota świadczeń	600 066	483 861	357 233	-126 628	-26,2	2 566 250	-86,1	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	506,38	529,39	523,80	-5,59	-1,1	527,93	-0,8	
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych	ogółem	liczba świadczeń	109	12	8	-4	-33,3	55	-85,5
			kwota świadczeń	8 451	1 708	8 376	6 668	390,4	27 393	-69,4
			przeciętna wys. świad. (w zł)	77,53	142,33	1 047,00	904,67	635,6	498,05	110,2
		w tym w mieszkaniu chronionym	liczba świadczeń	109	12	5	-7	-58,3	22	-77,3
			kwota świadczeń	8 451	1 708	1 305	-403	-23,6	4 172	-68,7
			przeciętna wys. świad. (w zł)	77,53	142,33	261,00	118,67	83,4	189,64	37,6
	pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	liczba świadczeń	50	29	27	-2	-6,9	213	-87,3	
		kwota świadczeń	143 525	75 287	85 435	10 148	13,5	702 965	-87,8	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	2 870,50	2 596,10	3 164,26	568,16	21,9	3 300,31	-4,1	

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2019-2021, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.